

4D/19.

MASSÉNA – PÁRIZS ÚJ
EGYETEMVÁROSA
MASSÉNA – NEW CAMPUS OF PARIS
BENKŐ MELINDA
2. OLDAL / PAGE 2

ERDÉLYI NEMESI
REZIDENCIA-KERTEK II.
TÁJKÉPI KERTEK ÉS
LÁTVÁNYKAPCSOLATUK,
A 'PROSPECT' ÉS AZ 'EYE-CATCHER'
TRANSYLVANIAN NOBLE
RESIDENCE GARDENS,
LANDSCAPE GARDENS, THE
'PROSPECT' AND THE 'EYE-CATCHER'
FEKETE ALBERT
16. OLDAL / PAGE 16

PESTSZENTLŐRINC
VÁROSKÖZPONT REHABILITÁCIÓJA
ÉRTÉKMEGŐRZÉS ÉS
FUNKCIÓBŐVÍTÉS - A RERRICH
HAGYATÉK REKONSTRUKCIÓS
TERVE ÉS AZ EGYKORI
BÁNYATERÜLET UTÓHASZNOSÍTÁSI
KONCEPCIÓJA
THE REHABILITATION OF
PESTSZENTLŐRINC CITY CENTER
HERITAGE PRESERVATION AND
FUNCTIONAL EXPANSION; THE
RECONSTRUCTION PLAN OF
THE RERRICH LEGACY AND THE
POST-UTILIZATION CONCEPT
OF THE FORMER MINING SITE
SZABÓ GYÖNGYVÉR
31. OLDAL / PAGE 31

PARTI SÁV ÉRTELMEZÉSI
LEHETŐSÉGEK ÉS LEHATÁROLÁSI
MÓDSZEREK ÁLLÓVIZEK
TÁJÉRTÉKELÉSÉBEN
INTERPRETATION POSSIBILITIES
OF SHORE ZONES AND CONFINING
METHODS IN STILL WATERS'
LANDSCAPE EVALUATION
BOROMISZA ZSOMBOR
46. OLDAL / PAGE 46

„AZ ELLENTÉTEK VONZÁSÁBAN”
BESZÁMOLÓ A MAKEOSZ 2010. ÉVI
MAGYAR KERTÉPÍTŐ VERSENYÉRŐL
„IN THE ATTRACTION OF OPPOSITES”
REPORT FROM THE 2010
HUNGARIAN LANDSCAPE
CONTRACTOR'S COMPETITION
BALOGH PÉTER ISTVÁN
54. OLDAL / PAGE 54

MASSÉNA – PÁRIZS ÚJ EGYETEMVÁROSA

MASSÉNA – NEW CAMPUS OF PARIS

SZERZŐ/BY:
BENKŐ MELINDA

LEKTOR/REVIEWER:
M. SZILÁGYI KINGA

Korunk társadalmi berendezkedésének megnevezésére az információs társadalom, a posztindusztriális társadalom, a posztmodern társadalom, a tudástársadalom, a hálózati társadalom fogalmakat egyaránt használjuk. Az árnyalatnyi különbségek ellenére mindegyik háttérben a tudásgazdaság áll, amely szerint az értelem gazdasági hasznosításán keresztül jön létre érték. Fritz Machlup közgazdász 1962-ben vezette be a tudásipar fogalmát, melyet öt területre osztott: oktatás, kutatás és fejlesztés, tömegmédiá, információ-technológiák

és információ-szolgáltatások. Számításai szerint az USA-ban 1959-ben már a tudásipar állította elő a GDP 29 %-át...

Az USA-ban az 1950-es évek nagy gazdasági fellendülésével, társadalmi átalakulásaival párhuzamosan kezdődött meg a felsőoktatási expanzió, így az egyetemi, főiskolai képzésben való részvétel egyre szélesebb társadalmi rétegek számára lehetővé vált. A folyamat a 70-es években Nyugat-Európa országában, az 1989-es rendszerváltozást követően pedig a volt szocialista országokban is lezajlott. 2000-es célkitűzé-

sei alapján az Európai Unió nemzetközi versenyképességének megőrzése érdekében a világ legdinamikusabb tudásalapú gazdaságává szeretne válni. Ennek érdekében átalakult az intézményrendszer, 18 évre kitolódott a tankötelezettség korhatára, megváltozott a szakképzés rendszere, a középfok általánossá, a felsőoktatás „tömegessé” vált és felgyorsult a felnőttoktatás fejlesztése.

Ezeket a társadalmat és a gazdaságot is jelentősen érintő változásokat a felsőoktatási részvételi arány mindenhol markánsan megváltozott számai is tükrözik.

1. kép/pict.:

Masséna negyed
összképe a Szajna
felől. / View of
Masséna Quarter from
the river Seine.

FORRÁS / SOURCE:
A FOTÓK A SZERZŐ

FELVÉTELEI,
MELYEKET 2010
MÁJUSÁBAN
KÉSZÍTETT. / THE
PHOTOS WERE TAKEN
BY AUTHOR IN THE
MAY OF 2010.

'Information society', 'post-industrial society', 'post-modern society', 'knowledge society' and 'network society', all terms are equally used for the denomination of social conditions of our age. Despite some slight differences, all of them are based on knowledge economy, which states that value is generated by the economic exploitation of knowledge. The category of knowledge industry was introduced by the economist, Fritz Machlup in 1962. He divided the notion into five sub-areas: education, research and

development, mass media, information technologies and information services. According to his calculations already in 1959 the knowledge industry produced 28% of the USA's GDP...

The higher education expansion started in the USA in line with the great economic boom and the social changes of the 1950's. This way the participation in higher education became accessible for a wider and wider social strata. This process took place in the West-European countries in the 70's and in the former socialist countries after the change of

Franciaországban jelenleg a 20 éves korosztály közel 75%-a valamilyen felsőoktatási intézmény beiratkozott hallgatója. Magyarországon az 1980-as évek elején ez az adat 10% körüli volt, napjainkra pedig már megközelítette az 50%-ot.

A jelen írás ezt a kérdéskört városépítészeti szempontból közelíti meg, ezért célja a város és az egyetemi létesítmények térbeli viszonyainak elemzése, ezek változásainak rövid történeti áttekintése. Majd részletesen Párizs új, 2005-től folyamatosan épülő egyetemvárosát, a Szajna-parti Massénát ismerteti (1. kép).

Párizs Quartier Latin negyedében a 11. század végétől működik Európa második legrégebbi egyeteme (az elsőt Bolognában, 1088-ban alapították). Az oktatási és az azt kiszolgáló egyéb (szállás, vendéglátó, kulturális) funkciók a városba települtek, először meglévő házakat kezdtek használni, majd a terjeszkedés igénye miatt újabb és újabb építési helyeket, telkeket foglaltak el. Így a párizsi *városszövetbe*

szétszórva, épületenként nőtt bele az 1257-től Sorbonne-nak nevezett egyetem (2. kép). A középkori Quartier Latin épületállományának mintegy harmadát foglalták már el az egyetem épületei, így a hallgatók életének nagy része magában a városban zajlott. Mindez az utcák, terek használatát átformálta, hangulatát meghatározta. Később a terület központi szabad tere az 1778 óta a nagyközönség számára megnyitott Luxembourg-kert lett. A mai egyetemi épületek többsége a 19. század végi felújítások, átépítések, bővítések során jött létre. A közel 1000 éves múltra visszatekintő Sorbonne diákságának folyamatos jelenléte a párizsi bal parton a városközpontnak ezt a részét *egyetemvárossá* alakította.

Bologna és Párizs egyetemei után harmadikként Oxford kezdett el működni a 11. század végi Európában. Az angol egyetemi városok - Oxford, Cambridge - college-ei szintén beépültek a városba, mégis attól kicsit már elkülönülve, önálló egységet képeztek. Általában központi, geometrikus alaprajzú dísz- vagy haszon-

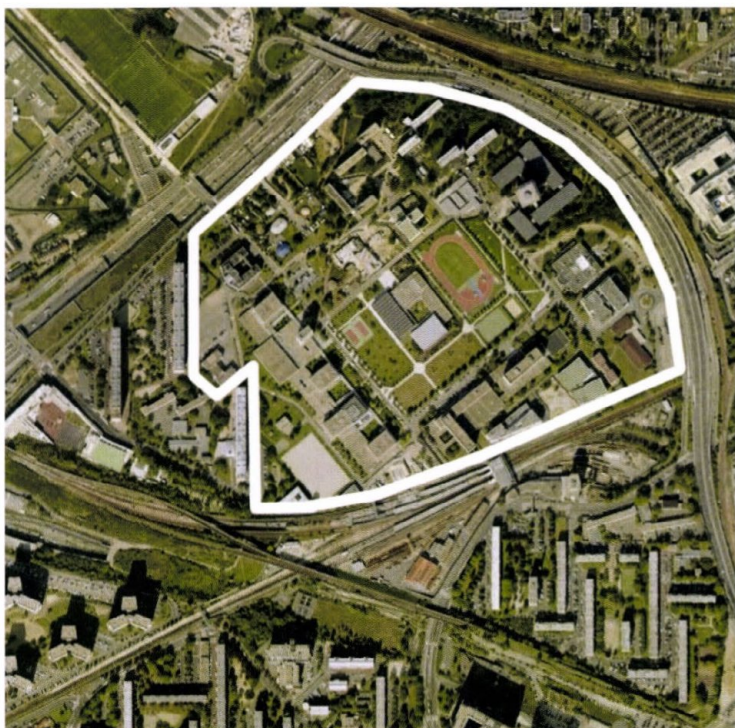

2., 3., 4., 5. kép/

pict.: 1,0 × 1,0 km-es
városszövet részletek:
a Sorbonne épületei a
Quartier Latin-ben /
Jussieu Campus
–campus a városban /
Nanterre Campus
– campus Párizson

kívül / egyetmi
épületek a Masséna
negyedben / 1,0 × 1,0
km large details of the
urban fabric: Latin
Quarter with the
Sorbonne buildings /
Jussieu Campus
– campus in the city /

Nanterre Campus
– campus outside Paris /
Masséna Quarter with
university buildings
FORRÁS / SOURCE:
GOOGLEARTH

regime of 1989. In our days the intention of the European Union is to become the most dynamic knowledge-based society of the world. For this purpose the system of institutions has been transformed, school-age was increased to 18 years, training system was changed, secondary education became general, the development of adult education was accelerated and the tertiary education turned into “mass education”, too.

This heavy alternation affecting both society and economy is reflected by the significant changes in higher education proportion. At present almost 75% of the 20 year olds are enrolled into a higher educational institution in France. In Hungary the beginning of the 80's this data was about 10%, but in our days it is almost 50%.

This paper attempts to approach this issue from urban design aspect, and for this reason, its purpose is to analyze the spatial conditions of university establishments, and a brief historical

summary of the relation between city and university. The new Masséna quarter of Paris, that runs alongside the Seine will be presented as a university hub, which opens onto the city (1.).

The second oldest university of Europe (the first was founded in Bologna in 1088) has been operating from the end of 11th century in the Latin Quarter of Paris. At first the existing houses were used for educational and complementary functions, and then the new university buildings were occupying newer and newer plots of the city. In this way the university - called Sorbonne from 1257 - developed by buildings *dispersed into the urban fabric* (2.). About one third of the medieval Latin Quarter's building stock was used by the university, thus great part of the students' life happened in town. This transformed the usage and determined the atmosphere of streets and urban space. Later, around 1778 the Luxembourg garden became the central open-air space of this area, which was

opened to the public. The majority of the present Sorbonne University institutions are in the renovated buildings, expanded at the end of 19th century. The continuous presence of Sorbonne students at the left bank of Paris formed the Latin Quarter into a *university town*.

After the universities of Bologna and Paris, the university of Oxford was created as the third in Europe at the end of the 11th century. The colleges of English university towns - e.g. Oxford and Cambridge - were also built in the town, but separated from it. Generally the buildings were organized around a central geometrically formed courtyard, so the colleges formed independent unities. Then this form defined the archetype of the university campus, which became more and more frequently used from the 18th century (6.). *Campus*, the Latin word originally marked a large open space, but it gained a new meaning: now it is such a university quarter that can be

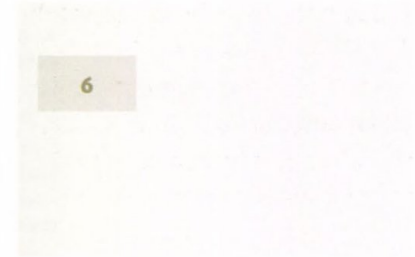

kert, illetve udvarkert köré, „U” alakban csoportosultak az oktatási és szállásépületek. Ez a forma lett aztán az archetípusa a 18. századtól kezdve egyre inkább általánossá váló egyetemi campusoknak (6. kép). A latin *campus* szó, mely eredetileg tágas, nyitott térséget jelölt, új jelentést kapott: ez most már egy olyan egyetemi városrész, mely a városba ékelődve vagy a városon kívül, egyértelműen elhatárolható területtel bír. A campusban nem csak oktatási, kutatási épületek vannak, hanem étterem, könyvtár, sportlétesítmények, szállásépületek, rendezett szabad terek is hozzá tartoznak.

Párizsban csak a 20. századtól kezdve jelentek meg ilyen jellegű campusok. Ezek kialakításánál egyrészt angol vagy amerikai mintákat követtek, másrészt új típusú környezetformálásra törekedtek. Ezek közül is a legextrémebb példa a napjainkban teljes felújítás alatt álló 10 hektáros Jussieu Campus (3. kép). A Sorbonne természettudományi karainak befogadására építették Párizs központjában (Université Paris6, Paris7), a történelmi egyetemváros közelében. A Szajna-parti területen korábban Napoleon Bonaparte által létrehozott borcsarnokok álltak. Az első folyóparti egyetemi épületet 1957-ben építették, majd Édouard Albert építész, a korábbi beépítés geometriájára reflektálva, egy 275 × 333 méteres városi megastruktúrát alkotott. Ez egy olyan rácsrendszer, melyet a központi udvar mellett 21 azonos méretű, 45 × 33 méteres belső udvar

köré szervezett. Az épületegyüttest föld alatt mélygarázzsal fogta össze, a rácsponthoz tette a vertikális közlekedőket, a rövidebb oldalakra az oktatási, a hosszabbakra a kutatási szárnyak kerültek. A beépítés a 60-as évek internacionalista stílusának megfelelő szigorú racionalitást tükrözi: az egységesen 6 szintes, pilléreken álló – így a terület teljes átjárhatóságát lehetővé tevő – előre gyártott beton-fém-üveg épületek rendszerét csak a főudvarba helyezték, 24 emeletes, 90 méter magas adminisztrációs torony szakítja meg. A tervezett épületegyüttes kétharmada készült el, mikor az építkezést 1972-ben végleg leállították. Az 1959-től működő campus hangulatát döntően az elidegenítő, monoton épített környezet határozta meg, s nem tudott létrejönni egy differenciált térhasználat. Az épületek, a szabad terek gyorsan degradálódtak, és nem véletlen, hogy számos társadalmi konfliktus, diáklázadás épp e helyt éleződött, tört ki. Jussieu teljes felújítása 1998-ban kezdődött. Az épületek szerkezetei, anyagai korunk igényei szerint megújultak, de a campus térstruktúrája változatlan maradt, és így továbbra is idegen testként, zárványként él az öt körülvevő városszövetben.

Az egyetemváros és a város a városban európai campus-modellek mellett a 20. században már Franciaországban is megjelent a várostól független campus; az önálló, távoli, zárt világot biztosító, tágas, zöldbe ágyazott amerikai egyetemtypus. Az 1960-as évektől kezdve uralkodó

6. kép/pict.: Párizs déli részén 1923 és 1969 között felépített „Cité internationale”, a közel 5000 külföldi diáknak helyet adó kollégiumi terület első épületegyüttese, a Fondation Deutsch de la Meurthe. Az építész, Lucien Bechmann Oxford történelmi collegeinek beépítési és építészeti elveit követte. / The residences that make up the Cité Internationale were built between 1923

and 1969 in the Southern part of Paris. The first building of the college area which gives place to near 5000 foreign students, was the Deutsch de la Meurthe Foundation. Architect Lucien Bechmann drew his inspiration from English colleges such as Oxford.

integrated into the town or can be established outside the town in a distinctly limited area. Not only educational and research buildings are on campus, but restaurants, libraries, dormitories and arranged open spaces can also be found.

In Paris such campuses appeared only from the 20th century. English or American models were followed in the design; otherwise the planners strived to find a new typology. The most extreme example of these is the Jussieu Campus (3.). It was built for the reception of Sorbonne's natural science faculties (University Paris6, Paris7) in the centre of Paris near the historical university town, the Latin Quarter. The former wine market created by Bonaparte Napoleon stood there on the bank of the Seine. The first university buildings were built along the Eastern bank of the River Seine in 1957. Then reflecting the geometry of the former market, the architect, Édouard Albert designed a mega-structure, a modular metallic building, a complex of 275×333 meters. It is a grid structure organized around 21 similarly-sized courtyards of 45×33 meters and a bigger central court. The educational wings are on the shorter sides, and the research wings on the longer sides. The grid is built on a large elevated slab, so the wings do not reach the bottom of the slab, making it possible to walk across the campus without crossing the buildings. The construction is reflecting a strict rationalism in accordance with the international style of 60's: most of the campus consists of regular grids of 6-floor wings of prefabricated concrete-metal-glass building system. The form is interrupted only by the administrative tower of Jussieu with 24 floors and a height of 90 meters. Two third part of the planned building complex had been finished by the time the construction was definitely stopped in 1972. The campus was opened in 1959 and generally described as an architectural failure. The campus has increasingly degraded since its erection, and it was not accidental, that it became the spot where so many social conflicts, student revolts became tense and broke out. Total reconstruction of Jussieu Campus started in

1998. The structures and materials of the buildings were renewed according to the demands of our age, but the urban situation of the campus remained unchanged. Anyway this complex continues to live in the historical urban fabric as a strange volume, an inclusion.

Beside the *university town* and *city in the city* European campus models, in the 20th century the *city-independent campus* appeared in France, too, ensuring a distant, wide, closed, green world of American university type. From the beginning of late 60's the dominant university-development model was in harmony with the urban theories of the age: unambiguously separable "New Towns" divided into clear functional zones grew around Paris, and the new campuses could easily serve the demands of the expansion of higher education. However, after the May 68 student rebellion it seemed a politically favorable decision to keep and control the young intellectuals outside the city centre.

Lots of new huge French campuses, separated university towns were born in this period. Following the infrastructure developments – which ensured the good car and RER (suburban train) accessibility – new campuses for mass education were built as State Greenfield investments, generally on the former un-urbanized areas. The design concept always reflected the needs, the rationality of the function, the connecting role of the open space system, the significance of the composition.

The American type campus Paris X University was built in 1964 – also as an extension of Sorbonne – in the north-western agglomeration of Paris in Nanterre, which increased to almost 100.000 inhabitants (4.). This is the second biggest campus in France, and in the suburb of the capital it is the greatest with 40.000 students. Motorways and rails surround the inclusion area of 30 hectares. The centre of the campus is a large green surface with a sport hall and swimming pool, which is suitable for arranging even international competitions. This area is bordered by

egyetem-fejlesztési modell összhangban volt a kor urbanisztikai elveivel: Párizs körül egyértelműen elkülöníthető funkcionális zónákra osztott „Új Városok” nőttek, és az itt épülő campusok könnyen ki tudták szolgálni a felsőoktatási expanzió igényeit. A 68-as diáklázadások után politikailag is kedvező döntésnek tűnt a fiatal értelmiség városközponton kívül tartása és kontrollálása.

Számos hatalmas francia új campus, külön egyetemváros született ebben a korszakban. Infrastruktúra-fejlesztéseket követően – melyek biztosították a terület jó autós és RER (külvárosi vonat) megközelíthetőségét –, zöldmezős állami beruházásként, korábban nem urbanizált területekre épültek az új tömegképzést biztosító egyetemek. A beépítési koncepció mindig a rendeltetés szükségleteit, racionalitását, a szabad térrendszer összetartó szerepét, a formai komponáltság fontosságát tükrözte.

1964-ben szintén a Sorbonne bővítéseként jött létre Párizs észak-nyugati agglomerációjának közel 100 000 lakosúra duzzadt városában, Nanterre-ben a Université Paris10 amerikai típusú campusa (4. kép). Ez Franciaország második, a főváros környékének pedig legnagyobb egyetemvárosa, 40 000 hallgatóval. Autópálya és vasút veszi körbe a közel 30 hektáros zárványterületet. A campus központja a tágas zöldfelület a nemzetközi versenyek lebonyolítására is alkalmas sportcsarnokkal és uszodával. Ezt a térséget keretezik a szigorú funkcionális elrendezés szerint felosztott épületsávok. Nanterre az 1968. májusi diáklázadások központjaként, mint „Vörös Nanterre” tett szert nemzetközi ismertségre. Robert Merle Üvegfal mögött című regényé-

ben érzékletesen ábrázolja a korabeli diákéletet, mely ebben a semmibe épített új egyetemi környezetben zajlott.

MASSÉNA NORD

Párizs 1991-ben indult legnagyobb, 130 hektárnyi városmegújítási projektje a „Paris Rive Gauche” három, a Szajján átívelő híd által meghatározott részterületre tagolódik. Az Austerlitz negyed a belvároshoz legközelebb eső, pályaudvar környéki terület, ahol elsősorban a *tercier* ágazat terjeszkedik. A központi Tolbiac-ba, a megújulást is jelképező katalizátor épületet, Franciaország új nemzeti könyvtárát építették (1995), majd az ezredfordulóig igényes lakóterületté fejlesztették. A Masséna negyed, a Párizs közigazgatási határáig terjedő rész, korábban egyrészt az Austerlitz pályaudvarra vezető sínek rendező pályaudvari területe volt, másrészt a várost kiszolgáló malmok, búza- és liszt-raktárak, hűtőházak helyszíne (5. kép). Az ipar megszűnése, városból való kitelepülése tette lehetővé, a kortárs városfejlesztés Párizson belüli építési igénye pedig megkövetelte a Szajna-parti terület teljes átértékelését. Az építészeti beavatkozásokat a teljes terület összefogó infrastruktúra kiépítése előzte meg. 26 hektárnyi vasúti pályát fedtek le, és a kialakuló földemen hozták létre a folyóval párhuzamos új főútvonalat, az Avenue de France-t, melyet Párizs útjaira nem jellemző, központi elhelyezésű, elkülönített kerékpársávval láttak el. Az 1998-ban átadott új metróvonal, a Meteor a városközpontot 10 percnyi közelségbe hozta. A napjainkban épülő, Párizst körbeölelő T3 villamospálya pedig a külső városrészek között

biztosít majd a fenntartható közlekedés elveinek megfelelő új kapcsolatokat. Mindemellett a területen különleges szerephez jut a Paris Rive Gauche egységét erősítő Szajna-rakpart megújítás (7. kép). Ez része annak a 2002-ben elkezdett, és 2012-ig tartó folyamatnak, melynek célja Párizson belül évente 4,5 hektárnyi folyóparti szabad tér rehabilitációja. Ezáltal a korábban közlekedésre vagy ipari funkciókra használt szakaszok is egy összefüggő, víz közeli, gyalogos, kerékpáros köztérrendszer részévé válnak.

A városmegújítási akcióterület egyes részeire városépítészeti pályázatokat írtak ki, majd ezek alapján választották ki a beépítés tervezőjét, aki egyben a megvalósítás folyamata alatt az adott terület építész-koordinátora is volt. A 20 hektáros Masséna Nord negyed 1995-ös tervpályázatát Christian de Portzamparc, Pritzker-díjas francia építész nyerte, aki a korábban általa kidolgozott nyitott tömb (*ilot ouvert*) elméletet itt ültette át a gyakorlatba. Gondolatai az olasz-francia morfológiai iskola tanításaira épülnek, a történeti és a modern városi hagyomány egyesítésére törekszik, és a 21. század nagyvárosában a történetileg mindig is létező sokféleség visszaállítását szeretné elérni terveivel.

Masséna születő új egységét heterogén, önálló építészeti arculattal rendelkező elemekből, épületekből, és a köztük lévő terekből szövi (8. kép). A nyitott tömb formai megoldása mellett Masséna Nord a „nyitott egyetem” koncepcióját is megvalósítja. Olyan városrész jön létre, ami a modernista várostervezés elvei szerint szigorúan térben elkülönülő funkcionális zónák helyett a funkciók keveredését, a használat sokféleségét tudatosan érvényesíti. Való-

divided building bands in severe functional arrangement. As the centre of the May 68 student rebellion, the campus was nicknamed Red Nanterre, Mad Nanterre and this way it got an international notoriety. Robert Merle's novel 'Behind the Glass' describes sensitively the student's life of this period in this university environment built in the middle of nowhere.

NORTH MASSÉNA

The "Paris Rive Gauche" development is the greatest urban renewal project (130 hectares) started in 1991. The area is divided into three districts defined by Seine bridges. The Austerlitz Quarter is the nearest area to the city centre with the railway station, where mainly the tertiary sector extends. The nerve centre of the Tolbiac Quarter is the New National Library of France (1995), and this part was developed into a residential area by the turn of the century. The Masséna Quarter, a former industrial area is situated on the administrative boundary of Paris and on the riverside. On the one hand it was used by the railways on the other hand it was the site of the city-serving mills, wheat and flour warehouses, and cold-storage (5.). Cessation of the industry on this site made it possible and the contemporary claim of the city development inside Paris required to revalue the entire area.

The infrastructural developments prepared for the architectural interventions. 26 hectares railway area was covered, and the new main road parallel with the river, the Avenue de France, was created on the built roof with cycle path. The new metro line, the Meteor

opened in 1998, brought the city centre into a 10 minutes proximity. In our days a new tramway (T3) is constructed around Paris, and this line will ensure new connections between the exterior quarters. The developments respond to the demands of sustainability. However, reclaiming almost three kilometers of riverbank is one of the key challenges of the Paris Rive Gauche project (7.). This is an important part of the process which began in 2002 and lasts till 2012, while 4.5 hectares riverside open space is rehabilitated in Paris by years. The sections of the former traffic or industrial zones of the riverside will be dedicated to leisure: tree-lined promenades, cycle paths, barges, terraces, relaxation areas close to the water.

Various town-planning architects, selected after international tenders to design the different districts of Paris Rive Gauche, became the design- and coordinating architects of a certain area. French architect Cristhian de Portzamparc - awarded with Pritzker Prize - won the urban planning competition of the 20 hectares large North Masséna area in 1995. His thoughts are based on the Italian-French morphology school. Valuing diversity, the design principles of the open block (*ilot ouvert*) are based on the unity and the common advantages of historical and modern city traditions and the city's urban reality.

Portzamparc's wanted to form a new urban unity from heterogeneous elements, various architectural statements and characteristic open spaces (8.). Beside the formal resolution of the open block he realizes the "open university" concept in Masséna, too. A quarter comes into being which consciously enforces the mix-

ture of the functions, the usage of multiplicity, instead of the modern, strict, functional-zone division of space. Practically, he returns to the ancient model and integrates the university into the city. The university institutions are only buildings in the urban fabric, and the students use the squares, streets and parks of Masséna district like the open spaces of their campus.

The area is bordered the four main roads, and it is divided by the system of streets into blocks and three blocks always form a perpendicular lane to the Seine. The building functions of these bands are different, varying university and housing, and they are closed with offices on their back part far away from the Seine (9.). In this way the university - University Paris7 that left definitively Jussieu Campus because of the renovation - is dispersed in the city and eventually host 30.000 students, lecturers and researchers in Masséna.

As the result of the new urban development principles (e.g. urban renewal, sustainable traffic system, social diversity, development of the open space etc.), the campus model changed a lot during some decades. Instead of multidisciplinary, closed university campus in the city or the outskirts, the historical example, the university integrated in the city came to the front in contemporary developments. As in the future of the sciences the interdisciplinary comprises the greatest possibilities, the university also strives to create new relations with the city. It is the "also-also" logic of 21st century that prevails.

The town complexity which is based on contrasts, and normally comes into being during the historical organic development, here and now thanks to master

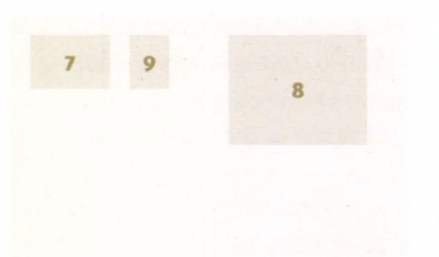

jában visszatér az ősi modellhez és az egyetemet a városba integrálja. Az egyetemi intézmények csak épületek a városzövetben, a diákok a Masséna tereit, utcáit, parkjait is használják a campus szabad tereiként. A négy, nagy forgalmú városi főút által határolt terület a klasszikus várostagolásnak megfelelően utcák által határolt tömbökből áll össze, de 3-3 tömb mindig egy Szajnára merőleges sávot is alkot. A sávok funkciói eltérők, mivel egyetemi és lakósávok váltakoznak, és a hátsó, az új főút felőli részsükön irodákkal záródnak (9. kép). Így a Massénába szinte észrevétlenül ékelődik bele egy 30 000 hallgatónak otthont adó egyetemváros, ahova az Université Paris7 a Jussieu Campus felújítása miatt települt át. A campus-modell az elmúlt évek során kidolgozott új urbanisztikai elveknek is köszönhetően – mint a városmegújítás, a fenntartható közlekedés, a társadalmi mixitás, a városi zöldfelületek fejlesztése stb. – néhány évtized alatt rengeteget változott: a 60-as évek pluridiszciplináris zárt városi vagy városon kívüli campusa helyett előtérbe került a történeti minta, a városba integrált egyetem. Ahogy a tudományokban is az interdiszciplináris rejti a legnagyobb lehetőségeket, az egyetem is új kapcsolatokra törekszik a várossal. Az „is-is” 21. századi logikája érvényesül.

A városi komplexitás kontrasztokból épül, és az, ami az évtizedekig, évszázadokig tartó organikus városfejlődésben magától is kialakult, most a Portzamparc által

lefejtett környezetalakítási szabályok segítségével néhány év alatt kellett megvalósuljon. Masséna építkezései 2000-ben kezdődtek, az első egyetemi létesítmény 2006 őszén fogadott hallgatókat, és várhatóan 2011-re kiépül a teljes terület. A területfejlesztés, a beépítési koncepció, az arculatformálás központjában egyaránt a sokféleség állt: régi és új, alacsony és magas, magán és köz, épített és természetes keveredik a területen. A részegységekre, általában városi tömbökre bontott tervezésben közel 30 francia építész- és tájépítész-iroda vett részt. Így ennek a „játékszabályokat” betartó, Portzamparc által koordinált folyamatnak az eredménye ez kiemelkedő minőségű építészeti, tájépítészeti, mérnöki együttes; sokféleségből születő kortárs urbánus környezet.

A területen a párizsi ipari építészeti örökség jelentős épületeit megtartották, és egyetemi funkciók részére átalakították. A volt központi malom az egyetemi könyvtár épülete lett, és a liszt-raktárak csarnokában rendezték be a közös nagyelőadó-termet és az éttermet (10. kép). Ezek a terület súlypontjában, Masséna „tömbkihagyással” létrejött központi, 3 hektáros közparkjának közelében helyezkednek el (11. kép). A tömbök többsége építési telkekre tagolódik, így minden tömb azonos építészeti nyelvet használó, de különböző tagolású, anyaghasználatú, színű stb. házból áll össze. Az épületek hézagosan zárt sorú beépítést hoznak létre: egyértelműen elkülönül egymástól az utca köztere és a telkek és házak magántere, de az átlátá-

7. kép/pict.:

Rakpart-rehabilitáció a Szajna új, 2006-ban átadott Simone de Beavoir gyaloghídjánál (tervező: Dietmar Feichtinger). / *The renewal of the riverside at the new Simone de Beavoir pedestrian bridge, built in 2006 (architect: Dietmar Feichtinger).*

8. kép/pict.:

Masséna központi parkját északról lakóházak határolják, a távolban a Francia Nemzeti Könyvtár 80 méter magas tornyai látszanak (tervező: Dominique Perrault). / *The central park of Masséna is bordered by housings from North and the 80 meters high towers of The French National Library can be seen in the distance (architect: Dominique Perrault).*

9. kép/pict.:

Masséna beépítési koncepciója a terület funkcionális tagolásával: narancssárgával a városrészbe integrált egyetemi épületek láthatók. A terület fejlesztésének építész-koordinátora: Christian de Portzamparc, tájépítész: Thierry Huau. / *The master plan of Masséna with functional division of the area: university buildings are in orange. Coordinating architect: Christian de Portzamparc, landscape designer: Thierry Huau.*

plan rules laid down by Portzamparc must be realized in some years. The construction of Masséna started in 2000, and the first university establishment received students in the autumn of 2006. Probably the total renewal project will be finished until 2011. It is diversity that is in the centre of the urban concept and of the architectural design of each building, too: the old and new, the low and high, the private and common, the built and natural mixes on every level. Nearly 30 French architects' and landscape designers' offices participated in the design of this district. Thus the result of this process observing the "rules of game" coordinated by Portzamparc is a contemporary high-quality environmental heterogeneity.

Important buildings of the Parisian industrial heritage on the area were preserved and renovated for university functions. The former central mill became the building of the administration and library, and the common Lecture Hall Rooms and restaurants were installed

in the hall of the flour warehouse (10.). These are settled in the focus of the area, close to the public park of 3 hectares in Masséna, made by a "block interruption" (11.). Majority of the blocks are divided into plots, so this way every plot is built up differently; the buildings use a similar architectural language, creating a special atmosphere by means of alternate heights, various material, formal and architectural solutions. This is a typology of closed blocks with gaps in between where the boundary between public and private spaces can be clearly identified, but the bordering mass is not continuous, allowing occasional views on the block's interior. So the blocks become transparent, or finally open.

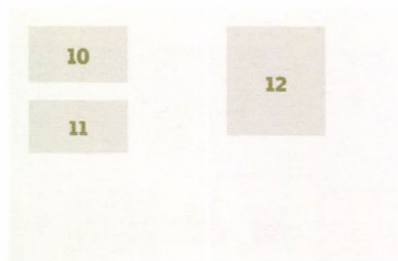
It is an important element of the master plan to demonstrate the concept of street and urbanity made by the density. For that reason the new one-way streets, perpendicular to the Seine, are only 9 meters wide as opposed to the usually almost 16 meters, and the buildings form towers stretching toward the sky (12.). The

tradition of the historical "first town" organized with dense streets, and the tradition of the modern "second town" which is composed of solitary objects swimming in space are unified in Portzamparc's "third town". The houses are placed on the building site defined by the master plan. They were planned in the building up conception determined by building spots: low parts (1-3 stories) of the volumes follow the street line to ensure the closed effect of boundary wall, and the towers (8-12 stories) rise from this base, while the building mass above becomes lighter, creating a sensation of openness. The inhabitants can get to their houses from public places through several transitional spaces: pedestrian passages lead through the blocks, from where fence bordered transparent private gardens open, and from where the common areas of the house and the staircase are accessible (13.). Housing, offices, commercial outlets, services, public amenities and the university combine to establish a harmonious urban fabric.

sok, gyalogos átjárások révén a modernizmusra jellemző szövevényes külső térrendszer születik. A beépítési koncepció fontos eleme az utca és a nagyvárosi karaktert adó zártorsúság, sűrűség, feszeség érzékeltetése, ezért az egyirányú, Szajnára merőleges utcák szélessége a szokásos 16 métertől eltérően csak 9 méter, és az épülettorony az ég felé törnek (12. kép). Portzamparc úgynevezett „harmadik városában” tovább él az utcákkal szervezett, történeti, sűrű „első városnak” és a modernizmus térben úszó, szoliter tömegekből összeálló „második városának” a hagyománya. A házakat a beépítési koncepcióban meghatározott építési helyre tervezték: a tömegek alacsony (1-3 szintes) részei a keskeny utcák zártóságát erősítve az utcavonalra kerülnek, és ebből emelkednek ki a modern-

izmus értékeit közvetítő tornyok (8-12 szint), így felfelé nézve az utca térfala már fellazul. A lakók az utca nyilvános teréből több átmeneti térhelyzeten keresztül juthatnak el házukig: a tömbökön gyalogos passzázsok vezetnek keresztül, melyekről a ház már átlátható kerítéssel határolt udvarai nyílnak, s ahonnan megközelíthető a ház közös tere, a lépcsőház (13. kép). Az épületek földszintjein az utcára nyíló kiskereskedelmi, szolgáltató és vendéglátó helyiségek vannak, melyek egyaránt szolgálják a lakókat és az itt mozgó egyetemistákat. Az új építésű egyetemi sáv 3 tömbjében különböző természettudományi fakultások épületegyütteseinek működnek, és ezek beépítése, tömegtagolása, anyaghasználata stb. teljes összhangban van a lakóépületekével.

10. kép/pict.: A párizsi Nagy Malom (Grand Moulin) felújított épülete (tervező: Rudy Ricciotti). / Renewed building of the former central mill (Grand Moulin) of Paris (architect: Rudy Ricciotti).

11. kép/pict.: A központi park több irányba, különböző funkciójú zöldterületekkel kibővül, a növényzet áttöri a határoló tömböket (tájépítész: Thierry Huau). / The central public park is widening towards different directions and the green area is breaking the blocks (landscape architect: Thierry Huau).

12. kép/pict.: A 9 méter széles, Szajnára merőleges utcák egyike, rue René Goscinny. / One of the 9-meters-wide streets that is perpendicular to the Seine, the street René Goscinny.

The Architect School Paris Val de Seine with its 1800 students moved to the edge of the area, to the Seine-bank in 2008 (14.). The building was designed by Frederic Borel with the transformation and expansion of the former main hall of the compressed air producing factory. The plan duplicates the mass of the industrial hall perpendicular to the river, in between the two buildings forms an open space in central position keeping the retained chimney that provides the entrance of the complex. The horizontal and vertical articulation of the new wing of 8 stories correspond to the design principles of Masséna: the building on the levels below is a single volume with the Lecture Halls and the administration zone, and above towers of 6-8 stories rise high, where studios, educational and research rooms can be found. In the old hall the library, the exposition and workshop spaces are installed.

One of the latest university developments of Europe in Masséna Quarter

of Paris broke with the conventional campus-model of the 20th century, and opens the university again onto the city. The renewed urban landscape has been animated since its opening, its commercial buildings, services, institutes operate famously, as the students immediately occupied the district. They enjoy the advantages of urban life, the accessibility of the city centre, and the duality of learning and everyday pleasures.

The expansion of high education demands university developments in Budapest, too. From the beginning of the 20th century, the campus on Buda riverside of Danube has been expanding gradually towards south, this way the area between Szabadság Bridge and Lágymányosi Bridge became a continuous university zone. Though in a shorter section, but in the vicinity of Szabadság Bridge a similar process takes place on Pest side, too. The city integrated campus-model is also a living tradition in Budapest. The city centre is

A terület szélére, a Szajna partjára 2008-ban költözött a Val de Seine építésziskola, 1800 hallgatójával (14. kép). Az épület egy sűrített levegőt előállító üzem csarnokának kibővítésével készült, Frederic Borel tervei alapján. A terv az ipari csarnok folyóra merőleges tömegét megismétli, és a két épület közt kialakuló térben, a megtartott kéményt központi helyzetbe hozva adja meg a ház bejáratát. Az új 8 szintes szárny horizontális és vertikális tagolása Masséna tervezési elveinek megfelelő: az összefogott alsó szintek a nagyelőadóknak és az adminisztrációnak adnak helyet, felettük 6-8 szintes tornyok nyúlnak a magasba, melyekben a műtermek, oktatási, kutatási helyiségek találhatóak. A régi csarnok kiállítások, workshopok színtere, ill. a könyvtár és az anyagtár nagyvonalú tere.

Európa egyik legújabb egyetemfejlesztése a párizsi Masséna negyedben szakított a 20. században elterjedt, a várostól elkülönülő campus-moddal, és az egyetemet az egykori iparterületből kialakuló új városrész szerves részévé tette. A megújult urbánus táj már átadásának pillanatában megtelt élettel, kereskedelme, szolgáltatásai, intézményei jól működnek, mert a fiatalok azonnal belakták a területet (15. kép). A diákság pedig élvezzi a városi lét előnyeit, a városközpont közelségét, a tanulás és a hétköznapi örömök kettősségét.

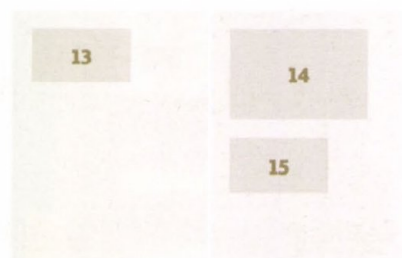
Budapesten az elmúlt évek felsőoktatási expanziója is egyetem-fejlesztéseket

követelt. A 20. század elejétől a budai Duna-parton fokozatosan dél felé terjeszkedő campus napjainkban is bővül, így lassan a Szabadság-híd és a Lágymányosi-híd közti terület összefüggő egyetemvárossá válik. Ha rövidebb szakaszon, de a Szabadság-híd közelében a pesti parton is hasonló folyamat zajlik.

Budapest számára a városba integrált campus-modell szintén élő hagyomány. Belvárosunk számos oktatási intézmény helye, és ez egy olyan érték, melynek méltó fenntartása kiemelt városfejlesztési cél lehet. Szerencsére a közelmúlt állami és PPP finanszírozású épületfelújításai, új beépítései azt bizonyítják, hogy a 18. század óta a pesti történeti városszövetben szét-szórva megjelenő felsőoktatási intézmények a jövőben is élhetnek itt. Így fiatalságunk szellemét a budapesti települési táj különleges környezeti minősége öntudatlanul is jelentősen formálja.

Budapest városközpontjában tanító egyetemi oktatóként ezt nem is gondolhatnám másként...

A publikáció az MTA Bolyai János Kutatási ösztöndíj támogatásával készült.

13. kép/pict.:

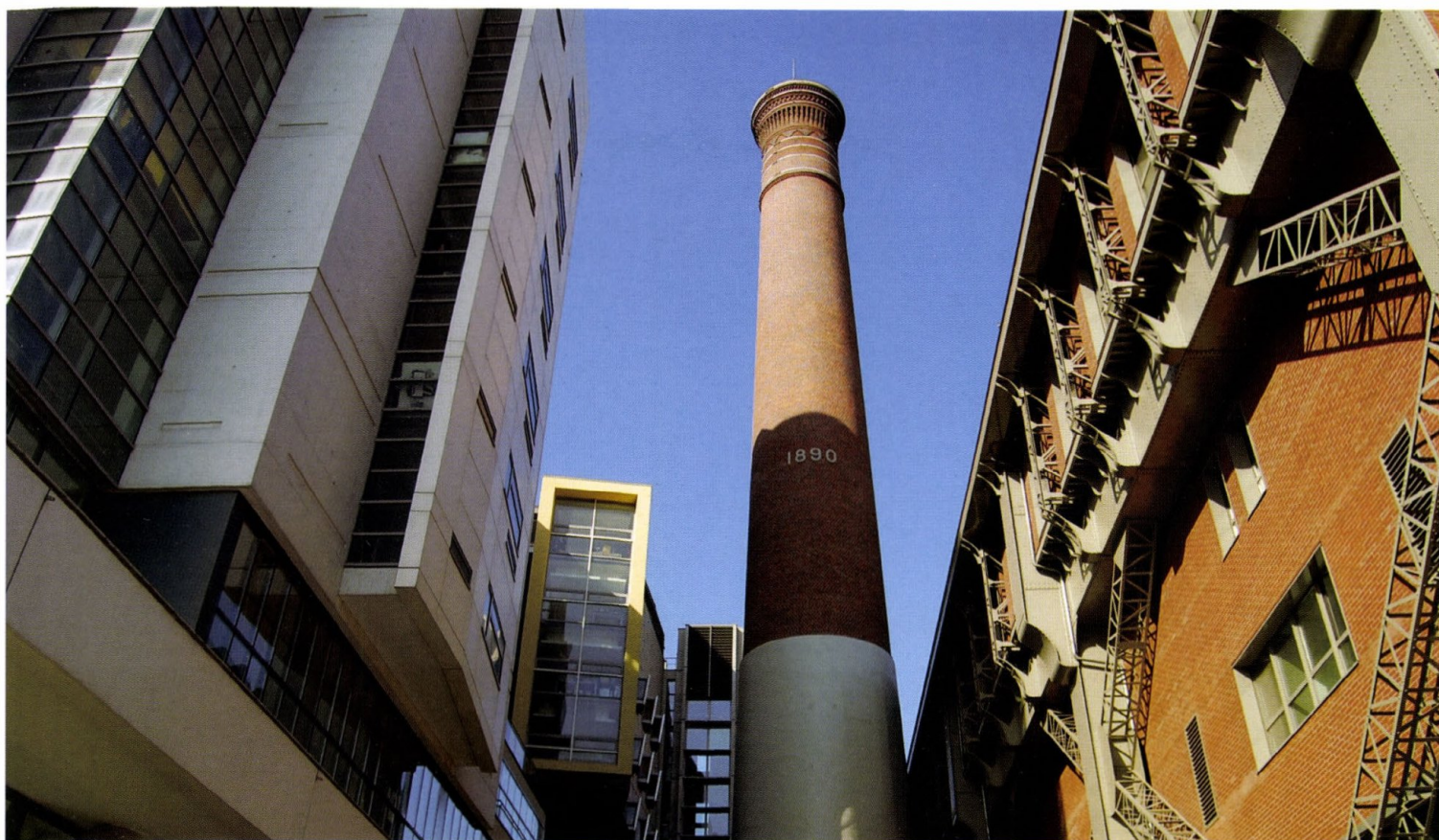
Az épületsávokat gyalogos passzázsok vágják keresztül, és a lakóházak saját, az utca terétől kerítéssel elválasztott magánkerttel rendelkeznek. / Pedestrian passages lead through the blocks and the housings have private gardens.

14. kép/pict.:

A Val de Seine építésziskola (tervező: Frédéric Borel) / Paris Val de Seine School of Architecture (architect: Frédéric Borel).

15. kép/pict.:

Az építésziskola a Szajna felől / View of the architectural school from the Seine

the place of numerous educational institutes sustaining an urban value. The respect and the maintenance of this situation should be a main objective of the city's development. Building reconstructions and new constructions made by the state or a public private partnership in the near past proves that higher education institutes dispersed in the historical urban fabric of Pest since the end of the 18th century will live here in the future too. Thus the exceptional environmental quality of the urban

landscape of Budapest forms significantly our youth's spirit, as well.

As a university lecturer in the centre of Budapest I could not think otherwise... ©

This paper was supported by the János Bolyai Research Scholarship of the Hungarian Academy of Science.

Felhasznált irodalom / References

Benkő Melinda – Fonyódi Mariann (2009). *Glocal city – kortárs európai városépítéset*, Terc Kiadó, Budapest.

Chadych, Danielle - Leborgne, Dominique (1999). *Atlas de Paris : Evolution d'un paysage urbain*, Parigramme, Paris.

Lipsky, Florence – Rollet, Pascal (2009). *Les 101 mots de l'architecture à l'usage de tous*, Archibooks + Sautereau Éditeur, Paris.

Campus Budapest – Univerzítás a város szövetében (2004). szerk.: Buza Péter, Budapesti Városvédő Egyesület, Budapest.

<http://hu.wikipedia.org>

http://www.okm.gov.hu/letolt/statisztika/okt_evkonyv_2008_2009_091207.pdf

ERDÉLYI NEMESI REZIDENCIA-KERTEK II. TÁJKÉPI KERTEK ÉS LÁTVÁNYKAPCSOLATUK, A 'PROSPECT' ÉS AZ 'EYE-CATCHER'

TRANSYLVANIAN NOBLE RESIDENCE GARDENS LANDSCAPE GARDENS, THE 'PROSPECT' AND THE 'EYE-CATCHER'

SZERZŐ/BY:
FEKETE ALBERT

LEKTOR/REVIEWER:
JÁMBOR IMRE

A 18. századi erdélyi kertek, amelyek kialakításukban – mintegy passzív ellenállásként az idegen elnyomást szimbolizáló bécsi barokkal szemben – többnyire a francia mintát követték a kert közepén nyíló nagy csatornával, kivétel nélkül tájkertekké alakultak/bővültek a 19. század folyamán. Ezek az új ideológia nyomán létesített művészi kertek már nem a reprezentáció, hanem a meghitt visszavonulás, a magány, a merengés mikrokozmoszai voltak.

Az átmenet természetesen fokozatosan történt. Ahogy a barokk s a klasszicista jelleg ötvöződik egy kastélyhomlokzaton, a francia park egynémely attribútuma is tovább élt az angolpark térhódítása után.¹ A gloriette, a szökőkút, a grották, a görög istenszobrok, a vadászalakok népszerűsége mit sem csökkent, de a nyílegyenes allék s a nyírt bokrok, az árnyéknélküliség gyorsan eltűntek az erdélyi kertekből, s helyüket a terebélyes, lombos fák, a kanyargó utak vették át.

A klasszicizmus építészetének kibontakozásával megszületett a palladianizmus

erdélyi áramlata, teret hódított a természet szabadságát hirdető angolpark, a szentimentális kert divatja. „Erdély szellemi élete a klasszicizmus korában különben is Anglia felé irányul; a főnemesség fiataljainak tanulmányúttjai ugyancsak elősegítik az angolpark divatját. E stílus közel állt az erdélyiek szívéhez, hiszen ők a megregulázott természetet soha nem szívelték különösebben; szeretetük épp úgy a szentimentális kert felé irányítja őket. A költséges francia kertek fenntartására nincs pénz s talán a korszellem, a szabadságvágy, a bécsi abszolútizmus lerázásának vágya is jelképeződik e kötetlen, természetes kertstílusban.”²

Az európai kontinensre csak nyomokban került át a festői kert,³ mint a tájképi kerttípus kezdeti korszaka, és bár klasszikus értelemben vett festői kertekről Magyarországon nem beszélhetünk, több közismert hazai helyszínen is tetten érhetők a festői kert bizonyos jellemvonásai, általában szentimentális-romantikus elemekkel keveredve.⁴

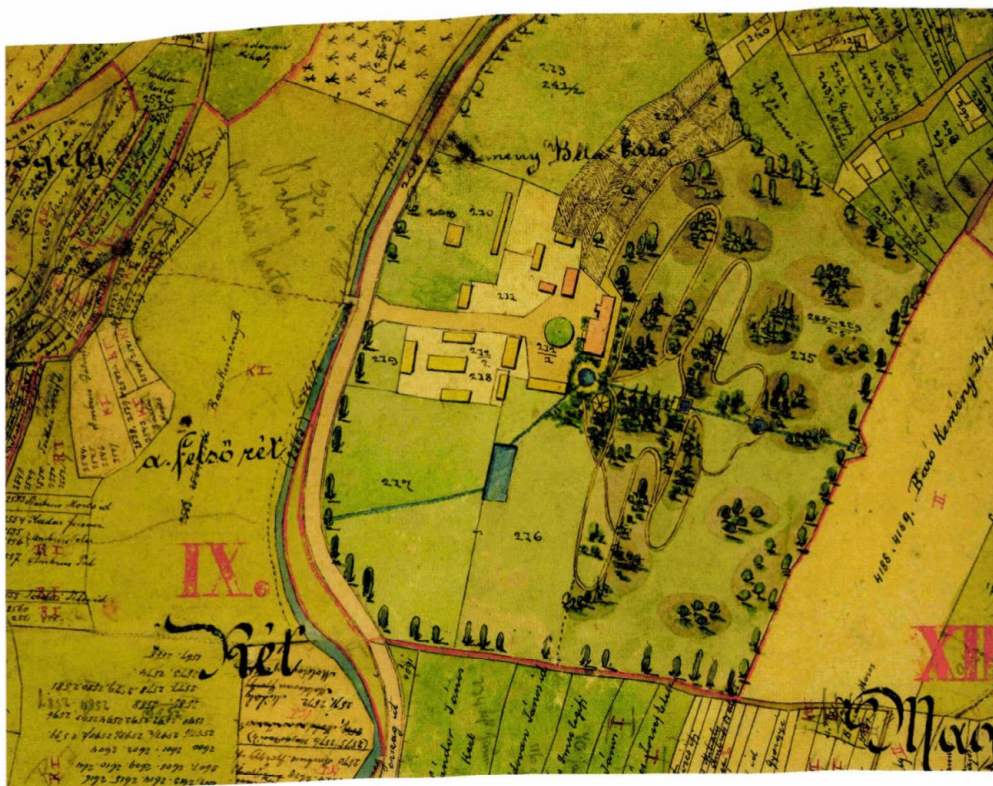
Charles Bridgeman – bár úgynevezett átmeneti stílusát már a szigetor-

1 Fekete A. (2006.): Erdélyi nemesi rezidencia-kertek I In: *4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat*, 3. szám, 2006., 3-9. vö. Zádor Anna (1999.): *Az angolkert Magyarországon* In: *Régi magyar kertek*, szerk. Géczy J. és Stirling J., Budapest, 309, 312. vö. Magyar Zsuzsa (2010): *Abafája, Huszár-kastélykert. Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Történelem és Filozófia Kar -Transylvania Trust Alapítvány: Műemlékvédelmi Szakmérnök képzés, Történelmi kertek és tájak védelme és felújítása c. tárgy beadandó dolgozata, kézirat, 2-3.*

2 Bíró J. (é.n.): *Erdélyi kastélyok*, Budapest, 112.

3 Jámbor I. (2006.): *Egy elveszett illúzió. Festői kertek a 18. század első felében*. In: *4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat*, 1. szám, 2006., 15.

4 „A tájképi-festői kert – kompozíciós és ésszerű funkcionális okokból, s talán kegyeletből is – megőrizte a korábbi barokk kert néhány elemét... a Királydomb és a rajta álló pavilon a festői kert jellegzetes attrakcióként, képi hangsúlyaként kapott megerősítést.” In: Szilágyi Kinga (2008.): *A gödöllői királyi kastély romantikus kertjének rehabilitációja*. In: *4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat*, 10. szám, 2008., 9-10.

1. kép/pict.: A székelyszenterzsébeti Kemény-kastélykert alaprajza a „szerpentines” kerttel / Plan of the Kemény castle-garden in Székelyszenterzsébet with the “serpentine” garden

FORRÁS / SOURCE:
DOMOKOS LEVENTE,
SZÉKELYKERESZTÚRI
MOLNÁR ISTVÁN
MÚZEUM

18th century Transylvanian gardens, which usually followed French design with a large pond in the middle of the garden. In the nineteenth century these gardens were transformed into landscape gardens as a sign of passive resistance to the foreign oppression represented by the Viennese Baroque. These artistic gardens, which represent a new ideology, no longer symbolize grandeur, but they are intimate retreats suitable for solitude and contemplation. The transition is of course, gradual. Just as Baroque and Neoclassical features intermingle on castle facades, certain attributes of French park design live on even after the conquest of the English garden.¹ The gloriette, the fountain, the grotto, the Greek god sculptures, and the hunting lodges remained popular. However, some features like the strictly straight alleys, the trimmed hedges and the shadeless spaces quickly disappeared from Transylvanian gardens, and these items were replaced by trees with wide-spreading branches and winding roads.

With the arrival of Neoclassical architecture, the Transylvanian Palladianism was born and the English landscape parks and sentimental gardens, proclaiming nature's liberty, became fashionable.

“In any case, Transylvania's intellectual life in the days of Classicism was directed towards England. For example, young aristocrats' trips to England were an important factor in the popularity of the English park landscape gardens in Transylvania. This style was close to the heart of Transylvanians, who have never really been fond of nature brought under regulation; their love draws them to sentimental gardens. There is not enough money for the upkeep of expensive French gardens, and the spirit of the times, the longing for freedom and the desire to get rid of Viennese absolutism are included in this informal and natural garden style.”²

The picturesque garden reached the European continent only in traces, early examples of landscape gardens. Although no fully picturesque garden exists in Hungary, there are several

1 Fekete, A. (2006.): *Garden Historical Features of Transylvanian Manor Estates I. (Erdélyi nemesi rezidencia-kertek I.)* In: *4D Landscape Architecture and Garden Art Periodical*, volume 3., 2006., 3-9. compare with: Zádor, Anna (1999.): *The English Garden in Hungary (Az angolkert Magyarországon)* In: *Ancient Hungarian Gardens*, ed. Géczy, J. and Stirling, J., Budapest, 309, 312. compare with: Magyar, Zsuzsa (2010): *Abafája, Huszár Castle-garden (Abafája, Huszár-kastélykert.)* Babeş-Bolyai University, Faculty of History and Philosophy -Transylvania Trust Foundation: Postgraduate course in Monument Protection, paper prepared for the course *Conservation and Restoration of Historic Gardens and Landscapes*, manuscript, 2-3.
2 Bíró, J. (é.n.): *Transylvanian Castles (Erdélyi kastélyok.)* Budapest, 112.

szágban is maradinak ítélték – elévülhetetlen érdemeket szerzett a kertek tájképiesítésében, a festői kertek elterjesztésében, többek között azzal, hogy „lemondott az Alexander Pope és mások által is bírált, bukszusból formált kertdíszek (topiary work) alkalmazásáról, a talaj növényzetének mintázatát leegyszerűsítette vagy sima gyepfelületekkel (bowling green) helyettesítette, s a kert lehatárolását helyenként áttörve, lehetővé tette a tájra való kitekintést (prospect).”⁵

Az angol festői kerthez hasonló, kissé naiv – az architektonikus barokk kertek formai hatásait még magukon hordozó – alaprajzú, azonos fafajokból (vagy szegényes, legfeljebb két-három fafajból) álló facsoportokkal szabályosan teleszórt gyepfelületek erdélyi kertterveken is tetten érhetők. Jó példa erre a székelyszenterzsébeti Kemény Béla-féle kastélykert. Bár a kert kialakítását illetően pontos év számmal nem rendelkezünk, a felkutatott térképlap alapján feltételezhető, hogy az 1856–1890 között 1:2880-as méretarányban készült úgynevezett kataszteri térképek eredeti, színezett, negyedelt községi szelvényéről van szó (1. kép). Ez időben ugyan a 19. sz. második felét jelentené, tehát klasszikus értelemben vett festői kertről elviekben már nem beszélhetünk, ám a kerti térszerkezet, a növényábrázolás, az útvezetés (a kert látványtengelyét képező csatornához vezető serpentes útvonalak) a festői kertábrázolásokra emlékeztetnek. Ezzel szemben a dombtetőről egyenes csatornában levezetett vízfolyás, mely több díszmedencén is átfolyik, a 19/20. század fordulójának geometrikus kertjeit idézi (bár ennek is van klasszicista előképe, pl. Chatsworth House, 1756.) A parkban, a kastélyépület déli oldalán, a kör formájú medence mellett, fedett kerti pavilon alaprajza látható. A facsoportokban külön jelölték az örökzöldeket és a lombhullató fákat. A kert kitettsége elősegítette a környező – elsősorban az országút nyugati oldalán elterülő – táj látványának a befogadását, bekapcsolva azt a kerti képbe.

Általánosságban is elmondható, hogy az erdélyi főúri otthonoknak keretet nyújtó természeti környezet – a helyi flóra bámulatos gazdagsága, a változatos domborzati adottságok – kedvezett a tájképi kerttípusnak, hozzájárulva ebben az országrészben a kertművészet fellendüléséhez, amely a későbbiekben egyéni vonásokkal vált jellegzetessé.

A tájra való kitekintés, a kert határainak virtuális kiterjesztése következtében születhettek olyan tájképi kompozíciók, amelyek kevésbé funkcionális, mint inkább festői megjelenésű tárgyakat, díszítő építményeket alkalmaztak látványelemként, staffázsként és hangulathordozóként. Kiemelt szerepet, kompozíciós hangsúlyt kapott tehát az erdélyi tájképi kertekben a „blikkfang” (eye-catcher), amelyre látványtengelyeket szerveztek, és amely adott esetekben jelzésként is szolgált, szimbólikus jelentéssel bírt.

Szemléletes példák egész sora hozható fel erre. A vajdaszentiványi Horváth-Zichy-kastély kertjéből kelet felé tekintve a távolban ma is sejteni lehet a geryeszegi Teleki-kastély tetőzetét és kertjét. Tiszta időben feltehetőleg a sáromberki és az abafáji kastélykertek is beazonosíthatók innen, ami alátámasztja azt a feltételezést, hogy a Marostere több kastélykertje között tudatosan kialakított vizuális kapcsolat állt fenn. Ezek a táji léptékű látványtengelyek egyrészt a domborzati adottságokban rejlő lehetőségeknek köszönhetőek, másrészt a viszonylag nagy kastélykert „sűrűség” is hozzájárult a kialakulásukhoz. Nem zárható ki a tudatos tervezés lehetősége, a korabeli európai példák, illetve a tájképi potenciál, a látványélmény felismerése nyomán sem. A kastély és kúriaépítkezés Erdélyben mindenhol kihasználta a kedvező domborzati adottságokat. Számos útleírás, kastélyismertetés kitér a kastélyból, kertből feltáruuló táj szépségeire, a tekintetet rabul ejtő, gyakran kompozíciós eszközként használt blikkfangokra.

A marosvécsi várkastély előteréből nyíló kilátásról példának okáért az

5 von Buttlar, A. (1999): *Az Angolkert*. Budapest, 25.

sites where certain features of the picturesque garden are recognizable, but these are usually mixed with sentimental-romantic elements.³

Charles Bridgeman, though his so called transitional style was regarded as old-fashioned in England, contributed to spreading the picturesque style with his garden design activity. He managed to achieve this mainly by, *“doing away with the application of topiary work, which was criticised by Alexander Pope and others. He simplified the patterns of plants on the ground or replaced them with a bowling green, and he broke the boundary of the garden in some places to create some prospect landscape views.”*⁴

Lawn surfaces resembling the English picturesque gardens, though somewhat naïve in their layout by preserving the formal marks of architectonic Baroque gardens by regularly scattered groups of trees of identical species (or by using a variety of two to three species) can be found on some Transylvanian garden plans.

A good example of this is Béla Kemény's castle-garden in Székelyszenterzsébet. Though an exact date of the creation of the garden is not known, based on an available map, which may be a section of the original, coloured, quarter-cut local cadastral map, drawn between 1856–1890 at a scale of 1:2880. (Fig. 1.) This finding points to the second half of the 19th century, when in theory, we can no longer talk about a picturesque garden in its classical sense, yet the spatial structure, the depiction of plants, the paths (serpentine roads leading to the canal that forms the garden's visual axis) are quite similar to picturesque garden drawings. On the other hand, the water-course is conducted from the hilltop in a straight channel and it flows through several basins, evoking the geometric gardens from the turn of the 19-20th centuries. On the southern side of the castle, next to the circular basin, there is a planned

covered garden pavilion. can be discovered. Another important feature of the plan is that the evergreens and the deciduous trees have different marks to be able to separate them. The exposition of the garden facilitated the reception of the surrounding landscape's view – especially that on the west side of the main road – tying it into the garden scene.

Generally speaking, the natural surroundings of Transylvanian noble residences, the spectacular wealth of the local flora and the diversity of topography, were favourable for landscape gardens. These circumstances contributed to the prosperity of garden art in this region of the country, and after a time a number of unique features were used in the gardens of Transylvania. The prospect landscape views, the virtual extension of the garden's boundaries allowed landscape compositions which used fewer functional buildings and more picturesque objects and decorative edifices such as spectacles, staffage and follies. In Transylvanian landscape gardens eye-catchers have an important role because a compositional emphasis is placed upon them since visual axes are organized on them, and eye-catchers are also signs which carry symbolic meanings. A series of demonstrative examples include the Horváth-Zichy castle-garden in Vajdaszentivány, where, looking to the east, the roof and garden of the Teleki castle in Gernyeszeg can just be made out in the distance. Purportedly, in clear weather, the gardens of the castles in Sáromberke and Abafája can also be seen from here, which supports the assumption that there is a visual connection between several castle-gardens in the Maros region. These visual axes on a landscape-scale can be attributed to the topographic conditions and to the relatively large density of castle-gardens in the area. Deliberate planning cannot be excluded either, based on contemporary European analogies, and

3 *“The landscape-picturesque garden – due to compositional and rational functional reasons, and also out of reverence – held onto some elements of the earlier Baroque garden... the Royal hill and the pavilion on top of it were confirmed as a characteristic attraction and visual emphasis of the picturesque garden.”* In: Szilágyi, Kinga (2008.): *The Rehabilitation of the Romantic Garden of the Royal Palace in Gödöllő*. In: *4D Landscape Architecture and Garden Art Periodical*, vol. 10. 2008., 9-10. (A gödöllői királyi kastély romantikus kertjének rehabilitációja.)

4 von Buttlar, A. (1999): *The English Garden (Az Angolkert)*. Budapest, 25.

Erdélyi Helikon összejövetelein rendszeres vendég Tamási Áron ír elismerően: „Vacsora után majdnem minden esetben kimentünk sétára a nagy parkba, melynek fővenyes útja világlított. Onnét visszatérve, a kastély előtti padokon, az úgynevezett kilátón üldögtünk. Innét messziről csillogó kilátás nyílt a Maroson túli tájról.”⁶ (2-3. képek)

De a 19. század első felében II. Toldalagi Ferenc által kialakított 120 kataszteri hold nagyságú koronkai tájképi parkban is fontos a tágas perspektíva: „gloriette állott az egyik halom tetején, s elragadó kilátás nyílt a regényes vidékre”.⁷

A glorieta, mint „eye-catcher” a bonchidai Bánffy-kastélykert esetében több volt, mint egyszerű emléképület vagy kilátó. A fácsnoskert dombjának dél-nyugati oldalában elhelyezett építmény a domb túloldalán épült kastélyból nem látszódnak, viszont annál inkább feltűnt a Szamos mentén kanyargó országúton Kolozsvárról Szamosújvár felé haladó utazók számára, a dombok által takart kastélyépület látványának hiányában mintegy hirdetve: figyelem, ez itt már Bánffy birtok!

A bonchidai Bánffy rezidenciával kompozíciós egységet képezett a szomszédos választói kastély-kert együttes, amely ugyancsak a Bánffy család tulajdona volt, de méreteit, pompáját tekintve szerényebb kialakítású, mint a bonchidai. A park is jóval később létesült itt (alkotója báró Bánffy Ádám), alázatosan illeszkedve a bonchidai látványkapcsolatokhoz, a korabeli divat szerint a szentimentális an-

golkertek mintájára: tóval, annak közepén japános galambházzal. A Hein János tervei nyomán kialakított tájképi parkot vadaskert és berkes-ligetes parkrészek kapcsolták Bonchidához. Nagyszerű forrás a hajdani kertre nézve Kelemen Lajos művészettörténész beszámolója, aki egy őszi látogatás nyomán a következő képet festi a kertről: „Nagyjában sík hely, egy-egy dombocskával. Az emelkedettebb fekvésű kastély előtt tó terül el, közepén japános galambházzal; lakói ott búgnak, panaszkodnak a párkányokon, vagy ott röpködnek a hallgatag víz fölött. A tó háttere nagy, szabad gyepkérré szélesül, melyen messze egy magányos fa áll, vörösbe játszó sárga lombokkal. Alatta üres padra hullanak az elhagyott fa levélkönyvei. Jobbra sötétzöld fenyők magaslanak, sárguló akácok, rozsdaszínű vadgesztenyék és fehér törzsű nyírfák földe, melyek álmos sápadtsággal néznek közelgő hosszú téli álmuk elébe. Ha lemegyünk a park útjaira, mindenfelé hervadás köszönt. Egy csoportban meghaltak már a dérforrázta őszirózsák, s a fák tövében vadvadkék és sárga társaik fázósan néznek harmatkönnyes szemekkel. Az ecetfa vöröslő leveleire a szilfák megritkult lombjain át beragyog a nap, s a kecskerágó finom színű, sulymos gyümölcse versenyt piroslík a fák aljain valami sóskaféle dísznövény paprikaszerű apró gyümölcseivel. A tózsilipre egy szomorúfűz hullatja sok hegyes, sárga levelét. Közélemben valami mézgaakácok tartják még nyárias zöldjüket. Egy ösvény fölött virágtalan rózsafaívek vezetnek feljűk; ezek már csak jövőre ígérnek új lombot, virágot és életet.”⁸ (4. kép)

⁶ Tamási Á.: *Vadrózsa ága*. In: Tamási Áron: *Szólít a szülőföld*. Szépirodalmi könyvkiadó, Bp. 1985.

⁷ Bíró J. (é.n.): i.m. 114.

⁸ Kelemen L. (1982): *A választói kastély*. In: Kelemen L. (1982): *Művészettörténeti tanulmányok I-II, II. köt.*, Bukarest, 240.

2

3

2-3. kép/pict.:

A marosvécsi várkastély a magaslaton. A romantikus Rohbock-féle ábrázolás idillikus táji környezetben, drámai fény-árnyék hatásokkal emeli ki az épületegyüttest, míg Kővári ábrázolásán a

hangsúly a tutajosokon van. / The Castle of Marosvécs on the hilltop. The romantic depiction by Rohbock highlights the building by dramatic light-shadow effects amidst an idyllic landscape, while on Kővári's illustration, the compositional emphasis is on the rafters.

FORRÁS / SOURCE:
HUNFALVY J.
– ROHBOCK, L. (1864):
MAGYARORSZÁG ÉS
ERDÉLY EREDETI
KÉPEKBEN: ERDÉLY.
DARMSTADT, ILL.
KŐVÁRI L. (1866):
ERDÉLY ÉPÍTÉSZETI
EMLÉKEI. KOLOZSVÁR

landscape potentials and the visual experience. Castle and mansion construction made use of favourable topographic features everywhere in Transylvania. Several travel and castle descriptions mention the beauty of the landscape which is visible from the castle or the garden, and the eye-catchers are often used as compositional tools.

The view from the front part of the Castle of Marosvécs, is illustrated by Áron Tamási, who was a regular guest of the Transylvanian Helikon gatherings: *“After dinner as a rule, we strolled in the great park, on the sandy shimmering pathways. When we returned to the castle we sat down on benches in front of the castle on the so called look-out. Sitting there we could enjoy the magnificently glimmering view of the landscape beyond the Maros.”*⁵ (Figs. 2-3.)

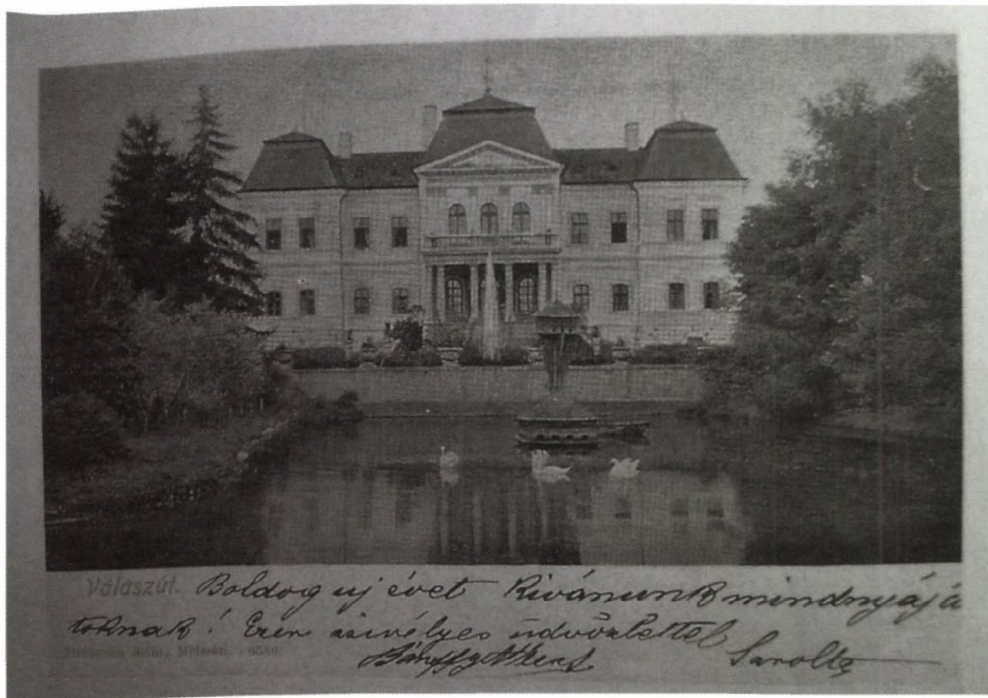
The broad vista is no less important in the landscape park of Koronka, which covers 120 cadastral acres. The landscape garden was built in the first half of the 19th century by Ferenc Toldalagi II, *“A gloriette stood on one of the hillocks, with an enchanting view of the romantic area.”*⁶

In the case of the Bánffy castle-garden in Bonchida, the gloriette, as an eye-catcher, was more than just a simple memorial or lookout point. The construction was placed on the Southwestern side of the pheasantry's hill, and it could not be seen from the castle behind the hill. However, it was more than visible

for travellers from Kolozsvár (Cluj) to Szamosújvár (Gherla) on the main road winding along the Szamos river, which advertised the Bánffy estate for those, who had no way to notice the castle hidden behind the hills.

The Bánffy residence in Bonchida formed a compositional unity with the neighbouring castle-garden complex in Válaszút, which was a property of the Bánffy family too, but much more modest in size and grandeur than the one in Bonchida. Its park was created much later by baron Ádám Bánffy, the Válaszút castle-garden was discreetly linked to the visual connections of Bonchida, and it was modelled on sentimental English gardens, with a pond and a Japanese-style dove-house in the middle, this kind of garden was quite popular in the period of its creation. The landscape park designed by János Hein, was connected to the Bonchida estate by a game reserve and park sections with groves. The description by art historian, Lajos Kelemen, who visited the garden on an autumn day is a wonderful source. He paints the following picture of the garden: *“A largely flat place, with a hillock here and there. In front of the castle on a rise is a pond with a Japanese-style dove-house in its middle; its residents coo and complain on the ledges, or flit above the silent water. The background of the pond widens into a large, open lawn, on which a lonely tree stands afar, with yellow leafy boughs and its leaves are*

5 Tamási, Á.: *Branch of the Wild Rose.*
In: Tamási Áron: *Szólít a szülőföld.*
Szépirodalmi könyvkiadó, Bp. 1985.
6 Bíró, J. (é.n.): i.m. 114.

A kolozsvári klasszicista Mikó-kastély 14 holdas parkjának kialakításakor is fokozott hangsúlyt helyeztek a táji kapcsolatokra: „A kastély felső emeletének éjszaki erkélyéről bájoló kilátás esik a kertre, mely hegyet, völgyet, síkságot, csergeteget, tavat és szigeteket, fenyvesek és lombos fák csoportjait és sorait, gyep-térsegeket és szép virágágyakat foglal magában, a várossal a túl rajta emelkedő fellegrére, a környező szőlőhegyekre s az egész gyönyörű vidékre”.⁹ (5. kép)

Magának a kastélyépületnek az elhelyezése önmagában is záloga a művészi kompozíciónak és a kedvező látványkapcsolatoknak, mindkét irányban. Orbán Balázs így ír a marosújvári Teleki-Mikes-kastély kertjéről és a környező tájról: „Látók fenebb azon térbe kiszökellő hegyfokot... E hegyfok már önmagában is szép,

de festőivé azáltal lesz, hogy tetőormát egy büszke gót kastély, annak szeszélyes melléképületei, ódon toronybástyája...koronázza, felmutatva a kis Erdély legszebb fekvésű s legimpozánsabb kastélyát... A kastély kertjéből s a kastély mindenik ablakából szép kilátás nyílik; elragadó kör-látvánnyá lesz az, ha a kastély tetőerkélyére kilépünk. A hegyfok alját ezüst szegélyként hímezi körül a Maros...”¹⁰ (6. kép)

Hasonló példaként említhető az őraljaboldogfalvi Kendeffy-kastély és kertje, amely Dél-Erdélyben, a Retyezát hegység lábainál fekszik, és a historizmus hőskorában épült. Az épületegyüttes helyének kiválasztásában bizonyosan jelentős szerepet játszott a háttérben kibontakozó magashegyek látványa, amely minden beavatkozás nélkül, a maga természetességében biztosított festői szín-

4

6

5

4. kép/pict.:

A válaszúti kastély kerti homlokzata, előtérben a tóval / The Castle of Válaszút - the elevation facing the garden, with the pond in the foreground

FORRÁS / SOURCE: KÉPESLAP, KÉSZÜLT A 19/20 SZÁZADFORDULÓ ÉVEIBEN

5. kép/pict.:

A Mikó grófok kolozsvári nyári palotája / The Mikó Counts' Summer Palace, Kolozsvár

FORRÁS / SOURCE: VITA ZS. (1975): JÓKAI ERDÉLYBEN, BUKAREST, 83.

6. kép/pict.:

A marosújvári kastély Neuhauser-féle, 1789-es ábrázolása (gouache) / Neuhauser depiction of the Castle of Marosújvár from 1789 (gouache)

FORRÁS / SOURCE: GREGOR ROY CHOWDHURY, ZABOLA

⁹ *** (1864): Magyarország és Erdély eredeti képekben, Darmstadt, In: Fekete A. (2004): Kolozsvári kertek, Kolozsvár, 26.
¹⁰ Orbán B. (1991): Székelyföld leírása I-VI. Szekszárd, V. köt. 104, 109.

almost red in colour. The forsaken tree is crying, its leaves are falling on an empty bench underneath. Dark green pines rise to the right over yellowing locusts, rust-coloured horse-chestnuts and birch trees with white trunks, which look forward to the sleepy paleness of their approaching long winter dream. As we walk along the park's paths, withering greets us everywhere. In a group, the frost-scalded asters already passed away, and at the feet of the trees, their wild blue and yellow companions look chilled with dew-tears in their eyes. The sun shines through the thinned foliage of the elm trees onto the sumach's ruddy leaves, and the strawberry-tree's luscious coloured, tasty fruit competes in its redness with the tiny, paprika-like fruits of a sorrel-kind ornamental plant under the tree. A weeping willow is dropping its many pointed, yellow leaves onto the pond's lock. Nearby some resin locusts hold on to their summer green. A flowerless rose-tree arches over a path. It dreams about the promise of new leaves, flowers and life in the next year."⁷ (Fig. 4.)

A great emphasis was placed on landscape connections in the design of the 14 acre park of the Classicist Mikó castle in Kolozsvár (Cluj): "From the north balcony of the castle's upper level, an enchanting view opens onto the garden, which incorporates mountains, valleys, flat lands, streams, ponds and islands, pinewoods as well as clusters and rows of leafy trees, lawn areas and beautiful flower-beds. The town and the citadel

emerge beyond it, the surrounding hillsides with vineyards and the entire magnificent countryside is visible."⁸ (Fig. 5.)

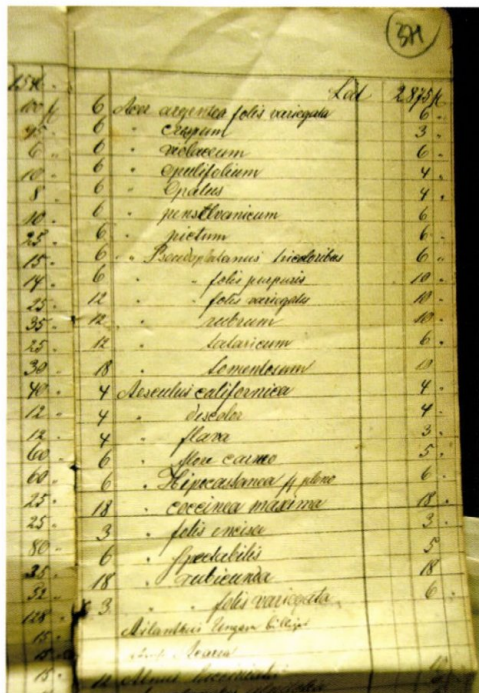
The location of the castle itself is a proof of artistic design and pleasing visual connections from both directions. Balázs Orbán describes the garden of the Teleki-Mikes castle and the surrounding estate of the Teleki-Mikes castle in Marosújvár as "I see amongst the heights a promontory jutting out... This is beautiful in itself, but becomes more picturesque with the proud Gothic castle decorating its summit with whimsical auxiliary buildings and it is crowned with an ancient tower... presens the most stunningly set and most imposing castle of little Transylvania... A lovely view is visible from the garden and from each window of the castle too; which turns into an enchanting panorama when someone steps on the roof terrace of the castle. The foot of the promontory is decorated by the Maros as a silver lining..."⁹ (Fig. 6.)

The Kendeffy castle and its garden in Óraljaboldogfalva should also be mentioned. This castle is at the foot of the Retyezát mountains in Southern Transylvania, and was constructed in the heroic age of Historicism. The unfolding view of the tall mountains in the background obviously played a role influenced the location of the castle because it added a naturally picturesque backdrop to the castle and its immediate surroundings without any human intervention. Thanks to the research of Zsuzsa Sidó, a detailed description and

⁷ Kelemen, L. (1982): *The Castle of Válaszút*. In: Kelemen, L.: *Studies in Art History I-II, Vol. II. Bucharest (A választúti kastély. In: Művészettörténeti tanulmányok I-II)*

⁸ ***(1864): *Hungary and Transylvania in Original Pictures*. In: Fekete, A. (2004): *Gardens in Kolozsvár, 26. (Magyarország és Erdély eredeti képekben)*

⁹ Orbán, B. (1991): *Description of Szekler Land I-VI. Szekszárd, Vol. V. 104, 109. (Székelyföld leírása I-VI.)*

falat a kastélynak és közvetlen környezetének. Sidó Zsuzsa kutatásai során a kertről egy részletes műleírás és növénylistát lelt fel, amelyet W. Klensky budapesti tájépítész készített 1874 áprilisában, és amelynek tanúsága szerint a kert berendezési tárgyai „egy értő és művészi érzékű tulajdonosra vallanak”.¹¹ A felkutatott növénylistát böngészve szembeötlő annak faj- és fajtagazdagsága (7-8. kép). Ennek alapján egyértelműen megállapítható, hogy Óraljaboldogfalván a kor divatjának megfelelő gyűjteményes kert létezett már abban az időben.

Ugyancsak határozott tájékoztató pont a tájban a késői historizmus és eklektika elemeit szép számban felvonultató mezőzáhi Ugron-kastély, amely pompásan emelkedik ki a körülötte elterülő kertből (9. kép).

A kastélyépületeken túl határozott térszervező szereppel bírtak és erőteljes hangsúlyként (blikkfangként) jelentek meg a tájban a főúri családok temetkezési helyein emelt építmények.

Kézenfekvő ebben a tekintetben a szurduki Jósika család temetőjét, a Telekiek csombordi és sárpataki kápolnáit, a nagyteremi kápolnahegyen elhelyezkedő Bethlen síremléket, a Székelyudvarhely nyugati határában, a fenyvesdombon elhelyezett Ugron kápolnát, vagy az „imolának” nevezett kerelőszentpáli Haller kápolnát említeni, hogy csak a legismertebbekről szóljunk (10–11. képek).

A terepadottságok kihasználásával és a térformálás segítségével tu-

datosan alakított, olykor akár több 10 km hosszú vizuális tengelyek, kastélykert-kapcsolatok számos, ismeretebb európai példájából merítve megemlíthetjük a Kew Garden – Sion Garden kapcsolatot a Temze két oldalán, vagy Berlin környékén a Charlottenburg-Potsdam kastélykertek elemei közti látványkapcsolatokat.

Erdély-szerte is több hasonló kastélykert-rendszer létezett, létezik. Vajdaszentivány közvetlen szomszédságában, a marossárpataki Teleki kriptasáromberke-Nagyernye látványtengely-háromszög tiszta időben ma is élő kapcsolat. A Kelemenelke-Szentdemeter-Nagykend látványtengely, ugyanúgy mint a Bonchida-Válaszút látványtengely előre megfontolt építési szándék, tervezés eredménye lehetett.

Az erdélyi tájképi kert térhódítása – Magyarországhoz hasonlóan – a 19. század folyamán vált egyértelművé, de számos jelentős kastély-kert együttes esetében már a 18. század második felében tetten érhető az új irányzat meghonosításának kezdeményei.

Korai tájképi kertről beszélhetünk Erdélyben például a nagyszabasi Bruckenthal család feleki nyári rezidenciaja esetében. Itt a barokk kastély 1764-ben létrehozott francia kertjéhez 1770-ben kiterjedt zöldségekertet csatoltak, majd ezt 1775-től angolkerttel bővítették, jelentősen megnövelve területét.¹² A szentimentális kertben – melynek alaprajzát a 12. kép szemlélteti – többek között ermitázs, műrom és gloriéta, a később-

11 Sidó Zsuzsa (2008): Megalkotott természetesség. Az óraljaboldogfalvi Kendeffy-kastély parkja, BBTE Történelem-Művészettörténet Szak, Kolozsvár, TDK dolgozat

12 Ioana Bârsan (2010): Parcul Samuel von Bruckenthal din Avrig. Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj, Curs postuniversitar de specializare “Reabilitarea patrimoniului construit”, kézirat

7–8. kép/pict.:

Lapok az Óraljaboldogfalvi kastélykert 1874-es W. Klensky féle növényösszeírásáról. A hét különböző Acer taxon és a kilenc különféle Aesculus taxon érzékelteti a kert fajtagazdagságát. / Pages from the plant inventory of the castle-garden of

Óraljaboldogfalva from 1874 by W. Klensky. The seven different Acer taxon and the nine varieties of Aesculus taxon demonstrate the richness of plant species in the garden
FORRÁS / SOURCE: ROMÁN NEMZETI LEVÉLTÁR KOLOZS MEGYEI IGAZGATÓSÁGA (DIRECTIA ARHIVELOR

NATIONALE, DIRECTIA CLUJ – DANJC), KENDEFFY CSALÁD LEVÉLTÁRA, 371-ES FOND, 214-ES CSOMÓ

9. kép/pict.:

A mezőzáhi Ugron kastély látképe / View of the Ugron castle of Mezőzáh

FORRÁS / SOURCE: KÉPESLAP, KÉSZÜLT AZ 1920-AS ÉVEKBEN

10. kép/pict.:

A szurduki Jósikacsalád temetkezési kápolnája (tempietto) az országút melletti magaslaton / Burial chapel (tempietto) of the Jósika family from Szurduk, on a high ground along the main road

FORRÁS / SOURCE: SZERZŐ FOTÓJA, 2004. ÁPRILIS

a plant inventory of the garden has been found. The plans were prepared by the Budapest-based landscape architect W. Klensky in April, 1874. According to these sources, the garden's furniture "suggests a skilled owner who had a sense of art."¹⁰ An analysis of the plant inventory, shows a broad range of types and species, which were planted in the park. (Fig. 7-8.) Based on this document, it can undoubtedly be stated that, Óraljaboldogfalva had a dendrological garden, which was a popular type of garden at the time. Another important example is the Ugron castle in Mezőzáh, a which contains some gardening elements from late Historicism and Eclecticism. (Fig. 9.)

Aside from the castle buildings, another type of eye-catchers which have decisive spatial organizational roles and much prominence in the landscape are the edifices constructed on the burial grounds of noble families. The best known examples of such buildings are the tempietto of the Jósika

family in Szurduk, the Teleki family's chapels in Csombord and Sárpaták, the Bethlen mausoleum on the top of the Chapel hill on Nagyterem, the Ugron chapel on the Pine hill in the western border of Székelyudvarhely, and the so called "imola", the Haller chapel in Kerelőszentpál. (Figs. 10–11.)

The visual axes and castle-garden connections that ran longer than 10 km at times, have been consciously designed by spatial composition, making use of the characteristics of the site. There are several well-known European examples like the relationship between Kew Gardens and Syon Park on both sides of the Thames, or the visual connections between the elements of Charlottenburg and Postdam castle-gardens near Berlin. Similar castle-garden networks have existed and still exist around Transylvania. In close proximity to Vajdaszentivány, the triangular axis of the Teleki crypt in Maróssárpaták – Sáromberke – Nagyernye is a still existing connection, which is visible in clear weather.

10 Sidó, Zsuzsa (2008): *The Created Natural. The Park of the Kendeffy Castle in Óraljaboldogfalva*. BBTE Faculty of History-Art History, Kolozsvár, paper (*Megalkotott természetesség. Az óraljaboldogfalvi Kendeffy-kastély parkja*)

11. kép/pict.:
Bethlen Farkas és
Bethlen Lipót
sírhelyei a
nagyteremi
Kripta-hegyen Orbán
Balázs könyvében,
illetve napjainkban /

Tombs of Farkas
Bethlen and Lipót
Bethlen on the Kripta
hill of Nagyterem
FORRÁS / SOURCE:
ORBÁN B. (1991):
SZÉKELYFÖLD LEÍRÁSA
I-VI. SZEKSZÁRD
ILLETVE SZERZŐ
FOTÓJA (2006)

biekben pedig vízfolyások, kerti tó kapott helyet, de Samuel von Bruckenthal báró tudományos ismeretei és gyűjtő-szenvedélye itt is valóságos dendrológiai kert kialakulásához vezettek.¹³

Gyűjteményes kert alapjait teremtette meg Dédácson gróf Gyulay Ferenc 1736-ban. Az általa alapított, 67 hektáros kastélypark a Maros völgyében fekszik ma is, 200 m tengerszint feletti magasságban. A 18. században a Gyulay család különleges növényfajokat telepített a kertbe, amely addig a Maros-parti erdő ősi szilfáiból, égereiből és évszázados tölgyekből állt. Egy 1763-as keltezésű dokumentum már vadgesztenyéről számol be, majd egy jóval későbbi, 1860-as híradás értelmében szomorúfüzet is telepítettek Dédácson, ez amúgy a szomorúfüz legkorábbi említése Erdélyben.¹⁴

A szomorúfüz első példányai már az 1700-as évek első felében megjelentek Európában, de elterjedéséről csak az angolkertek térhódításával egyidőben, a 18. század vége felé beszélhetünk. Koronaformája révén ugyanis a festői és szentimentális tájkertek egyik legdivatosabb fafajává vált. Maga Alexander Pope, a tájkert egyik eszmei atyja is szomorúfüzetet ültetett, elsőként Twickenhamben felépített háza két oldalára.

Magyarországon a tóvárosi angolkertben ültették az első példányokat, a kert 1783-as alapítását követően.¹⁵

Ugyancsak 18. századi tájképi kert kialakításának kezdeményei vélhetően Sáromberkén is. Itt Teleki Sámuel 1782 októberében fogadta fel a prágai születésű Andreas Koppmannt egy díszkert létesítésére.¹⁶ Következő év októberében

13 "Lista plantelor si arbustilor se aseamana cu inventarul unei gradini botanice". In: Ioana Bârsan (2010): i.m.

14 „Intr-o lucrare datand din 1763 (cel mai vechi document de atestare al parcului) se vorbeste despre o alee plantata cu castani (Aesculus hippocastanum), iar dupa relatarile unei lucrari din 1860, tot in a doua jumătate a secolului al XVIII-lea a fost introdus salcamul, aceasta fiind se pare cea mai veche experimentare a speciei in tara noastra.” In: Popescu, F., Radu, S., Coanda, C. (é.n.): Institutul de Cercetari si Amenajari Silvice (ICAS) - Statiunea Simeria, In: <http://www.bun-venit.ro/node/109>

15 Rapaics R. (1984): Magyar kertek, Budapest, 151-152.

16 Lészai F-B. (2010): A sáromberki Teleki-kert, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Történelem és Filozófia Kar -Transylvania Trust Alapítvány; Műemlékvédelmi Szakmérnök képzés, Történeti kertek és tájak védelme és felújítása c. tárgy beadandó dolgozata, kézirat

The Kelementelke – Szentdemeter – Nagykend visual axis, not unlike the one between Bonchida and Válaszút, could also be the result of a deliberate design intention. The conquest of the Transylvanian landscape garden, just like in Hungary, becomes obvious during the 19th century, but signs of the new trend can already be discovered in the second half of the 18th century in several significant castle-garden complexes. For instance, an early landscape garden in Transylvania is the summer residence of the Bruckenthal family from Nagyszében in Felek. The Baroque castle's French garden was created in 1764, it was extended with a vegetable garden in 1770, then with an English garden from 1775, which significantly increased its area.¹¹ In the sentimental garden, the plan is shown on Fig. 12., among others, a hermitage, a fake ruin and a gloriollette is visible, while later on a waterfall and a pond have been created. Baron Samuel von Bruckenthal's scientific spirit and his love of collecting plants created a veritable dendrological garden.¹²

The foundations of a dendrological garden were laid in Dédács in 1736 by Count Ferenc Gyulay. He established a 67-acre castle park in the valley of the Maros, 200 m above sea level. In the 18th century, the Gyulay family planted unique species in the garden, which until then consisted of ancient elm trees, alder trees and centuries old oak trees of the forest on the Maros river bank. A document from 1763 speaks of horse-chestnuts, while another document from 1860 claims that weeping willows were planted in Dédács, which is the earliest mention of weeping willows in Transylvania.¹³

It is true that the first specimens of weeping willows appeared in Europe in the first half of the 1700's, but its use only became widespread during the conquest of the English garden, towards the end of the 18th century

because its crown form made it one of the most popular tree species of the picturesque and sentimental gardens. One of the spiritual fathers of the landscape garden, Alexander Pope himself, planted weeping willows on either side of his house in Twickenham. In Hungary the first specimens were planted in the English garden of Tóváros, just after the foundation of the park in 1783.¹⁴

Another possible 18th century landscape garden is in Sáromberke. Here, Sámuel Teleki hired the Prague-born Andreas Koppmann in October, 1782 to design an ornamental garden.¹⁵ In October of the following year, Ferenc Leersch from Brno, formerly the gardener of Görgény, was hired to "create from its foundations the Lust or Ornamental garden to thy design, according to the milord's taste without any delay" and he entered the service of Ádám Teleki in Kendilóna on February 5, 1764. Later, in September 1784, another gardener appeared in the castle of Sáromberke, he was Frantz Jarschel, who served László Bethlen in Mezőmadaras before. "I shall not give any other arrangements for the restoration of the Garden, but whatever the situs (site) calls for, and what could be followed economically. The gardener may apply the plan accordingly. Spaller, Berçeau, Zwegel trees, boxwood, pyramids, other fruit trees, lovely flower and vegetable beds, paths, Escarps decorate the Garden; their places to be determined by the gardener according to the Situs, and the quality of the soil."¹⁶

The quoted sources do not say much about the features and extent of the garden, but the fact that Teleki ordered that the plants should be applied according to the "situs" suggests a nature-conscious mind, which is compatible with the landscape ideal. Although the "spallers", "escarps" and pyramids emphasize the Baroque character of the garden, the use of plants, a document from the end of the 1790s mentions the planting of "Pappelbaum", which is the

11 Ioana Bârsan (2010): Parcul Samuel von Bruckenthal din Avrig. Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj, Curs postuniversitar de specializare "Reabilitarea patrimoniului construit", manuscript

12 "Lista plantelor si arbustilor se aseamana cu inventarul unei gradini botanice". In: Ioana Bârsan (2010): i.m.

13 „Intr-o lucrare datand din 1763 (cel mai vechi document de atestare al parcului) se vorbeşte despre o alee plantata cu castani (Aesculus hippocastanum), iar dupa relatarile unei lucrari din 1860, tot in a doua jumătate a secolului al XVIII-lea a fost introdus salcamul, aceasta fiind se pare cea mai veche experimentare a speciei in tara noastra.” In: Popescu, F., Radu, S., Coanda, C. (é.n.): Institutul de Cercetari si Amenajari Silvice (ICAS) - Statiunea Simeria, In: <http://www.bun-venit.ro/node/109>

14 Rapaics, R. (1984): Hungarian Gardens, Budapest, 151-152. (Magyar kertek.)

15 Lészai, F-B. (2010): The Teleki Garden in Sáromberke, Babeş-Bolyai University, Faculty of History and Philosophy - Transylvania Trust Foundation: Postgraduate course in Monument Protection, paper prepared for the course Conservation and Restoration of Historic Gardens and Landscapes, manuscript (A sáromberki Teleki-kert)

16 National Archives of Hungary, Teleki Archives in Marosvásárhely, Sámuel Teleki section (P661) 13/1782., 66. - same place 14/1783., 164. - same place 14/1784., 137-138.

12. kép/pict.:

A feleki Bruckenthal-kastélykert alaprajza. Az alaprajzon jól kivehető a kastélyhoz közvetlenül

kapcsolódó, ma is meglévő franciakert, valamint a több részletben köréje szerveződött tájképi kert. / *Plan of the Bruckenthal*

castle-garden of Felek. The still existing French garden is directly attached to the castle, and the landscape garden is organized around which is

clearly visible at many places.
FORRÁS / SOURCE: IOANA BÂRSAN (2010): PARCUL SAMUEL VON BRUCKENTHAL DIN AVRIG.

UNIVERSITATEA BABES-BOLYAI, CLUJ, CURS POSTUNIVERSITAR DE SPECIALIZARE "REABILITAREA PATRIMONIULUI CONSTRUIT", KÉZIRAT

már az addig Görgényben kertészkedő, brünni származású Leersch Ferencet szerződtették „a Lust vagy Czirad [!] kertet a Méltóságos Uraság tetszése szerint maga által készített delinatio szerint Fundamentumából halogatás nélkül készíteni”, aki 1764. február 5-én Kendilónán Teleki Ádám szolgálatába lépett.

Később, 1784 szeptemberében az azelőtt Mezőmadarason, Bethlen Lászlónál szolgáló Frantz Jarschel személyében tűnt fel újabb kertész a sáromberki udvarban.

„A Kertnek helyre állítása iránt egyeb planumot nem adhatok, hanem a millyent a situs hoz magával, és amillyent az o economiának hátra maradása nélkül lehet követni. A kertész a planumot maga ahoz képest alkalmaztathattya. Spaller, Berceau, Zwegel fák, puszpáng, piramisok, egyéb gyümölcsfák, szép virág és vetyemény ágyak, utak, Escarpok ékesittik a Kertet; mindeniknek helyét a kertész meg határozhattya a Situshoz, és a földnek tulajdonságához képest.”¹⁷

A kert jellegéről, kiterjedéséről nem közölnek túl sokat az idézett források, de az a tény, hogy Teleki utasításba adja, hogy a „Situs”-hoz megfelelően alkalmazzák a növényeket, önmagában is természetközeli gondolkodást sejtet, ami a tájképi ideállal könnyen összeegyeztethető. Bár a „spallérok”, „escarpok”, piramisok is barokk jelleget hangsúlyoznak, a kert növényalkalmazása (az 1790-es évek végén pl. „Pappelbaum”, azaz jegenye ültetéséről esik szó) ugyancsak tájképi irányba mutat. További két tény is emellett szól: egyrészt az 1780-as évek első felében Szebenben tartózkodó, és a közeli Felekre sűrűn kilátogató Teleki – Samuel von Brukenenthal ottani kertje révén – már az angolkert gondolatával is megbarátkozhatott; másrészt a Sáromberke közvetlen szomszédságában elterülő Gernyeszegen található, ugyancsak Teleki-kastélykert kialakítása kapcsán az ottani tulajdonos, Teleki József fiához írt, 1792. február 17-én kelt levelében hasonlóképpen a tájképi kert-elemek mellett kötelezi el ma-

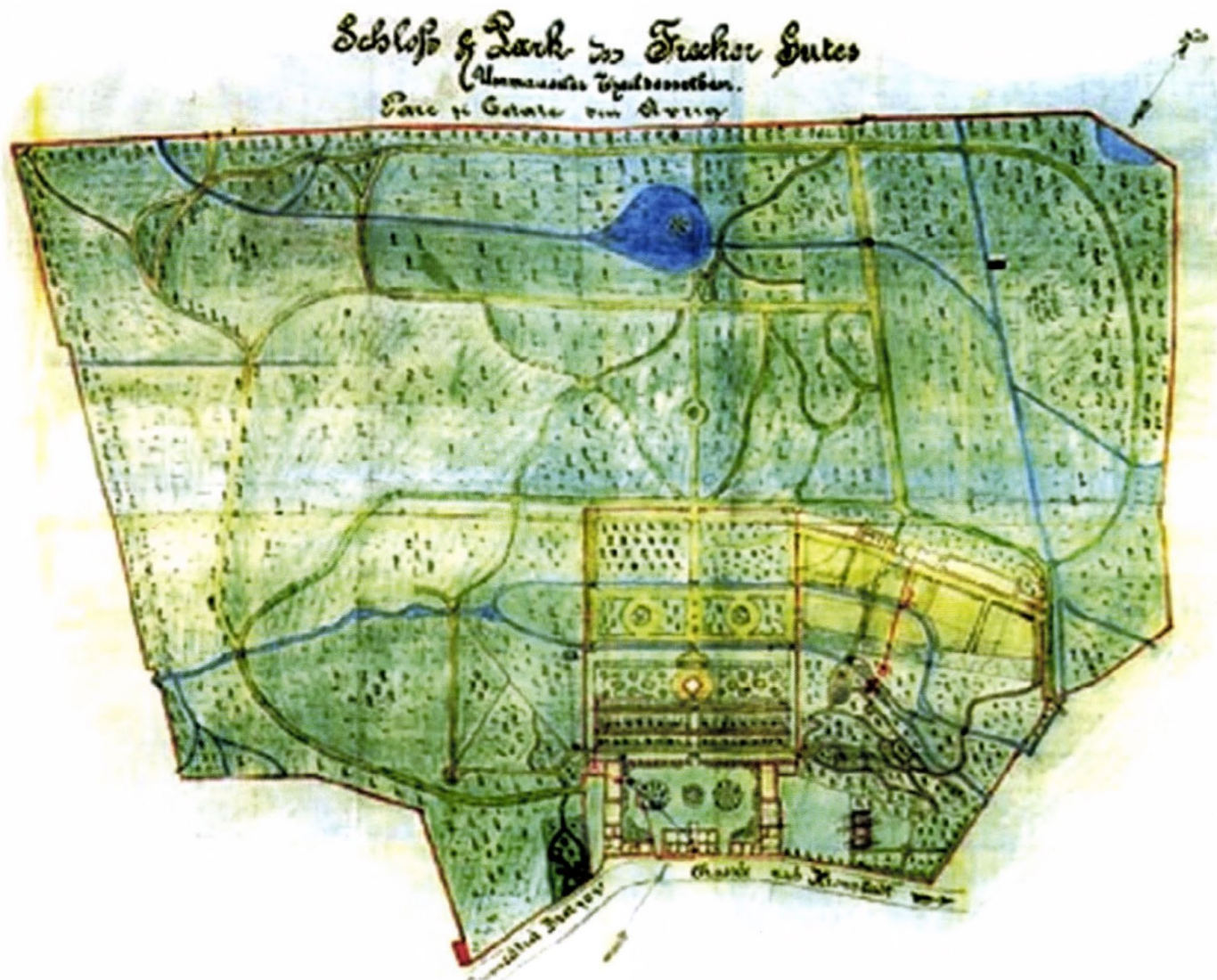
gát: „A gernyeszegi kert delinatioja nem tzéom szerint valo, nem lévén benne se sziget, se az ugy nevezett tos kert, 'se az árokbeli forrás, folyamok és tók. Tsináltass vagy ha rá érkezel tsinály tréfából egy olyan, ha szinte durva delinatioit is, mellyben mindezek benne legyenek”¹⁸

A századforduló táján a bécsi környezetben élő erdélyi főúr érdeklődése még fokozottabban fordult a kertek felé: könyvtára számára számos kertészeti szakkönyvet is beszerzett, melyek között már Hirschfeld „Theorie der Gartenkunst”-ja is ott volt.

A 20. század első felét megérő, nagy kiterjedésű, tavakkal kialakított dendrológiai tájkert Sáromberkén minden bizonnyal a 19. századi átalakítások, fejlesztések eredménye, de erről tényszerű adatok sajnos nem állnak rendelkezésre.

Következtetesként elmondható, hogy az erdélyi tájképi kertalakításban – kihasználva a domborzati adottságokat – különös fontosságot kapott a 'prospect', azaz a kitekintés, a kastély-kert együttest övező táj esztétikai-vizuális szerepének hangsúlyozása, s ennek bekapcsolása a kerti képbe. Ugyancsak hatásvos kompozíciós eszközként jelent meg ezekben a kertekben az 'eye-catcher' (blikkfang), amely lehetett maga a kastélyépület, de sok esetben különböző hangulatkeltő és/vagy funkcionális kerti építmények (gloriettek, kápolnák, tempiettók, filegóriák stb.) képezték a látványelemet. ©

17 Magyar Országos Levéltár, Telekiek marosvásárhelyi levéltára, Teleki Sámuel osztály (P661) 13/1782. cs., 66. – Uo. 14/1783. cs. 164. – Uo. 14/1784. cs. 137–138
18 Fekete A. (2007): Az erdélyi kertművészet – Maros menti kastélykertek, Kolozsvár, 42.

German equivalent of poplars, this points towards a landscape garden. There are two further arguments to support this: firstly, Samuel Teleki spent the 1780s in Szeben, and he may have visited von Brukenthal's nearby Felek garden, where he could have learnt about the most important features of an English garden. Secondly, József Teleki, the owner of the Teleki castle-garden in Gernyeszeg, which is next to Sároberke, in a letter to his son dated February 17 1792, writes the following about with regards to the garden's design suggests the use of landscape garden elements: *"I do not like the delineation of the garden of Gernyeszeg, because you cannot find any islands, or the so-called pond garden there, and it does not even have a spring, some streams or ponds in the entrenchment. You should make, if you like fun, one almost brutal plan, which has all of these in it."*¹⁷

Around the turn of the 19th century the interest of the Transylvanian noble man living in a Viennese setting turned

increasingly towards his garden he acquired for his library several gardening books, including Hirschfeld's "Theorie der Gartenkunst". The extensive dendrological garden with ponds in Sároberke, which survived till the first half of the 20th century, is a result of 19th century transformations and developments, though unfortunately, no factual data exist to prove the theory. Conclusively, it can be stated that in Transylvanian landscape garden design, which effectively utilised the the topographic features of the region, prospect landscape views had a significant role in the planning of a garden because of the emphasis of the aesthetic-visual role of the landscape surrounding the castle-gardens, and its connection into the garden views. The eye-catcher is used as a similarly effective compositional tool in these gardens, the eye-catcher may be the castle itself, but in many cases these are evocative and/or functional edifices like glories, chapels, tempiettos, summer houses etc.

¹⁷ Fekete, A. (2007): Transylvanian Garden Art - Castle-Gardens along the Maros River (Az erdélyi kertművészet - Maros menti kastélykertek), Kolozsvár, 42.

Felhasznált irodalom

Könyvek, folyóiratok:

- Bíró J. (é.n.): Erdélyi kastélyok, Budapest
- von Buttlar, A. (1999): Az Angolkert. Budapest
- Fekete A. (2006.): Erdélyi nemesi rezidencia-kertek I, 4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat, 3. szám
- Fekete A. (2004): Kolozsvári kertek, Kolozsvár
- Fekete A. (2007): Az erdélyi kertművészet – Maros menti kastélykertek, Kolozsvár
- Ioana Barsan (2010): Parcul Samuel von Bruckenthal din Avrig. Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj, Curs postuniversitar de specializare "Reabilitarea patrimoniului construit", kézirat
- Jámbor I. (2006.): Egy elveszett illúzió. Festői kertek a 18. század első felében. In: 4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat, 1. szám
- Kelemen L. (1982): A választói kastély. In: Kelemen L.: Művészettörténeti tanulmányok I-II, Bukarest
- Lészai F-B. (2010): A sároberki Teleki-kert, Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Történelem és Filozófia Kar -Transylvania Trust Alapítvány: Műemlékvédelmi Szakmérnök képzés, Történeti kertek és tájak védelme és felújítása c. tárgy beadandó dolgozata, kézirat
- Magyar Zsuzsa (2010): Abafája, Huszár-kastélykert. Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Történelem és Filozófia Kar -Transylvania Trust Alapítvány: Műemlékvédelmi Szakmérnök képzés, Történeti kertek és tájak védelme és felújítása c. tárgy beadandó dolgozata, kézirat
- Orbán B. (1991): Székelyföld leírása I-VI. Szekszárd
- Popescu, F., Radu, S., Coanda, C. (é.n.): Institutul de Cercetari si Amenajari Silvice (ICAS) - Statiunea Simeria, In: <http://www.bun-venit.ro/node/109>
- Rapaics R. (1984): Magyar kertek, Budapest
- Sidó Zsuzsa (2008): Megalkotott természetesség. Az Őraljboldogfalvi Kendeffy-kastély parkja, BBTE Történelem-Művészettörténeti Szak, Kolozsvár, TDK dolgozat, kézirat
- Szilágyi Kinga (2008.): A gödöllői királyi kastély romantikus kertjének rehabilitációja. In: 4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat, 10. szám
- Vita Zs. (1975): Jókai Erdélyben, Bukarest, 83.
- Zádor Anna (1999.): Az angolkert Magyarországon In: Régi magyar kertek, szerk. Géczy J., Stirling J., Budapest Tamási Á.: Vadróza ága. In: Tamási Áron: Szólít a szülőföld. Szépirodalmi könyvkiadó, Bp. 1985.
- ***(1864): Magyarország és Erdély eredeti képekben, Darmstadt

Levéltári források:

1. Magyar Országos Levéltár, Telekiek marosvásárhelyi levéltára, Teleki Sámuel osztály (P661) 13/1782. cs., 66. – Uo. 14/1783. cs. 164. – Uo. 14/1784. cs. 137–138
2. Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága (Directia Arhivelor Nationale, Directia Cluj – DANJC), Kendeffy család levéltára, 371-es fond, 214-es csomó

References

Books, periodicals:

- Bíró, J. (é.n.): Transylvanian Castles (Erdélyi kastélyok), Budapest
- von Buttlar, A. (1999): The English Garden (Az Angolkert). Budapest
- Fekete, A. (2006.): Garden Historical Features of Transylvanian Manor Estates I. 4D Landscape Architecture and Garden Art Periodical, vol. 3. (Erdélyi nemesi rezidencia-kertek I, 4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat)
- Fekete, A. (2004): Gardens of Kolozsvár (Kolozsvári kertek), Kolozsvár
- Fekete, A. (2007): Transylvanian Garden Art – Castle-Gardens along the Maros River (Az erdélyi kertművészet – Maros menti kastélykertek), Kolozsvár
- Ioana Barsan (2010): Parcul Samuel von Bruckenthal din Avrig. Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj, Curs postuniversitar de specializare "Reabilitarea patrimoniului construit"
- Jámbor, I. (2006.): A Lost Illusion: Picturesque Gardens in the First Half of the 18th Century, In: 4D Landscape Architecture and Garden Art Periodical, vol. 1. (Egy elveszett illúzió. Festői kertek a 18. század első felében. In: 4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat)
- Kelemen, L. (1982): The Castle of Válaszút. In: Kelemen, L.: Studies in Art History I-II, Bucharest (A választói kastély. In: Kelemen L.: Művészettörténeti tanulmányok I-II, Bukarest)
- Lészai, F-B. (2010): The Teleki Garden in Sároberke, Babeș-Bolyai University, Faculty of History and Philosophy - Transylvania Trust Foundation: Postgraduate course in Monument Protection, paper prepared for the course Conservation and Restoration of Historic Gardens and Landscapes, manuscript (A sároberki Teleki-kert, Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Történelem és Filozófia Kar -Transylvania Trust Alapítvány: Műemlékvédelmi Szakmérnök képzés)
- Magyar, Zsuzsa (2010): Abafája, Huszár Castle-Garden. Babeș-Bolyai University, Faculty of History and Philosophy - Transylvania Trust Foundation: Postgraduate course in Monument Protection, paper prepared for the course Conservation and Restoration of Historic Gardens and Landscapes, manuscript (Abafája, Huszár-kastélykert. Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Történelem és Filozófia Kar -Transylvania Trust Alapítvány: Műemlékvédelmi Szakmérnök képzés)
- Orbán, B. (1991): Description of Szekler Land I-VI. (Székelyföld leírása I-VI.) Szekszárd
- Popescu, F., Radu, S., Coanda, C. (é.n.): Institutul de Cercetari si Amenajari Silvice (ICAS) - Statiunea Simeria, In: <http://www.bun-venit.ro/node/109>
- Rapaics, R. (1984): Hungarian Gardens (Magyar kertek), Budapest
- Sidó, Zsuzsa (2008): The Created Natural. The Park of the Kendeffy Castle in Őraljboldogfalva. BBTE Faculty of History-Art History, Kolozsvár, paper, manuscript (Megalkotott természetesség. Az Őraljboldogfalvi Kendeffy-kastély parkja, BBTE Történelem-Művészettörténeti Szak)

Szilágyi, Kinga (2008.): The Rehabilitation of the Romantic Garden of the Royal Palace in Gödöllő. In: 4D Landscape Architecture and Garden Art Periodical, vol. 10. (A gödöllői királyi kastély romantikus kertjének rehabilitációja. In: 4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat)

Vita, Zs. (1975): Jókai in Transylvania. Buchares, 83. (Jókai Erdélyben)

Zádor, Anna (1999.): The English Garden in Hungary. In: Ancient Hungarian Gardens, Ed.: Géczy, J., Stirling, J., Budapest. Tamási, Á.: Branch of the Wild Rose. (Az angolkert Magyarországon In: Régi magyar kertek, szerk. Géczy J., Stirling J., Budapest Tamási Á.: Vadróza ága.) In: Tamási Áron: Szólít a szülőföld. Szépirodalmi könyvkiadó, Bp. 1985.

***(1864): Hungary and Transylvania in Original Pictures (Magyarország és Erdély eredeti képekben), Darmstadt

Archive sources:

1. National Archives of Hungary, Teleki Archives in Marosvásárhely, Sámuel Teleki section (P661) 13/1782., 66. – same place 14/1783., 164. – same place 14/1784., 137–138.
2. Romanian National Archives, Directorate in Cluj (Directia Arhivelor Nationale, Directia Cluj – DANJC) Kendeffy family archives, fonds 371, batch 214.

PESTSZENTLŐRINC VÁROSKÖZPONT REHABILITÁCIÓJA ÉRTÉKMEGŐRZÉS ÉS FUNKCIÓBŐVÍTÉS - A RERRICH HAGYATÉK REKONSTRUKCIÓS TERVE ÉS AZ EGYKORI BÁNYATERÜLET UTÓHASZNOSÍTÁSI KONCEPCIÓJA¹

THE REHABILITATION OF PESTSZENTLŐRINC CITY CENTER HERITAGE PRESERVATION AND FUNCTIONAL EXPANSION; THE RECONSTRUCTION PLAN OF THE RERRICH LEGACY AND THE POST-UTILIZATION CONCEPT OF THE FORMER MINING SITE¹

SZERZŐ/BY:
SZABÓ GYÖNGYVÉR

LEKTOR/REVIEWER:
M. SZILÁGYI KINGA

ELŐZMÉNYEK, A TERVEZÉSI TERÜLET BEMUTATÁSA

A diplomadolgozat témájául választott terület Budapest XVIII. kerületének, Pestszentlőrincnek átalakulóban levő, új központja, amely közvetlenül kapcsolódik az Üllői úthoz. A főváros délkeleti feltáró útvonala egyben a kerület hagyományos lineáris központja, 'főutcája' is. A városközpont több, területileg is jól elkülönülő egységből épül fel, melyek eltérő beépítési karakterük, hasznosításuk és városszerkezeti

ANTECEDENTS AND INTRODUCTION TO THE DESIGN AREA

The area selected as the topic of the thesis is the currently changing new city centre of Pestszentlőrinc, the 18th District of Budapest, which centre is directly connected to Üllői Road. Thus the road functioning as the southeastern gate of the capital serves as the traditional linear centre, the "high street" of the district itself as well. The city centre consists of several units territorially standing apart from each

¹ Szabó Gyöngyvér: Pestszentlőrinc városközpont közparkjainak rehabilitációs szabadtérépítészeti terve, Diplomaterv, 2010, Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar, Kert- és Szabadtértervezési Tanszék

¹ Gyöngyvér Szabó: The rehabilitation and open-space-design plan of the public parks of Pestszentlőrinc City Centre (Pestszentlőrinc városközpont közparkjainak rehabilitációs szabadtérépítészeti terve), Thesis 2010, Corvinus University of Budapest, Faculty of Landscape Architecture, Department of Garden and Open Space Design

funkciójuk révén sajátos zöldfelületi jelleggel rendelkeznek (1. ábra). A városközpont területére mindeddig nem készült olyan átfogó, kellően részletes műszaki tartalommal is bíró fejlesztési koncepció és javaslat, amelyet nem beruházói vagy ingatlanfejlesztői érdek vezérelt volna. A városközpont területét több, egymásra nem konzekvensen épülő szabályozási és akcióterületi terv fedi le.²

A munka két, jelentős zöldfelületi egységet kíván kezelni: a városközponti terület dél-nyugati részén fekvő, mintegy 3,4 ha-on elterülő közparkot, a Kossuth teret, valamint az egykori Szentlőrinci Agyagbánya és Téglagyár helyén nagyrészt beépítetlenül maradt, heterogén felhasználású, 14 ha-os területet (2. ábra). A Kossuth tér mára patinás közparkká érett; északi része Rerrich Béla³ tervei alapján épült 1931 tavaszán. A II. Világháború során elszenvedett károkat kihelyezve, kivételesen szép faállományának és köztéri szobrászművészeti alkotásainak köszönhetően a tér mára a

kerület egyik markáns, már-már emblematis karakter elemévé vált.

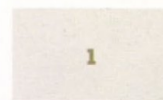
A tervezési terület másik nagy egysége az egykori bányaterület, ahol utóhasznosításként hulladéklerakó létesült; ezt 18 évi működés után 1980-ban zárták be. A bányagödör lezárását követő első utógondozási szakasz ez évben fejeződik be. Az utóbbi évtizedek erőteljes városfejlődése a volt lerakó területét központi helyzetbe hozta. Napjainkra az egykori bányagödör szélein új intézményi, lakó és vegyes funkciójú területek jelentek meg. A városközponti tömb belsejében maradt gyér növényzetű területen a kerületi városrendezési céloknak megfelelően közpark létesítését írja elő a szabályozási terv.⁴ Összefüggő cserjefoltok, illetve ligetes fák, a terület keleti, északkeleti részén fordulnak csak elő (3. ábra).

A Kossuth tér, mint kiemelt fővárosi közpark⁵, napjainkban csupán tradicionális díszter, a benne található műemlékekhez kapcsolódó események színtere, a tanítási időszakban a fiatalok gyüle-

kezési helye. Alulhasznosítottága több tényező együttes jelenlétének köszönhető: nincs akadálymentesített burkolat, kevés és rossz minőségű az utcabútor és hiányoznak a parkból a programok, attrakciók, látványelemek. A park növényállománya döntően gyeperes lombkoronaszintből áll, cserjék, virágfelületek alig vannak, a faállományt viszont igen értékes egyedek, idős hegyi juhar, korai juhar, japánakác, ezüst-hárs és platán fajok alkotják (4. ábra).

A TERVEZÉSI TERÜLET MÚLTJA, A VÁROSSZERKEZET VÁLTOZÁSAI

A Pesttől délre fekvő alföldi térségben már a korai középkorban több, kisebb település létezett, e falvak egyike volt Szentlőrinc. Középpontja a mai Wekerletelep helyén állt, északi határa a Határ útnál húzódott. Évszázadokon keresztül a mai Kispest területe Szentlőrinc birtoktestéhez tartozott, csupán 1872-ben

1. kép/pict.:

Pestszentlőrinc városközpontja – a jelenlegi állapot úrfelvétele. / City Centre of Pestszentlőrinc – satellite image of the present conditions. FORRÁS / SOURCE: GOOGLE EARTH

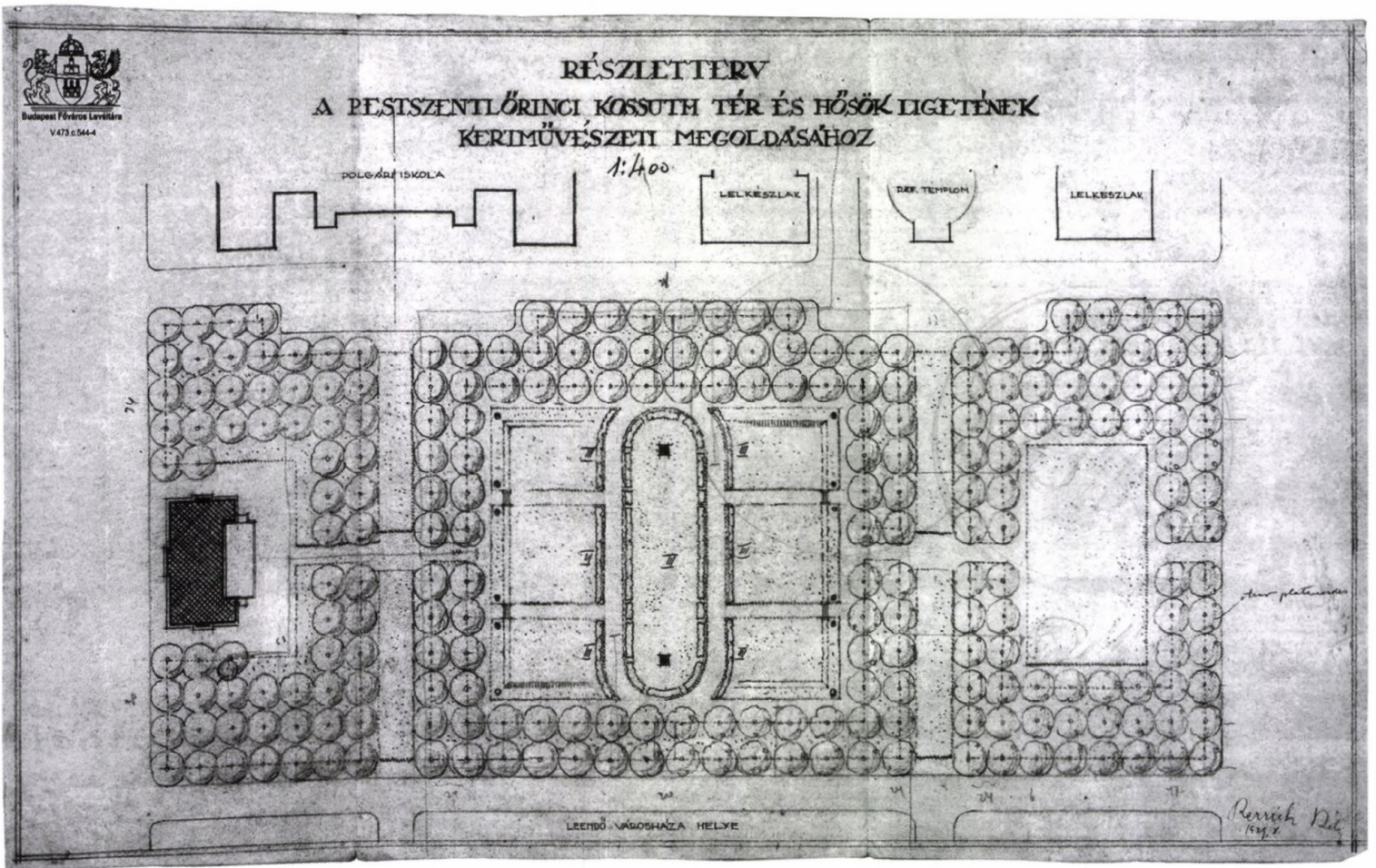
2. kép/pict.:

A tervezési terület lehatárolása és területkimutatások. / The borderlines of the design area and territorial accounts FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010

2 A diplomaterv készítése idejében a hatályos szabályozási terv (57/2004. (XII. 21.) számú Budapest XVIII. kerület Pestszentlőrinc - Pestszentimre önkormányzati rendelet Pestszentlőrinc Városközpont Kerületi Szabályozási Tervéről), az elfogadási fázisban levő szabályozási terv (Budapest Főváros Városcépző Tervező Kft.: Budapest, XVIII. kerület, Haladás utca – (155447/4) hrsz-ú közterület – Szent Lőrinc sétány – Thököly út – Nefelejcs utca – (155447/30) hrsz-ú közterület által határolt terület Kerületi Szabályozási Terve 2009.) és az IVS (Budapest XVIII. kerület, Pestszentlőrinc - Pestszentimre Integrált Városfejlesztési Stratégiája, Budapest, 2009) által a városközpontra meghatározott tervezési terület lehatárolás nem egyezik meg. A hatályossal ellentétben az új szabályozási terv nem foglalja magában a Kossuth tér szabályozását, így az elfogadást követően a két Z-KP terület még kevésbé lesz együtt kezelhető.

3 Rerrich Béla (1881-1932) műépítész, a mértani kert magyarországi meghonosítója és legjelentősebb művelője, 1908-tól a Kertészeti Tanintézet tanára, 1918 és 1923 között igazgatója.

4 Budapest Főváros Városcépző Tervező Kft.: Budapest, XVIII. kerület, Haladás utca – (155447/4) hrsz-ú közterület – Szent Lőrinc sétány – Thököly út – Nefelejcs utca – (155447/30) hrsz-ú közterület által határolt terület Kerületi Szabályozási Terve (tanulmány), 2009. **5** 47/1998. (X. 15.) számú Fővárosi Közgyűlési rendelet Budapest Városrendezési és Építési Keretszabályzatról. 5. számú melléklete 'A városkép, a növényzet értéke és az idegenforgalom szempontjából védett közparkok, terek, kertek, temetők, fasorok' között kezeli a XVIII. kerületi Kossuth Lajos teret és határoló fasorait.

- 3
- 4
- 5

3. kép/pict.:

A városközponti tömbbe zárt terület látványa a haladás utcai lakópark épületei felől – a területet adventív fajokból álló, cserjésedéssel kialakult növényzet borítja, felszíne hulladékkal és sittel feltöltött, egyenetlen. / The view of the territory enclosed in the city centre block from the direction of the buildings of the Haladás Street Estate; the area is

covered by developing bush vegetation, its uneven surface is filled up by building debris and garbage.

FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2009.

4. kép/pict.:

A Kossuth téri park őszi látványa az Üllői út felől – kivételesen szép Acer palmatumok szolgálnak a mellszobrok háttéréül, szemben pedig az egyik legértékesebb

Tilia tomentosa állomány látható. Jól érzékelhető a murva burkolat túlméretezettsége és a park alulhasznátsága.

/ The autumn view of the Kossuth Square Park from the direction of Üllői Road – Extraordinarily beautiful acer palmatum form background to the busts and one of the most valuable Tilia tomentosa stands is located opposite to them. The

oversizing of the rubble pavement and the underutilization of the park is clearly perceptible.

FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2009.

5. kép/pict.:

Rerrich Béla: Részletterv a pestszentlőrinczi Kossuth tér és Hősök Ligetének kertművészeti megoldásához. / Béla Rerrich: Partial plan for the garden art layout of

the Kossuth Square and the Grove of Heroes in Pestszentlőrinc.

FORRÁS / SOURCE: PESTSZENTLŐRINC MEGYEI JOGÚ VÁROS IRATAI, BUDAPEST FŐVÁROS LEVÉLTÁRA, RAKTÁRI JELZET: V.473.C_544.

other; units that possess unique green surface features due to their differing building characteristics, utilization and city-structural function. Regarding the area of the city centre, so far no comprehensive, sufficiently elaborated development plan and proposal containing appropriate technical content has been created, which would have been defined by any other motive than the interest of investors or real estate developers. The area of the city centre is covered by several regulation and action area plans which are not consistently built on top of one another.²

The thesis' aim is to handle two significant green surface units: the Kossuth Square, which is a public park with a size of 3.4 hectares located in the south-western part of the city centre area, and the 14 hectares large, heterogeneously utilized area located in the place of the one-time Szentlőrinc Clay Mine and Brickyard which has predominantly remained vacant land. By this time the Kossuth Square has evolved into a tarnished plaza; its northern part was built according to the plans of Béla Rerrich in the spring of 1931.³ After recovering from the damage taken during World War II it became an important symbol bearing the sense of identity of the district due to its particularly beautiful tree stand and its public statuary artwork.

A landfill operating for 18 years was set up on the former mining site following the cessation of the mining activity; it was later terminated in 1980. The first post-maintenance phase following the sealing of the landfill came to an end in 2010. As a result, the area remained vacant land for several decades; however, during the rapid development of the city in recent decades it had become integrated into a central spot in the urban texture of the district. By now new institutional, residential and mixed-function areas have appeared on the borders of

the one-time mine pit. According to the urban-planning objectives of the district the regulation plan specifies the establishment of a public park on the scant area remaining on the inside of the city centre block. The eastern and north-eastern parts of the area are partially covered by continuous bush and groves.

As an advantaged public park⁴ of the capital, Kossuth Square is nowadays only a traditional plaza, a scene of events related to its national monuments and a gathering spot of the youth during the school period. Its underutilization is a consequence of the common effect of several factors: there are no paved surfaces suitable for accessible use; the quantity of street furniture is low and they are in poor condition; furthermore the park is in lack of organized events, other kinds of attractions and visual elements. The flora of the park predominantly consists of grass and crown levels, there is hardly any bush; however, the tree stand consists of highly valuable individuals: Sycamore maples (*Acer pseudoplatanus*), Norway maples (*Acer platanoides*), Japanese pagoda trees (*Sophora japonica*), Silver limes (*Tilia tomentosa*) and various plane species.

THE HISTORY OF THE DESIGN AREA, THE ALTERATIONS OF THE CITY STRUCTURE

In the early middle ages several smaller settlements already existed in the lowland region south of Pest, and Szentlőrinc was one of these villages. Its centre used to be located in the place of the present-day Wekerle Estate, while its northern border would run along Határ Road. The territory of present-day Kispest belonged to the property of Szentlőrinc for centuries, and only seceded from Szentlőrinc as a separate settlement in 1872. The industrial plants settling in and the clay and gravel quarries suitable for mining

2 *The impoundment of the design area defined as the city centre by the operative regulation plan during the making of the thesis (No. 57/2004. (XII. 21) regulation of Budapest 18th District Pestszentlőrinc - Pestszentimre Local Government about the District Regulation Plan of the City Centre of Pestszentlőrinc), the Regulation Plan in the acceptance phase (Budapest Főváros Városerőltető Tervező Kft.: District Regulation Plan of the Budapest, 18th District - Haladás Street - Shelf-register Number (155447/4) public area - Szent Lőrinc Promenade - Thököly Road - Nefelejcs Street - Shelf-register Number (155447/30) public area bordered zone 2009) and the IDS (The Integrated Development Strategy of the 18th District of Budapest, Pestszentlőrinc - Pestszentimre, Budapest, 2009) are not in accord with one another. As against the operative plan the new regulation plan does not involve the regulation of Kossuth Square, thus following the approval it will be even harder to handle the two Z-KP (green areas reserved for public park function) areas together.*

3 *Béla Rerrich (1881-1932) architect, introducer of the a geometrical garden to Hungary and its most significant expert, teacher of the Horticultural College from 1908, later principal between 1918 and 1923.*

4 *Budapest Főváros Városerőltető Tervező Kft.: District Regulation Plan of the Budapest, 18th District - Haladás Street - Shelf-register Number (155447/4) public area - Szent Lőrinc Promenade - Thököly Road - Nefelejcs Street - Shelf-register Number (155447/30) public area bordered zone 2009 (study)*

vált ki a külön településként továbbélő Kispest. Pestszentlőrinc településsé válásában, a mai településszerkezet kialakulásában jelentős szerepet tölthettek be a letelepedő ipari üzemek és a gazdag agyag- és kavicslelőhelyek.

A települést Pestszentimrével együtt 1950-ben Budapesthez csatolták. A főváros XVIII. kerületének részeként dinamikusabban fejlődött, hamarosan megindult az infrastruktúra fejlesztése, a téglagyár 1976-os felszámolása után pedig kiépült az új városközpont az egykori gyárépületek helyén.

A mai Kossuth tér telkét 1910-ben vásárolta meg a község piactér kialakítására,⁶ majd 1925-ben Vargha László 'városrendészeti szakértő' készítette el a rendezési tervet és szabályozási programot,⁷ melyre a későbbiekben az építészeti és a kertépítészeti koncepció épült. 1929 februárjában a község vezetősége meghívásos tervpályázaton kérte fel Rerrich Béla műépítész, Varga Márton,⁸ a Székesfővárosi Kertészképző Iskola igazgatóját és Kirchlechner Emil tájkereszt⁹ a Kossuth-téri park kertművészeti kialakításának elkészítésére. A pályázat kiírásakor a teret már nem piactérnek, hanem annak a nemes eszmének szánták, melynek köszönhetően az 1930-as években több fásított ligetet telepítettek szerte az országban: 'A parkírozás célja olyan sétatér létesítése, mely egyben hősök ligete is legyen azáltal, hogy minden egyes pestszentlőrinci hősi halott emlékét egy-egy díszfa örökíti meg'.¹⁰

A beadási határidőre beérkező két pályamunka közül, Ráde Károly székesfővárosi kertészeti igazgató zsűrizése mellett, a Rerrich-féle tervet találták alapvonalaisaiban helyesebbnek, és a kért változtatások megejtése után kivitelezésre alkalmasnak. Kertművészeti szempontból stílszerűbbnek, művészibbnek és kialakításában egységesebbnek ítélték.¹¹

Rerrich tervei jól követhetően tükrözik a tervező téralkotási és kertművészeti elveit; a térfalak architektúrájához idomított, kifinomult stílusérzékkel

alakított park alapvonalai, fő sétányai napjainkig léteznek (5. ábra). 1930 nyarán befejeződtek a középső és a hátsó parkrész kivitelezési munkálatai, melyek Rerrich saját megfogalmazása szerint 'oly szépen sikerültek, hogy a legkényesebb szemű szakember is teljes elismeréssel kell, hogy adózzon ennek a kiviteli munkának'.¹² A Rerrich által tervezett Hősök Ligete a mai Kossuth téri park északi felének megfelelő parkrész volt, a déli rész fásítására 1938-ban került sor, mikor kihelyezték a Visnyovszky Lajos által készített hősi emlékművet.

A későbbi történeti források már hiányosabbak; a II. Világháború utáni évekből maradtak ránk feljegyzések, mikor is a város főkertészének, Vajda Béla tevékenységének köszönhetően elindul egy kertészeti program¹³ a háborús károk enyhítésére. A tér életében 1971-től nagy változást hoz a Lőrinci Ifjúsági Park megnyitása a Rerrich-tervezte parkrész észak-keleti negyedében.¹⁴ 1981-től Szabadidő Park néven a '90-es évek elejéig működött. Helyét és környezetét 1998-ban rendezték, ma Pauer Gyula műalkotása, az 1848-49-es emlékmű található ott. A parkon más, nagy léptékű átalakítás napjainkig nem történt.

A TERVEZÉST BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK, FONTOSABB ADOTTSÁGOK (6. ÁBRA)

A területet érintő városrendezési célokban megfogalmazott fejlesztési irány, a tervezett funkciók nagy része jól beépíthető a diplomaterv célrendszerébe. A városközpont területe a gyalogos közlekedés számára jelenleg alig feltárt, a tömbbelső feltáratlan, ezért a szabadtérépítészeti tervezés egyik célja a tervezett objektumok gyalogos- és tömegközlekedési hálózatba való teljes integrálása volt.

A Kossuth tér múltját, a kerület protokolláris életében napjainkig betöltött szerepét alapul véve nagyon jó megoldás-

6 Pestszentlőrinc emelkedése. In: *Kispest- Szentlőrinci Lapok*. 1911. április 30., XI. évf., 18. szám, 1. oldal

7 Vargha László: *Műleírás Pestszentlőrinc község Piac terének rendezési tervéhez*. Budapest, 1925. június 9. forrás: *Pestszentlőrinc megyei jogú város iratai, Budapest Főváros Levéltára, raktári jelzet: V.473.c_544*

8 Varga Márton (1886-1952) kertész. *A Kertészeti Tanintézetben 1905-1908 között végezte el felsőfokú tanulmányait, majd 1909-ben Budapest székesfővárosi szolgálatába lépett, mint városi főkertész. 1925-ben hozta létre és két évtizeden át irányította a Székesfővárosi Kertészképző Iskolát.* forrás: *Magyar életrajzi lexikon II. kötet L-Z*. Budapest 1969. 960. oldal

9 forrás: *Tervpályázati felhívás, 1929. február 15. Pestszentlőrinc megyei jogú város iratai, Budapest Főváros Levéltára, raktári jelzet: V.473.c_544*

10 forrás: *Tervezési program a pestszentlőrinci Kossuth-tér, hősök ligete parkírozási terveinek elkészítéséhez. Pestszentlőrinc megyei jogú város iratai, Budapest Főváros Levéltára, raktári jelzet: V.473.c_544*

11 *Jegyzőkönyv a pestszentlőrinci Kossuth Lajos tér és a Hősök Ligetének kiképzésére meghirdetett zártkörű tervpályázat során beérkezett pályaművek felülbírálására alakított bíráló bizottság eljárásáról. Pestszentlőrinc, 1929. április 11. Pestszentlőrinc megyei jogú város iratai, Budapest Főváros Levéltára, raktári jelzet: V.473.c_544*

12 forrás: *Rerrich Béla levele Kuszenda Lajos Főjegyző Úrnak, kelt.: 1930. június 7. Pestszentlőrinc megyei jogú város iratai, Budapest Főváros Levéltára, raktári jelzet: V.473.c_544*

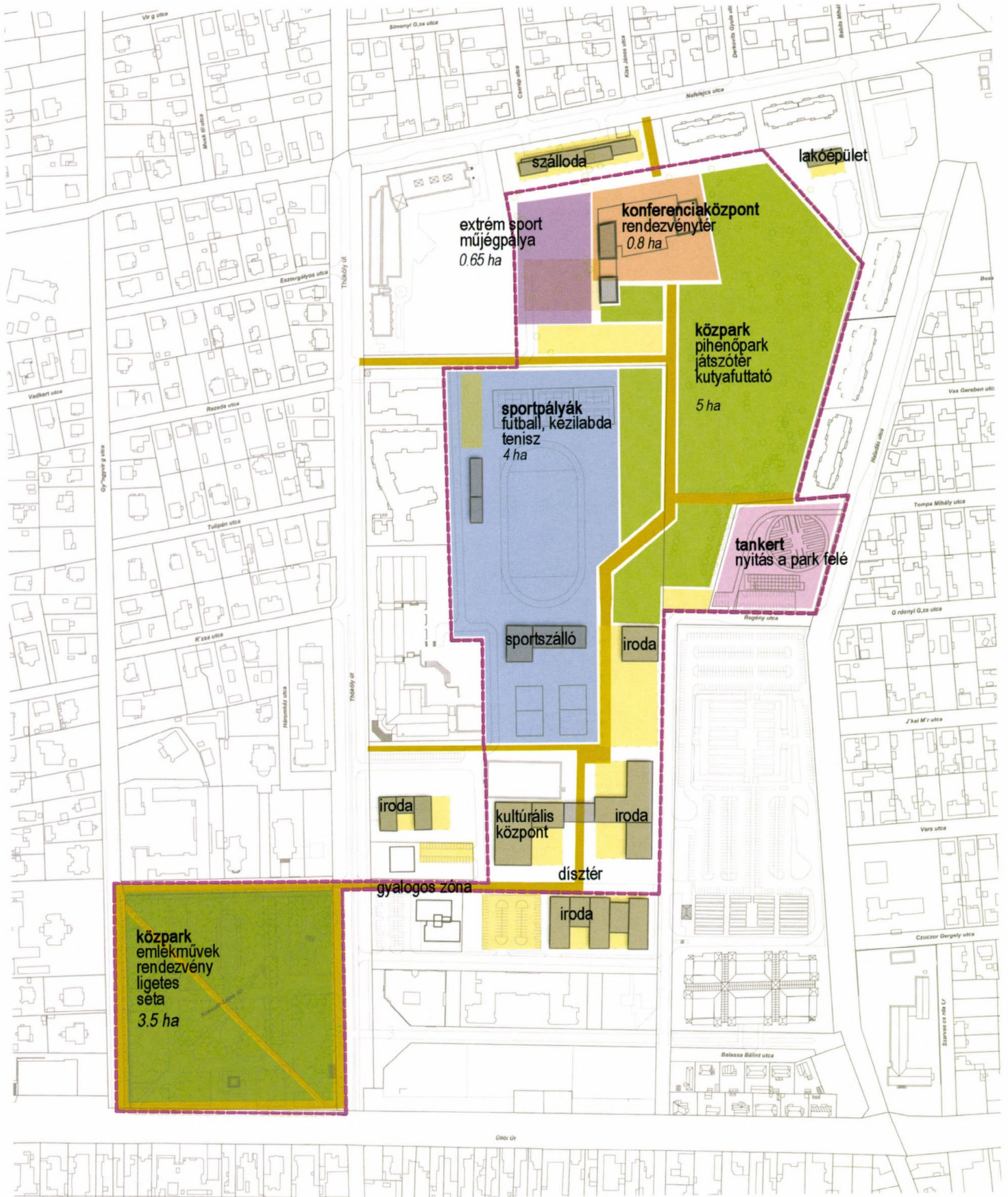
13 forrás: *Grünvald Mária - Szász János - Dr. Téglás Tivadar - Dr. Téglás Tivadarné - Tomory Lajos: Pestszentlőrinc krónikája, Budapest, 1996. 219. oldal*

14 forrás: *Dr. Magyar György - Pándy Tamás - Dr. Téglás Tivadar - Dr. Téglás Tivadarné - Tomory Lajos: Séták a XVIII. kerületben. Budapest, 1986.*

6. kép/pict.:

A tervezési program
– területhasználat és
funkciók / The design
program – land use
and functions

FORRÁS / SOURCE:
SZABÓ GYÖNGYVÉR,
2010.

7. kép/pict.:

Városépítészeti és
szabadterépitészeti
konceptióterv /
Urban design and open
space design concept
plan

FORRÁS / SOURCE:
SZABÓ GYÖNGYVÉR,
2010.

played a significant role in the development of Pestszentlőrinc and in shaping its settlement structure.

The settlement was attached to Budapest along with Pestszentimre in 1950. As a part of the 18th District of the capital it showed a more dynamic progress; the development of infrastructure started off soon, furthermore following the liquidation of the brickyard in 1976 a new city centre was erected in the place of the former factory buildings.

The municipality purchased the parcel of the present-day Kossuth Square in 1910 in order to develop a marketplace⁵; in 1925 "city planning expert" László Vargha completed the development plan and the regulation program⁶, which later on formed the base of the architectural and landscape-design plan. In February 1929 the leader of the municipality requested architect Béla Rerrich, Márton Varga⁷, principal of the School of Gardening of the Royal Seat and Capital and landscape gardener Emil Kirchlechner⁸ through an invitational tender to lay down the garden-art design of the park at Kossuth Square. At the time of inviting entries for the competition the square was no longer intended to be a marketplace but to serve the noble idea according to which several groves had been planted all over the country in the 1930's. "The aim of landscaping is to create such an ambulatory, which at the same time can become a grove of heroes with an ornamental tree immortalizing the memory of every single soul of Pestszentlőrinc killed in action."⁹

Out of the two tenders presented by the deadline the plan of Rerrich was considered more appropriate in its basic characteristics and after performing certain requested modifications more suitable for realizing as well (Károly Ráde, horticultural director of the Royal Seat and Capital was involved in the evaluation).¹⁰

Rerrich's plan was deemed more chaste and artistic in respect of garden art and more uniform in its layout.¹¹

The plans of Rerrich clearly reflect his principles of spatial creation and garden art; the park's basic lines and main promenades defined with a sophisticated sense of style and adjusted to the architecture of the space-divider walls exist even today. The construction works of the central and back-end parts of the park were completed by the summer of 1930, which according to Rerrich's own words "have come off so nicely, that even those experts with the most critical eye must recognize the quality of this construction work."¹² The Grove of Heroes designed by Rerrich was located in the northern part of the present-day Kossuth Square Park, while the southern part was afforested in 1938, when the Hero's Monument created by Lajos Visnyovszky was placed on its final spot.

The subsequent data sources retained of the square are less precise; some records extant from the years following World War II show that thanks to the activities of Béla Vajda, head gardener of the city, a gardening program¹³ was initiated in order to alleviate the damages done by the war. The opening of the Lőrinc Youth Park in 1971 in the north-eastern section of Rerrich's park brought forth major changes in the life of the park.¹⁴ It functioned on as the Freetime Park from 1981 until the beginning of the 90's. Its location and the surroundings were reconditioned in 1998; today the artwork of Gyula Pauler, a monument of the 1848-49 revolution can be found on the spot. No other large scale reconstruction has been carried out yet.

FACTORS AND FACILITIES INFLUENCING THE PLANNING

The majority of the planned functions and the directions of development defined by the intentions of urban development related to the area can be efficiently incorporated into the target

5 Kossuth Square and the bordering alleys are managed by the No. 47/1998. (X. 15.) Capital Municipal Regulation about Budapest's Metropolitan Urbanism and Building Framework Regulation. Appendix No. 5 'Public parks, squares, yards, cemeteries, promenades protected in respect of the townscape, vegetation value and tourism'

6 The rise of Pestszentlőrinc. In: *Kispest- Szentlőrinc Pages (Kispest-Szentlőrinczi Lapok)*. 30th April 1911. XI/18 p 1.

7 László Vargha: Technical Description for the development plan of the Pestszentlőrinc municipality marketplace. Budapest, 9th June 1925. Source: Files of Pestszentlőrinc city with country rights, Archives of the Capital Budapest, call-number: V.473.c_544

8 Márton Varga (1886-1952), horticulturist. He completed his tertiary studies in the Horticultural College between 1905 and 1908; he became head gardener of the Capital in 1909. He established the School of Gardening of the Royal Seat and Capital in 1925 and controlled it for two decades. Source: *Magyar életrajzi lexikon II. kötet L-Z*. Budapest 1969. p 960.

9 Source: Tender call, 15th February 1929. Files of Pestszentlőrinc city with country rights, Archives of the Capital Budapest, call-number: V.473.c_544.

10 Source: Planning program for completing the landscaping plans of Kossuth Square, Grove of Heroes (Pestszentlőrinc). Files of Pestszentlőrinc city with country rights, Archives of the Capital Budapest, call-number: V.473.c_544

11 Report of the procedure of the reading committee formed in order to revise the tenders handed in for the exclusive tender invitation on designing Kossuth Square and the Grove of Heroes in Pestszentlőrinc. Pestszentlőrinc, 11th April 1929. Files of Pestszentlőrinc city with country rights, Archives of the Capital Budapest, call-number: V.473.c_544

12 Source: letter of Rerrich Béla to town clerk Kuszenda Lajos, 7th June 1930. Files of Pestszentlőrinc city with country rights, Archives of the Capital Budapest, call-number: V.473.c_544

13 Source: Mária Grünwald - János Szász - Dr. Tivadar Téglás - Dr. Tivadarné Téglás - Lajos Tomory: *The chronicles of Pestszentlőrinc (Pestszentlőrinc krónikája)*. Budapest, 1996, p 219

14 Source: Dr. György Magyar - Tamás Pándy - Dr. Tivadar Téglás - Dr. Tivadarné Téglás - Lajos Tomory: *Walking in the 18th District (Séták a XVIII. Kerületben)*. Budapest, 1986.

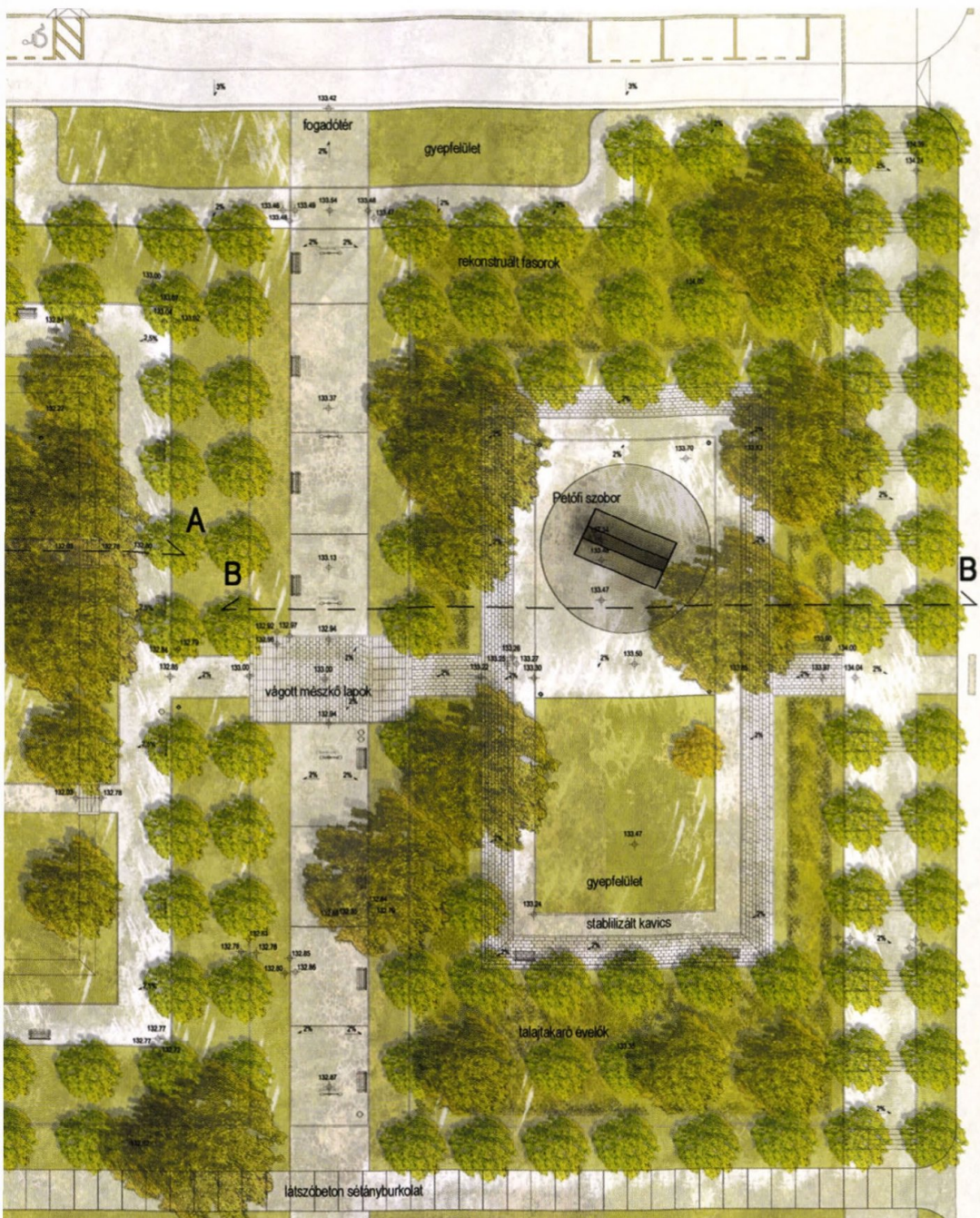
nak kínálkozott az eredeti, Rerrich Béla által elképzelt koncepció rekonstruálása, ugyanakkor elsődleges szempontként kezeltem a park szerkezetében és használatában végbement változásokat - mint a markáns, a park rerrichi alapvonalait szétvető, átlós irányú gyalogos sétányt, amelynek merész vonalvezetését az élet, a gyalogos forgalmi igény diktálta.

Az agyagbánya egykori területét hasznosító új közpark életképességének alapja, hogy megteljen olyan új funkciókkal, melyre a városközpontban ma szükség van. Az új funkciók az aktív pihenést, a rekreációt szolgálják, és kielégíthetik a területtel határos lakóterületek lakosságának rekreációs igényeit. Ezáltal a két városközponti park között kiegyensúlyozott funkciómegosztás jöhet létre (7. ábra).

TERVEZÉSI PROGRAM, TERVISMERTETÉS

A tervezési terület méretére (mintegy 17,5 ha) való tekintettel a tervezési programot négy lépésben dolgoztam ki - ez a struktúra segítette a javaslatok programtervi, városépítészeti, illetve szabadtérépítészeti koncepció szinten való megfogalmazását (2. ábra).

A Kossuth téri park jelenlegi erővonalait alapul véve kívántam egyensúlyba hozni a mai és a tervezett funkciókat a rerrichi formával; az eredmény egy letisztult, megfelelő méretű burkolt felületekkel és pihenésre alkalmas terekkel rendelkező alaprajzi koncepció lett. Az északi részen helyreállítottam a Rerrich-féle térarányokat, rászervezve a déli, ligetes részt, mely-

8. kép/pict.:

Az északi, Rerrich-féle parkrész rekonstrukciós szabadtérépítészeti terve, részlet / The reconstruction and open-space-design plan of the Rerrich-designed northern park section, excerption
 FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010.

9. kép/pict.:

A Kossuth tér szabadtérépítészeti terve / The open space design plan of the Kossuth Square
 FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010.

system of the thesis. Currently the area of the city centre is hardly accessible by pedestrian traffic, the inside of the block is unopened, consequently one of the pillars of the open-space designing was the complete integration of the planned objects into the pedestrian traffic and public transportation network.

When taking the history of Kossuth Square and its role played even currently in the protocol life of the district as a basis, the reconstruction of the original concept imagined by Béla Rerrich offered itself as a good solution; however, at the same time I considered the changes that have taken place in the structure and utilization of the park as primary aspects, e.g. the strong diagonal promenade bursting apart the basic lines of the park, designed by Rerrich.

The capacity of living of a new public park utilizing the territory of the former clay mine depends on whether it can be filled with such new functions which the city centre needs. The new functions are to serve active relaxation, recreation and furthermore to cover the recreational requirements of the residents living in the estates directly on the border of the area. Thus a balanced functional division could be achieved among the two city centre parks.

PLANNING PROGRAM,
 INTRODUCTION TO THE PLANS

Considering the size (17.5 hectares) of the design area the planning program has been elaborated in four steps;

nek legmarkánsabb eleme a hősi emlékmű. Az egész teret átlósan szelő sétány és a Rerrich-tervekkel egyező fasor-képzés foglalja egységbe a kialakítást.

A parkba a fő megközelítési irányokból fogadótereken lépünk be, az Üllői út felől nyilvános illemhely és kávézó, a gimnázium felől gyülekezőterek láncolata fogad. A Thököly út menti oldalon, a kávézótól északi irányban található, igen hangulatos és karakteres, platánliget által közrezárt tér napozó, pihenőtérre minősül át, szélén pedig a jelenleginél szélesebb, helyreállított dupla fasorral kísért gyalogos sétány fut. Az Üllői út menti sétány szélesebb kialakítása a hősi emlékműnek is méltóbb környezetet ad. A mellszobrok mellett és mögött nagy felületű évelőágyak kapnak helyet. A sétányon a burkolatba helyezett,

a park belseje felé egyre sűrűbben telepített csobogók vezetnek be a látogatót a parkba, egészen a legkarakteresebb burkolt felületig, ahol az átlós sétány befut a Rerrich-féle parkrészbe. Az északi határon álló iskola és templomépületek homlokzati vonalához illesztett, markáns sétányok három egységre osztják a területet. A keleti, Gyöngyvirág utcával határos ligetből indul egy tengely, mely a park keresztirányú átlátását és az új funkciók elérését teszi lehetővé. A harmadik, Thököly út felőli egységben a Petőfi-szobor környezete kap méltó kialakítást, nagyobb szilárd burkolattal. A tengely végén egy három karú rámpán érhető el a Thököly út felső szintje.

A két tervezési területet gyalogossétány kapcsolja össze, mely bevezet a terület új díszterére, a városi 'előszobába';

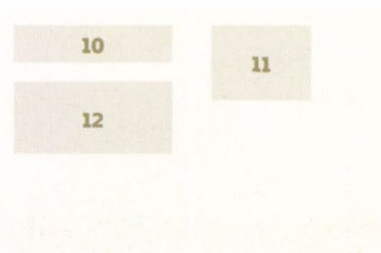
this structure assisted the composition of the proposals on the level of the program plan, civil design and open-space design concept.

I aimed to balance the current and the planned functions and the forms of Rerrich on the basis of the current lines of forces in the Kossuth Square Park; this resulted in a clear-out ichnographical concept with appropriately sized paved surfaces and spaces suitable for relaxation. The space proportions of Rerrich have been re-established in the northern part while the southern part with the grove and its most emblematic feature, the Monument of Heroes has been inducted onto the northern part. The diagonal promenade intercepting the entire space and the alley configuration in accord with the Rerrich plans integrate the entire layout.

The park can be accessed from the major directions of approach through entrance areas; a public convenience and a café welcomes visitors from Üllői Road and a chain of gathering areas from the direction of the high school. The square bordered by a representative plane grove, located along Thököly Road, to the north of the café is upgraded to a sunbathing, relaxing spot with a broadened promenade lined by a restored double alley running along its edge. The broadened layout of the promenade along Üllői Road provides a more worthy environment for the Monument of Heroes too. Large surface perennial beds are to be placed beside

and behind the busts. Visitors are guided into the park by water features integrated into the pavement of the promenade, installed more frequently as advancing forward, straight up to the most representative paved surface, where the diagonal promenade reaches the Rerrich-part of the park. The decisive promenades adjusted to the facade line of the school and the church buildings located on the northern border divide the area into three units. An axis creating a cross-visual connection in the park and enabling the accessibility of the new functions runs from the eastern grove neighbouring Gyöngyvirág Street. The environment of the Petőfi statue has received a worthier layout with more solid pavement in the third section close to Thököly Road. The upper level of Tököly Road can be accessed through a three-armed ramp at the end of the axis.

The two design areas are connected by a promenade which leads into the new plaza of the district, the “urban entrance-hall” bordered by office buildings and a cultural centre planned to be erected beside the sports complex. This plaza shall serve as one of the gates to the new public park; the Promenade of Stories runs from among the buildings. As a matter of curiosity this promenade shall be decorated all along by typography in the concrete pavement; texts of various length will be displayed about the history of this section of the district and particularly about the mining area. The sports area located on four hectares

10. kép/pict.:

Az Üllői út felől feltároló látvány – a bevezető sétány, melyen csobogók vezetnek a tekintetet / The view from Üllői Road – the entering promenade on which water features drive the eyes

FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010.

11. kép/pict.:

A parkot keresztben átszelő sétány látványa a Gyöngyvirág utca felől / The view of the promenade running crossways in the park

from the direction of Gyöngyvirág Street
FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010.

12. kép/pict.:

A park központi terének látványa a Hunyadi Mátyás Gimnázium felé, madártávlatból / The vision of the central element of the park facing the Mátyás Hunyadi Highschool from a bird's eye view
FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010.

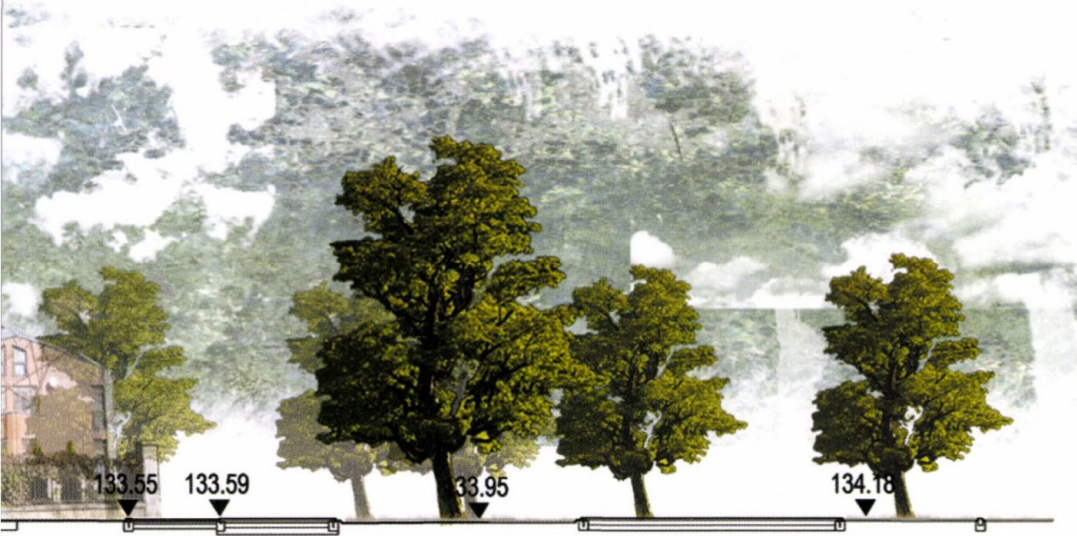
emellett a sportcsarnokhoz kapcsolódóan kulturális központot és irodaépületeket terveztek. A díszter az új közpark egyik kapuja, s itt, az épületek között indul a „történetek sétánya”, melynek érdekessége, hogy egész hosszán a beton burkolatba helyezett tipografikák láthatók, rövidebb-hosszabb szövegekkel a kerületrész és főként a bányaterület történetéből. A négy hektáron elterülő sportterület tenisz- és kézilabdapályákkal bővült. Az új közparkba tervezett funkciók a pihenést szolgáló felületek, több korosztály számára játszótér, kutyafuttató, napozófelületek, kiállítótér, valamint egyéb, magas esztétikai minőségű közpark funkciók. A kerületi városrendezési célokkal összhangban helyet kap egy felszín alatti konferencia- és rendezvényközpont a parkba bevezető sétány tengelyében, mintegy értelmezve és lezárva a gyalogostengelyt. A központ mellett extrém sportpályák találhatóak – egy gördeszkapálya, valamint egy egész évben működő műjégpálya. A park anyaghasználatában

a természetes és természetyszerű elemek uralkodnak. A tervezett növényállomány extenzív fenntartást igénylő, természetyszerű kiültetésekből áll.

ÖSSZEGZÉS

A tervezési terület komplexitása, az egyes területrészek funkcionális differenciáltsága, és szélsőségesen különböző környezeti, zöldfelületi adottságai komoly szakmai kihívást jelentettek. A Hősök Ligete egy felbecsülhetetlen értékű életmű egyik lezáró alkotása, hiszen Rerrich Béla 1932-ben halt meg, aktív pályája csúcán. A park maradandó, irányt mutató emléke a magyar kertművészetnek, melyet egy olyan alkotó építész álmódott meg, aki a modern európai kertépítészet hazai előfutára volt, s akinek elévülhetetlen érdeme, hogy munkája révén a hazai kerttervezés és a kertművészet oktatása ma is lépést tart az európai fejlődéssel.

13

14

13. kép/pict.:

A-A metszet a napozóteraszról és a lépcsőkről / A-A section of the sunbathing terrace and of the stairs

FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010.

14. kép/pict.:

B-B metszet a Petőfi szobor környezetének kialakításáról / B-B section of the environmental layout of the Petőfi Statue

FORRÁS / SOURCE: SZABÓ GYÖNGYVÉR, 2010.

would be expanded with additional tennis and handball courts. The functions planned in the new public park are the following: surfaces designed for relaxation, playgrounds for various age-groups, sunbathing surfaces, a dog park, an exhibition area and other public park functions with high aesthetic standards. In accordance with the urban planning objectives of the district space would be provided for a conference and events centre located under the surface on the axis of the promenade leading into the park, thus it would be the main target and the sealing of the promenade at the same time. Extreme sport courts – a skate park and an ice-rink operating throughout the whole year – would be located beside the centre. Natural and nature look-a-like elements would dominate the material constitution of the park. The planned stand would consist of plantations imitating natural vegetation and requiring extensive maintenance.

SUMMARY

Besides the complexity of the covered area the part-areas meant a significant professional challenge as well, since both green surfaces required appropriately sensitive handling. The Grove of Heroes is the sealing element of an invaluable life-work, since it is known as one of the last artworks realized before the sudden death of Béla Rerrich in 1932. The park is an abiding and defining memory of Hungarian garden art, dreamt by such a creative architect, who was the national forerunner of the modern European garden architecture, and whose merit lies in the fact that thanks to his work the national landscape architecture and the education of garden art is still keeping pace with the European development.

PARTI SÁV ÉRTELMEZÉSI LEHETŐSÉGEK ÉS LEHATÁROLÁSI MÓDSZEREK ÁLLÓVIZEK TÁJÉRTÉKELÉSÉBEN

INTERPRETATION POSSIBILITIES OF SHORE-ZONES AND CONFINING METHODS IN STILL WATERS' LANDSCAPE EVALUATION

SZERZŐ/BY:
BOROMISZA ZSOMBOR

LEKTOR/REVIEWER:
CSIMA PÉTER

BEVEZETÉS

Az állóvizek parti sávja teret biztosít számos hasznosítási formának, ugyanakkor az egész víztest szempontjából meghatározó ökológiai, környezetvédelmi funkciók (pl. különleges élőhely, pufferfunkció) is kapcsolódnak ehhez a tájsávhoz. A tájépítészeti gyakorlatban kiemelt figyelmet kell fordítani a tópartok tervezésére a tájpotenciál védelme érdekében. A hosszú távon megfelelő rendezési, szabályozási, kezelési feladatok meghatározásához a part speciális

tulajdonságait figyelembe vevő tájértékelés szükséges, amelynek alapvető kérdése a part, parti sáv értelmezése, az optimális vizsgálati terület lehatárolása. Az állóvizek partja egy víztesten belül is igen nagy változatosságot mutathat, hiszen tájhasználati, ökológiai, esztétikai szempontból is jelentősen eltérő adottságú területek alakulnak ki a vízszint-ingadozás, a part morfológiai adottságai, az alzat adottságai, a növénytakaró, a hullámvásznak kitettség stb. következtében (1. kép). Ez a változatosság adja a parti sáv széleskörűen alkalmazható

lehatárolásának egyik nehézségét. A problémakört tovább árnyalja, hogy többek között a készítési cél, a lépték, a víztípus különbségei (2. kép) miatt további szempontok jelennek meg a parti sáv lehatárolása során. A nemzetközi és hazai kutatási, tervezési példák áttekintése jó alapot ad a tópartok értelmezésével kapcsolatos, a tájépítészeti gyakorlatban hasznosítható újabb kutatásokhoz.

1

2

1. kép/pict.:

Beépítés,
partvédelem,
természetközeli
növényzet
szempontjából
markánsan eltérő
partszakaszok a
Velencei-tó mellett /

Shore sections by Lake
Velence, being
significantly different
concerning built-in area,
bank protection and
near-nature vegetation
FORRÁS / SOURCE:
(BOROMISZA
ZSOMBOR)

2. kép/pict.:

A parti sáv jellemzőit
alapvetően
meghatározza az
állóvíz típusa,
eredete: kavics-
bányató (V-ös számú
tó, Délegyháza),
mentett oldali holtág

(Jásztelek),
földcsuszamlással
keletkezett tó
(Szinevéri-tó, Ukrajna)
/ The shore zones'
features are basically
determined by type and
origin of still waters:
gravel mine pit lakes

(pit lake No. V,
Délegyháza) back water
(Jásztelek), landslip lake
(Lake Szinevéri, Ukraine)

INTRODUCTION

Still waters' shore zones provide possibility for many utilisation forms, at the same time, ecological, environment protection's functions, (e.g. special habitat, buffer function) being determinant from the whole water body's point of view, are also connected to this land zone. In the landscape architectural routine special attention should be given to lakeshores' planning, to protect landscape potential. To define proper landscaping-, regulating and managing tasks

on the long run, a landscape evaluation is necessary, which considers the shore's special features focusing on the interpretation of shore, shore-zone and on confining an optimal monitoring area. Still waters' shores may show great diversity also within the same water-body, since there are areas having significantly different capabilities regarding land-use, ecology and aesthetics, as a result of water-level's fluctuation, the shore's and the underlay's morphological endowments, the vegetation cover, and of the exposure to swell. (Pict. 1).

Because of this diversity it is rather difficult to apply an extensive shore-zone confinement. The problem is far from being easy, as further aspects are to be considered while confining shore zones, because of purpose, scale and differences between the water-types (Pict 2). The review of the international and Hungarian researching and planning examples may serve as proper basis for further projects concerning interpretation of lake shores, to be utilised in the practice of landscape architecture.

3. kép/pict.:
 Állóvízi élettájak
 (Felföldy 1981
 nyomán) – hidrobiol-
 ógiai megközelítés a
 parti sáv
 értelmezésére és
 lehatárolására / Still
 waters' biotopes

(Felföldy 1981) – hydro
 biological approach to
 interpret and confine
 shore zones.

A VIZSGÁLATI TERÜLET LEHATÁROLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI A NEMZETKÖZI ÉS HAZAI IRODALOM ALAPJÁN

A tópart felmérésének egyik lehetőségét a partvonalvizsgálatok jelentik. Ebben az esetben a part a vizsgálat léptékében vonalas jellegű és kiterjedésű elemként jelenik meg. A könnyen kezelhető módszer kiválóan alkalmas nagy kiterjedésű állóvizek partjának jellemzésére is, illetve állóvizek teljes partjának általános vizsgálatára. Ezek a vizsgálatok többségében a szárazföld részeként értelmezik a partot, kevés példa található rá, hogy a víztest egy meghatározott tulajdonságát írják le. A nemzetközi gyakorlatban több példa is látható rá (Rowan 2008, USEPA 2007), hogy a partvizsgálatok első lépéseként az egész állóvíz néhány meghatározó adottságát a partvonal vizsgálatával jellemzik, majd ezt követik a részletezettebb felmérések, meghatározott mintavételi helyeken. Jellemző példák a partvonalvizsgálatokra a különböző vízügyi tervezési feladatokat megalapozó felmérések, pl. a különböző partvédelmi megoldások áttekintése egy víz partvonala mentén (KDTVIZIG 1974). A partvédelem különböző formái szintén hangsúlyos

szerepet kapnak a Seattle város területén (Lake Washington) készített partvonal-felmérés és -terképezés során (Toft et al. 2003). A vizsgálatok egy veszélyeztetett lazaac faj élőhelyi adottságainak feltárására irányulnak, melynek során részletesen felmérik többek között a különböző típusú stégek, mólókat, geológiai és geomorfológiai adottságokat, hullámvásznak kitérttséget. A partvonal geológiai, talajtani adottságainak áttekintése számos kutatás tárgyát képezi, mivel a parterózió kutatásában és a védelem megtervezésében meghatározó tényezők (Johnston-Mixon 1997).

A partvonalvizsgálatok speciális formáját jelentik a partvonal-szegélyvizsgálat, amelyek a víztest és a szárazföld különböző tulajdonságokkal rendelkező szakaszainak találkozását tárgyalják. A Budapesti Corvinus Egyetem Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszékén a Velencei-tóhoz kapcsolódó kutatások is jellemzően ezzel a módszerrel készültek (Boromisza, 2009). A vizsgálat alapvető célja a kezelés, rendezés, szabályozás szempontjából különböző part-típusok meghatározása. Ennek során többek között sor került víztest irányából csatlakozó mocsári növényzettel borított sáv, illetve a szárazföldön található növényzet, tájhasználat jellemzésére.

A part, parti sáv fogalma a hidrobiológiai megközelítés szerint egy felületi jellegű tájsávként értelmezhető, amely átmeneti élőhelyként, gyűrűszerűen körbeveszi a partvonalat. Ez a szemlélet a partot a víztestre és szárazföldre egyaránt kiterjedő tájsávként kezeli. Felföldy (1981) az ún. parti tájéket (litorális régió) parti övre (litorális zóna) és száraz parti övre (paralimnolitorális zóna) osztja. A parti öv tovább osztható az ún. valódi partra (eulitorális lépcső – a magas és az alacsony vízállás közti partsáv), és az alámerült partra (infralitorális lépcső – alsó határa a nagy természetű, gyökerező hínárfajok terjedési mélysége). A száraz parti öv a partszegélyből (epilitorális lépcső – ameddig a mikroklímatis hatás érezhető), és a locsolás teréből (szupralitorális lépcső – hullámok időnként nedvesítik) áll (3. kép).

A hidrobiológiai megközelítés alkalmazása a hazai, nemzetközi szabályozási, kutatási, tervezési gyakorlatban egyaránt megfigyelhető. Ostendorp és munkatársai (2004) a Bodentióhoz kapcsolódó kutatásaik során felhívják a figyelmet arra, hogy a parti sáv ökológiai szempontú kezeléséhez, rendezéséhez a tájsávot egységes, átmeneti jellegű élőhelynek kell

POSSIBILITIES OF CONFINING THE MONITORED AREA ON THE BASIS OF INTERNATIONAL AND HUNGARIAN LITERATURE

Shore-line surveys mean a tool to assess lakeshores. In this case the shore appears in the survey's scale as an element of linear character and expansion. This easy-to-handle method is perfectly suitable also to characterize shores of large still waters, or to conduct a general survey of still waters' full shores. These investigations interpret the shore mainly as a part of land; you can hardly find an example for describing a specific feature of the water-body. In the international routine, however, there are several examples (Rowan 2008, USEPA 2007) that as a first step of shores' investigations some determining endowments are characterized by shore-line's survey, which are followed by more detailed assessments on certain sampling sites. The surveys, which provide basis for hydrological projects e.g. the survey of different bank protections' solutions along a water's shore-line, are typical examples of shore-line investigations (KDTVIZIG 1974). The different forms of bank protection also play an important role during the survey and mapping of Seattle's Lake Washington's shore line (Toft et al. 2003).

The tests focus on discovering the habitat's endowments of endangered salmon species by making detailed surveys of landing stages, mole jetties of different types, coupled with geological, geomorphologic endowments, as well as of the exposure to swell.

Several researches deal with surveying the shore-line's geological and soil-endowments as these are determinant factors in the studies made on shore erosion and on the planning of protection (Johnston-Mixon 1997).

The examination of shore-lines' border means a special form of investigation made on shore lines, dealing with the

various meeting spots of water body and land, having different features.

The Department of Landscape Preservation and Reclamation of Corvinus University of Budapest made researches on Lake Velence practically by this method (Boromisza 2009). The survey is basically aimed at confining shore types which vary concerning managing, landscaping and regulating. While doing so, the land use of zone covered by marshland vegetation, joining from the water body's direction and that of the land vegetation were characterised.

From hydro-biological viewpoint shore and shore zone can be understood as surface-like land zones that encase the shore line as a ring and serve as transient habitat. Felföldi (1981) divides the so called shore area (littoral region) into shore zone (littoral zone) and land zone (paralimnolittoral zone). The littoral zone can be further divided into actual shore (eulittoral stage - the shore zone between high and low water-level) and the submerged shore (infralittoral stage) - its lowest limit is the spreading depth of large, rooting seaweed species). The land zone consists of shore-border (epilittoral stage - up to the point where the micro-climatic effect can be felt) and of the sprinkling area (supralittoral stage - made wet sometimes by the waves (Pict 3).

The hydro biological approach can be observed both in Hungarian and international researching, regulating and planning practice. Ostendorp and his team (2004), during their researches on Boden-Lake, draw attention to the fact that land zone should be considered unambiguously to be a transient habitat to landscape and manage according to ecological aspects, the territorial units of land and those getting into the water-body should not be strictly separated.

The adequate managing, regulating, researching tasks for the

zone need a width that had been defined in an exact way.

The management of Washington States' still waters (lakes and reservoirs, alike) (Shoreline Management Act of 1971) as well as the effect of shore line management plans apply to a distance of 200 feet (approx. 61 m) from the high water's line. This area can be extended if the sensitive area, water habitat - stipulated by law - that affect the lake, or exert influence thereon, exceed 200 feet.

The Hungarian regulation practice interprets still waters' shore zones as stripes of 3-10 m from the legal shore line, which serve to perform water affairs' administrative works. (21/2006. Gov. Dec.) Among the Hungarian monitoring, evaluating methods concerning shore zones, the studies made on Lake Balaton's shore-rehabilitation are of high importance (283/2002 Gov. Dec.).

The planning area means practically a zone of 30 m from the shore-line and further 20 m may be involved in the suburb not to be built in. If you make the confinements the border-line should orientate to the plot's border, being possibly a border of a common use area. The shore line may exceed the area bordered by the railway around Lake Balaton for natural and water-protection purposes only. Its greatest distance from the present shore line may exceed 300 m solely, if the plot or plots concerned were cut by the 300 m shore-line. The near nature areas joining directly the catchment also belong to the confinement's aspects.

As far as methodology is concerned the researches made on shore zone's survey with complex approach, as a rule, apply sampling quadrates. Accordingly, the shore's endowments are assessed along the shore line in territory units of pre-defined size, to be interpreted as definite distances both for water body the land.

This concept is applied in the „Sensitive Shore Identification Program”

4. kép/pict.:

A Velencei-tó velencei partszakaszának leggyakoribb part-típusánál a jelenlegi beépítési vonal lehetőséget biztosít puffersáv

kialakítására (szerző ábrája) / At the most frequent shore type of Lake's Venice shore zone in Venice, the present building line provides possibility to form a buffer-zone (author's picture).

tekinteni, a szárazföldi és a víztestbe benyúló terület egységek éles elkülönítése nem megfelelő megközelítés.

A parthoz kapcsolódó kezelési, szabályozási, kutatási feladatok egy egzakt módon meghatározott szélességű sávhoz rendelhetőek hozzá. A Washington állam állóvizeit (tavak és víztározók egyaránt) érintő szabályozás (Shoreline Management Act of 1971) és az érintett területekre vonatkozó partvonalkezelési tervek hatálya a magas vízállás vonalától 200 láb (≈ 61 m) távolságra terjed ki. Ez a terület kiterjeszhető, amennyiben a tóra hatással lévő, illetve hatást gyakorló, jogszabályban rögzített érzékeny terület, vizes élőhely átnyúlik a 200 láb távolságon kívülre.

A hazai szabályozási gyakorlatban a parti sáv állóvizek esetében a jogi partvonalától számított 3–10 m-es sávként értelmezett, amely a vízügyi szakigazgatási feladatok ellátására szolgál (21/2006. Korm.rend.). A hazai tópartvizsgálati, értékelési módszerek közül kiemelkednek a balatoni vízpart-rehabilitációs tanulmánytervek (283/2002. Korm.rend.). A tervezési terület alapvetően a partvonalától számított 30 m-es sáv, beépítésre nem szánt külterületen további 20 m esik bele. A lehatárolás során figyelembe kell venni, hogy a határvonal telekhatárhoz igazodjon, lehetőleg közterület telekhatára legyen. A Balatont körülvevő vasúti töltés által határolt területet a határvonal csak természet- és vízvédelmi célból lépheti át, a Balaton jelenlegi partvonalától mért legnagyobb távolsága csak akkor haladhatja meg a 300 m-t, ha az érintett telket, illetve telkeket a 300 m-es határvonal kettévágná. A mederhez közvetlenül csatlakozó természetközeli területek szintén a lehatárolás szempontjai közt szerepelnek.

A parti sáv részletes, komplex szemléltető vizsgálatára vonatkozó kutatások általános módszertani jellemzője a mintavételi kvadrátok alkalmazása. Ennek során a partvonal mentén meghatározott

méretű terület egységekben történik a part adottságainak felmérése, amely gyakran a víztestre és a szárazföldre is meghatározott távolságként értelmezett. Ez a megközelítés figyelhető meg az Egyesült Államokban alkalmazott „érzékeny tópart azonosítási programban” (MDNR 2009), „tőfelmérési programban” (USEPA 2007), illetve az Egyesült Királyság „tavi élőhely felmérésében” (Rowan, 2008). A két utóbbi példa esetében 15 m szélességű, a víztest irányába számítva 10 m, a partvonalától, illetve a parti rézsú koronavonalától 15 m hosszú mintavételi téglalapokban mérik fel a partvonal környezetének adottságait.

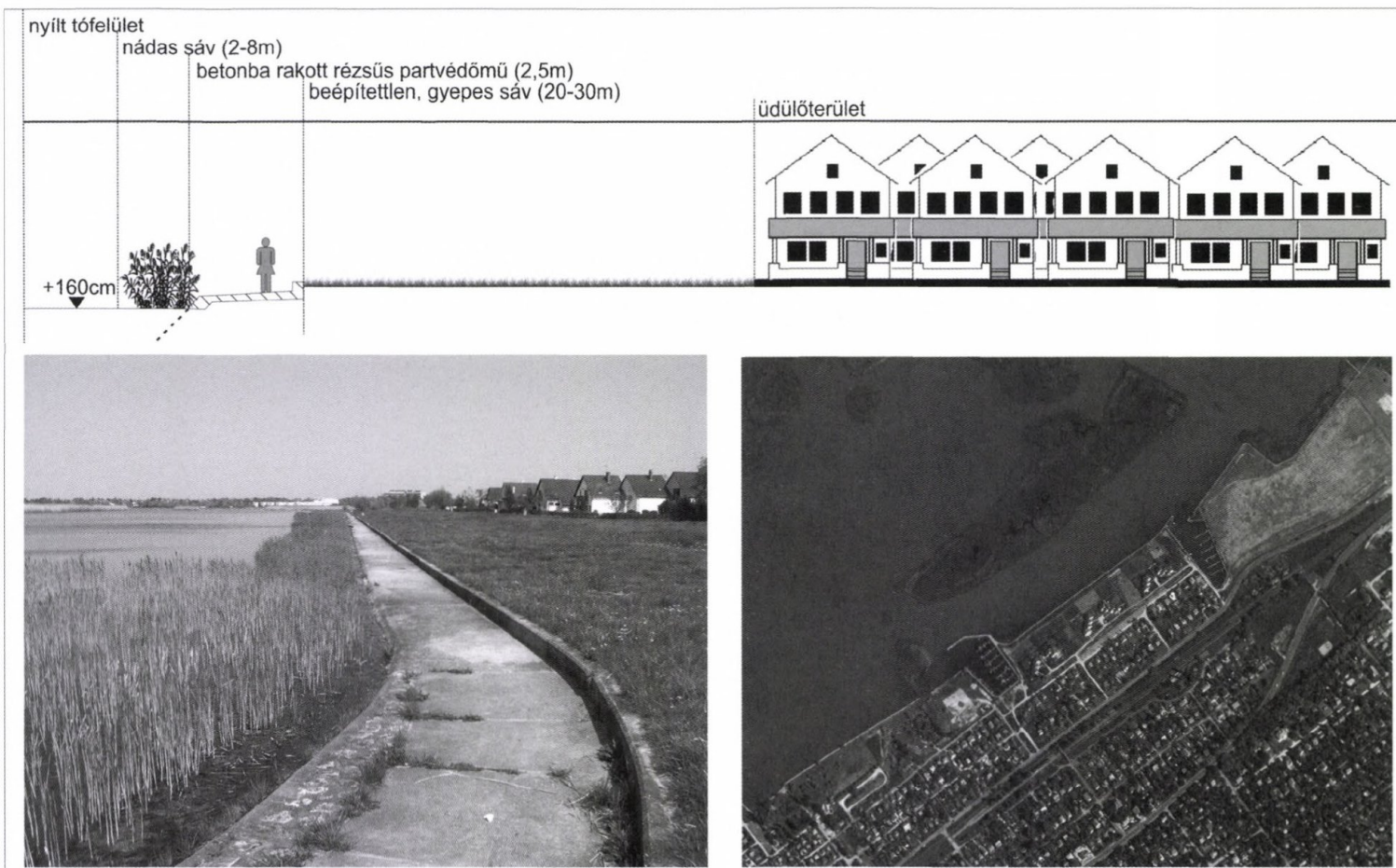
A tervezési gyakorlat számára is igen jelentősek azok a kutatások, amelyek célja a meglévő adottságok alapján lehatárolni az optimális vizsgálati területet. Ez a megközelítés az előzőekben ismertetettekkel szemben nem egy előre meghatározott szélességű területként értelmezi a parti sáv kiterjedését, hanem a természeti adottságok, tájhasználat alapján határolja le a valóban „tópartként funkcionáló” tájrészletet. A legegyszerűbb, ugyanakkor a parti sáv működése szempontjából az egyik legjelentősebb módszer a vegetáció vizsgálatán alapuló lehatárolás. Ebben az esetben a természetközeli vízparti zonáció, és ennek fajkészlete alapján nyílik lehetőség a szárazföld irányába kijelölni a parti sávot. Ez a szemlélet látható Pomogyi-Szalma (2006) az EU Víz Keretirányelvhez kapcsolódó kutatásai esetében is. A víztest horizontális lehatárolásának kérdésekor a szerzők a magasasós-zónáig javasolják kiterjeszteni a kutatási területet, a szorosan vett medret kijelölő legmagasabb vízállás helyett.

A part egy vizsgálati egységének tudományosan megalapozott kijelölési módszere a gyakorlati tervezésben is feladatként jelenhet meg. A tópart funkciói és jelentősége miatt a jövőben egyre nagyobb szerepet kaphatnak puffer-funkció szempontjából megfelelő parti sáv megállapítására irányuló vizsgálatok. Az éghajlatváltozással járó nagy inten-

zítású csapadékesemények, illetve a tópartok egyre intenzívebb hasznosításával járó burkolt felület arány - növekedés egyaránt szükségessé teszi, hogy a vízminőség védelme érdekében puffersávokkal mérsékeljük a növekvő mértékű diffúz szennyezést (4. kép).

A témára vonatkozó kutatások között is jól láthatóan megjelenik a puffersávok alapvetően kettős értelmezése: környezetvédelmi szempontból jelentős szűrő, biofilter funkció, illetve a természetvédelmi-ökológiai megközelítésű fajkészlet-megőrző, természeti értékek védelmét biztosító szerepe. Az előbbire mutat példát az ausztráliai Clifton-tó menti kutatás, melynek célja a különböző szélességű, természetközeli növényzettel borított tóparti sávok szerepének vizsgálata a tápanyagok visszatartásában, hordalékok bemosódásának mérséklésében (Davies-Lane, 1996). A kutatás eredménye alapján az adott domborzati viszonyok, talajviszonyok mellett legalább 150 m széles, természetközeli növényzettel álló puffersáv szükséges a felszíni lefolyásból származó külső környezeti hatások hatékony mérsékléséhez. Az Egyesült Államokban kifejlesztett parti puffersáv-meghatározási módszer a part rézsúviszonyainak, a felszín borításának és a talajvíz elhelyezkedésének függvényében kínál tervezési eszközt a jogszabályi keretek között értelmezett és lehetséges (6–30 m) „környezetvédelmi terület” pontos meghatározására (White, 2010).

A part, mint a víz biológiailag legváltozatosabb területe (Felföldy, 1981), illetve mint élőhely szintén szerepet kaphat egy állóvíz menti védősáv kijelölésekor. A Massachusettsi Egyetem kutatása során a rendelkezésre álló adatbázisok, korábbi kutatások eredményeit összegezve hasonlították össze a hatályos szabályozás által kijelölt puffersávot, illetve a parthoz kötődő 65 állatfaj (kétéltűek, hüllők, madarak, emlősök egyaránt) tényleges élőhelyi igényeit, migrációjukat a szárazföld irányába (Boyd, 2001).

of USA (MDNR 2009) in the „Lake Assessment Program” (USEPA 2007) and in the „Lake Habitat Survey” of the United Kingdom (Rowan 2008). In the latter two cases the endowments of the shore-line’s environment are assessed by sampling rectangles, being 15 m wide and 10 m long (to the direction of water body) and 15 m long from the crown-line of the shore’s slope.

The researches aimed at confining an optimal monitoring area – on the basis of the existing endowments - are very significant also for practical planning. As against the earlier concept, it does not interpret shore-zones’ extensions as those having a pre-defined width, it is rather the natural endowments and land-use, by which the land part that ‘functions actually as lake shore’ is confined.

The most simple and at the same time – from the shore zone’s functional aspect – the most important method is confinement, that is based on surveying the vegetation. In this case shore-zone is designated on the basis of near-nature shore zone and its species, in the direction of land. This approach can be observed in the researches made on the EU’s Water Framework Principles by Pomogyi - Szalma (2006). If you

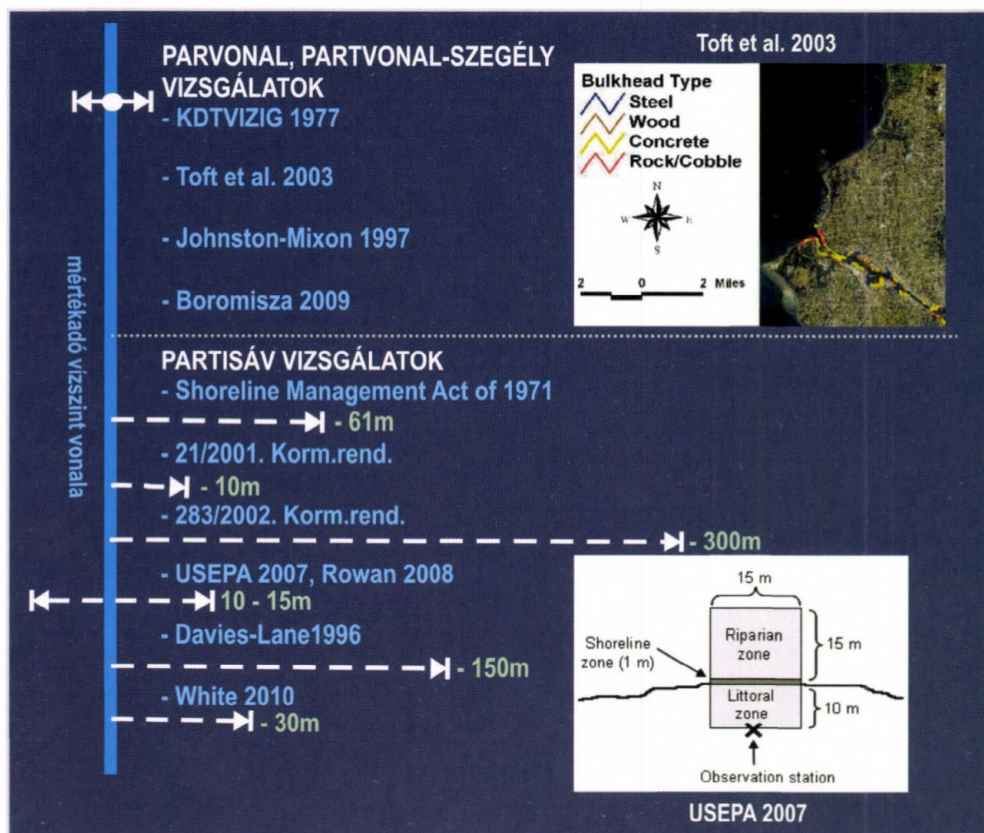
confine the water body horizontally, the authors suggest to extend it up to the high sedges’ zone instead of the highest water level that – in fact – marks the bed.

The scientific designation method of an investigation’s unit of the shore may mean a task in practical planning, as well. Having in mind the lake shores’ functions and significance, the surveys focusing on defining suitable shore zones, as to buffer-functions, may play more important role in the future. Because of the high intensity of precipitation that accompanies the climatic changes coupled with the increasing share of covered surfaces caused by the more intensive utilization of lake shores, to protect water quality it is absolutely necessary to moderate the growing diffuse pollution by buffer-zones (Pict. 4).

After having looked over the researches on this topic you will find that basically buffer-zones have double understandings: from environment protection’s point of view - significant filter-, bio filter functions and as to natural protection and ecology - reserving the assortment of species and protecting natural values. A research along Lake Clifton in Australia shows example for the first

interpretation. It is investigating the role that shore-zones, having different width and vegetation, play in retaining nutrients and in moderating deposits’ inwash (Davies-Lane 1996). According to the research, under the actual topographic and soil conditions, at least 150 m wide buffer-zone covered by near nature vegetation is needed to moderate the outside environmental effects caused by the superficial run off. The buffer-zone defining method developed in the USA offers planning tools in compliance with the shore’s slope conditions, superficial covers and the groundwater’s position to give exact definition for „environment protection area” of the possible (6-30 m) zone within legal rule’s framework (White 2010).

The shore, as water’s most biologically-diverse region (Felföldi 1981) and as habitat can be involved, too, while designating a protection zone by a still water. The Massachusetts University summed up database figures and the result of earlier research works and compared the buffer zone designated by the prevailing legal rules with the actual habitats’ demands and the migration towards land with regard to 65 species adjoining to the shore (both amphibians, reptiles, birds and mammals) (Boyd 2001).

5. kép/pict.:
A különböző partlehatárolási lehetőségek áttekintése (szerző ábrája) / Overview of shore-defining possibilities (author's picture)

ÖSSZEGZÉS

A szakirodalmi áttekintés azt bizonyítja, hogy egy adott állóvíz parti sávjának speciális tulajdonságai csak a vizsgálati terület körültekintő lehatárolása során tárhatóak fel megfelelően. Egy komplex szemléletű tájvizsgálatnál számos szempont figyelembe vétele szükséges a parti sáv lehatárolása során, ezért a partértelmezést állóvíztípustól, illetve adott víztesttől függően lehet elképzelni. A tájértékelési, tájtervezési gyakorlat számára mindenképpen fontos a hidrobiológiai megközelítés figyelembe vétele, hiszen az ökológiai szempontok érvényesítése csak így biztosítható megfelelően. A tervezésben is jól alkalmazható vizsgálatokhoz ugyanakkor a vizsgálati terület

egzakt lehatárolása szükséges – az erre vonatkozó nemzetközi és hazai gyakorlat igen jelentős különbségeket mutat (5. kép).

Látható, hogy az egyetlen (országos hatályú) hazai jogszabályban említett parti sáv értelmezés az állóvizek ökológiai állapotának, hasznosítási lehetőségeinek megőrzése szempontjából nem jelent megfelelő alapot. Ez a helyzet is a parti sávok komplex szemléletű tervezési gyakorlatának kialakítását teszi szükségessé. A további hazai tervezés-módszertani kutatások számára mindenképpen új irányt jelenthet a parti sáv speciális szempontok szerinti lehatárolása, ezek között elsőként kell kiemelni a pufferfunkció szempontjából értelmezhető tájsáv meghatározását, lehatárolását. ©

SUMMARY

The professional literature's review certifies that the special features of a still water's shore zone can be discovered properly only by careful confinement. When confining a shore zone, many aspects are to be respected for a land – survey of complex approach, thus shores can be interpreted depending on the type of still water and the water body.

For land evaluation and land planning practice the hydro-biological approach is of high importance, so that ecological aspects could be enforced properly.

Yet, for surveys which can be well applied also in planning, an exact confinement of the monitored area is required – the respective international and Hungarian routine show significant differences (Pict. 5).

You can see that shore zone's interpretation stipulated in a single Hungarian legal rule with effect for the whole country does not mean suitable basis to preserve still waters' ecological conditions and the utilisation's possibilities. This situation also calls for developing a planning practice of shore-zones which have a complex approach.

Anyway, shore zone's confinements according to special viewpoints may mean a new direction for further researches of Hungarian planning and methodology, whereas definition and confinement of land zones for buffer-functions should be stressed.

Felhasznált irodalom / References

Boromisza Zsombor (2009): A Velencei-tó parti sávjának tájrendezési szempontú értékelése. pp. 32. In: Körmozsi László (szerk.): 8. Magyar Ökológus Kongresszus. Előadások és posztterek összefoglalói. Szeged.

Boyd, Lynn (2001): Buffer zones and beyond. Wildlife uses of wetland buffer zones and their protection under the Massachusetts Wetland Protection Act. Department of Natural Resources Conservation. University of Massachusetts. Amherst. 148 p.

Davies, P.M., Lane, J.A.K (1996): The impact of vegetated buffer zones on water and nutrient flow into Lake Clifton, Western Australia. *Journal of the Royal Society of Western Australia*. 79. pp. 156-160.

Felföldy Lajos (1981): A vizek környezettana. Általános hidrobiológia. Mezőgazdasági Kiadó. Budapest. pp. 73-80.

Jonhston, Robert A., Mixon, Martha A. (1997): Summary of Sebago Lake Shoreline change studies, 1990-1997. Maine Geological Survey. Maine Department of Conservation. <http://www.maine.gov/doc/nrimc/mgs/explore/lakes/sites/sebago.htm>. Letöltés: 2010.09.21.

Minnesota's Sensitive Lakeshore Identification Manual: a conservation strategy for Minnesota lakeshores (2009). State of Minnesota, Department of Natural Resources (MDNR), Division of Ecological Resources. St.Paul. MN. 62. p.

Ostendorp, Wolfgang., Dienst, Michael, Jacoby, Harald, Kramer, Ingo, Peintinger, Markus, Schmieder, Klaus, Werner, Stefan (2004): General Framework for a Professional Evaluation System for Lakeshore Conservation and Water Body Protection, using Lake Constance as an Example. Expertise of the Arbeitsgruppe Bodenseeufer (AGBU) for the Bodensee-Stiftung and the Global Nature Fund, Radolfzell. Constance. 24 p.

Pomogyi Piroska, Szalma Elemér (2006): Makrofita vizsgálati és minősítési módszerek az EU VKI hazai bevezetéséhez. Módszertani útmutató. Verziószám: 1.1. Megbízó: KvVM. Keszthely-Szeged. 36 p.

Rowan, John (2008): Lake habitat survey in the United Kingdom. Field survey guidance manual. The Scotland and Northern Ireland Forum for Environmental Research. Edinburgh. pp. 22-35.

Survey of the nation's lakes. Field operations manual (2007). United States Environmental Protection Agency (USEPA), Office of Water, Office of Environmental Information. Washington. WA. pp. 48-66.

Toft, Jason, Simenstad, Charles, Young, Carl, Stamatou, Lia (2003): Inventory and mapping of Seattle Shorelines along Lake Washington, the Ship Canal, and Shilshole Bay. University of Washington, School of Aquatic and Fishery Sciences. Washington. WA. p.34.

A Velencei-tó part és mederrendezés munkáinak általános terve (1974). Közép-dunántúli Vízügyi Igazgatóság. Székesfehérvár. 36 p.

Washington Chapter 90.58 RCW: Shoreline management act of 1971. <http://law.justia.com/washington/codes/title90/90.58.html>. Letöltés: 2010.09.21.

White, Jay S. (2010): Riparian setback matrix model. Draft setback recommendations for Leduc County's Pigeon Lake and Wizzard Lake Area structure plans. Aquality Environmental Consulting Ltd. Edmonton. AB. 33 p.

283/2002. (XII.21.) Korm. rendelet a balatoni vízpart-rehabilitációs szabályozás követelményeiről

21/2006. (I.31.) Korm. rendelet a nagyvízi medrek, parti sávok, a vízjárta, valamint a fakadó vizek által veszélyeztetett területek használatáról és hasznosításáról, valamint a nyári gátak által védett területek értékének csökkenésével kapcsolatos eljárásról.

„AZ ELLENTÉTEK VONZÁSÁBAN” BESZÁMOLÓ A MAKEOSZ 2010. ÉVI MAGYAR KERTÉPÍTŐ VERSENYÉRŐL¹

„IN THE ATTRACTION OF OPPOSITES” REPORT FROM THE 2010 HUNGARIAN LANDSCAPE CONTRACTOR’S COMPETITION¹

SZERZŐ/BY:
BALOGH PÉTER ISTVÁN

LEKTOR/REVIEWER:
M. SZILÁGYI KINGA

Sokak szerint egy kezdeményezés életképességéről, jövőbeni esélyeiről nem az első, hanem a második alkalom sikere vall igazán. Ha ez valóban így van, akkor a Magyar Kertépítő Verseny szép jövő elé tekint, hiszen a tavalyi emlékezetes kezdet után 2010-ben is egy látványos, s ha lehet, még magasabb színvonalú rendezvény kerekedett ki a kerttervezők és kertépítő vállalkozók nemes versengéséből. Pedig az előzetes kilátások – első sorban az egész évet beárnyékoló általános gazdasági recesszió – nem ígértek túl sok jót. Egy-egy versenykert megtervezése, megépítése jelentős anyagi áldozatot jelent a vállalkozások számára és ez az idén talán még nagyobb kihívás elé állította az indulókat.

Ami nem változott

A Magyar Kertépítő Verseny helyszíne ezúttal is Szigetszentmiklós volt, a Hortus Hungaricus szakkiállítás, amely hosszú évek óta a legjelentősebb hazai kertészeti seregszemle. A versenyt a Magyar Kertépítő Vállalkozók Országos Szövetsége szervezte és teremtette meg – nem kevés áldozatot vállalva – szervezeti és anyagi hátterét. A lebonyolítás hasonló volt a tavalyihoz: a jeles holland tájépítész, Nico Wissing által vezetett, változatlan összetételű zsűri²

a frissen elkészült kerteket még a nagyközönség előtt, teljes titoktartás mellett járta be és egymástól függetlenül értékelt – egy, a nemzetközi megmérettetések (Chelsea Flower Show, World Skills) tapasztalatai nyomán megalkotott értékelési táblázat alapján.³ (Az egyes kertek megismerését és megértését az alkotók által írt leírások segítették.) A pontszámok összesítése után, rövid egyeztetés során alakult ki a végleges sorrend. Hasonlóan a korábbiakhoz, minden kert alkotója viszonylag részletes szakmai értékelést is kapott pontszáma mellé.

Ami változott

A tavalyi verseny visszajelzései alapján változott a konkrét helyszín: a parkoló – bár közel volt a belső kiállító-területekhez – nem adott lehetőséget a talajszint alatti kertkialakításokra, nagyobb növények „természetes” alkalmazására, kiültetésére; ezért az ideai helyszínt a központi kiállításoktól távolabb, de nem burkolt felületen jelölték ki. Szintén a hazai tapasztalatok nyomán nőtt meg a bemutatótervek mérete 20-ról 30 négyzetméterre – nagyobb mozgásteret biztosítva a kreativitásnak. Némileg változott a lebonyolítás rendje is: tekintettel az oktatási intézményekkel való együttműködésre, külön kategóriában indulhattak

¹ A beszámoló készítéséhez felhasználtam a zsűri írásos értékelését

<http://www.kertepitoverseny.hu>

² A zsűri további tagjai: Balogh Péter István (Budapesti Corvinus Egyetem), Dezsényi Péter (Deep Forest Kft.), Vincze Tamás (Magnólia Art Kertépítő Kft.), a zsűri titkára: Szunyogh Zsófia

³ A zsűrizés időpontja: 2010. szeptember 16. volt

1. kép/pict.:

A 2010. évi Magyar Kertépítő Verseny nagydíjának győztese: „Városi lebegés” / The winner of the Grand Prix at the 2010 Hungarian Landscape

Contractor's Competition: „Urban levitation”
FORRÁS / SOURCE: A FOTÓK A SZERZŐFELVÉTELEI / THE PHOTOS WERE TAKEN BY AUTHOR

According to many, the viability and the future chances of a given initiative are not necessarily revealed by the success of its first occasion, but more by those of its second one. If this is true, future looks nice for the Hungarian Landscape Contractor's Competition, since after last year's memorable beginning, 2010's competition of garden designers and landscape contractors proved to be a spectacular event of an even higher level. Although earlier prospects – mostly because of the general economic recession which adumbrated the entire year – were not too positive. Planning and building a garden for the contest comes with an important financial sacrifice for the enterprises and this year this has probably posed an even bigger challenge to the participants.

What have remained

The location of the Hungarian Landscape Contractor's Competition was once again Szigetszentmiklós, at the Hortus Hungaricus Professional Exhibition, which has been the most important Hungarian gardening gathering for years. The competition was organized by the Association of Landscape Contractors of Hungary (MAKEOSZ) assuming many sacrifices. The course of the competition was similar to last year's: the jury,² composed of the same members, under the leadership of the outstanding Dutch landscape architect Nico Wissing, has visited the freshly completed gardens before the public, in

strict confidence, and rated them independently – using an evaluation chart established as a result of experiences from international competitions (Chelsea Flower Show, World Skills).³ (The acquaintance with the gardens and their interpretation were facilitated by the authors' descriptions). The final ranking has been established after the totalization of the scores through a short cross-checking. As earlier, the creators of each garden received a relatively detailed professional evaluation with their work.

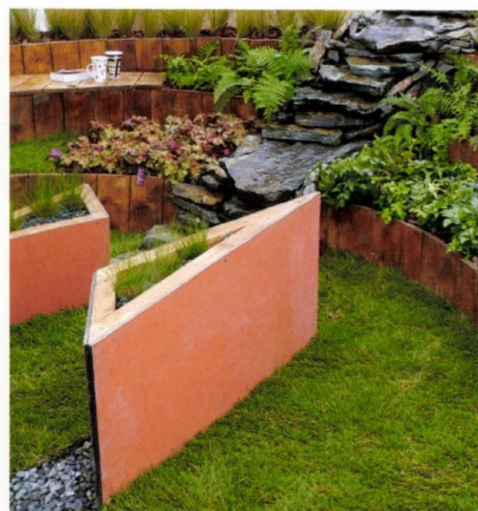
What have changed

As a consequence to last year's feedback about the competition, the exact location has changed: the parking lot – although close to the inner exhibition areas – didn't make it possible to perform underground garden design, or to „naturally” use or plant out larger plants, therefore this year's location has been assigned further from the central exhibitions, on an unpaved area. According to Hungarian experiences, the size of the exhibition gardens has also been extended from 20 square meters to 30 leaving more elbow-room for creativity. There have been some changes in the course of the competition as well: with regard to the cooperation with educational institutions, the groups composed of university or technical college students could participate in the contest in a separate category. An important innovation is that the gardens – according to the proposals of

¹ For the report, I have used the written evaluation of the jury. <http://www.kertepitoverseny.hu>

² Other members of the jury: Péter István Balogh (Corvinus University of Budapest), Péter Dezsényi (Deep Forest Ltd.), Tamás Vincze (Magnólia Art Landscape Contractors Ltd.), secretary of the jury: Zsófia Szunyogh

³ Judging date: 16. September 2010.

a szakközépiskolásokból, egyetemi hallgatókból álló diákcsapatok. Jelentős újítás, hogy a kerteket – a tavalyi versenyt követő zsűri-ajánlásokban megfogalmazott módon – konkrét tematika mentén kellett megalkotni, amely ezúttal „Az ellentétek vonzásában” volt. Némileg változott a pontozás is: a kiírásban még külön szereplő ökotudatosság és fenntarthatóság egy szemponttá olvadt össze (10 pont). További értékelési kategóriák (összesen 100 pont):

A kert filozófiája, szellemisége, ötletessége (15 pont)

Terv, design: a filozófia tervvé való formálásának sikeressége, az ötlet megjelenítésének formája, módja (20 pont)

Innováció: a kert gondolatisága, ill. a felhasznált elemek, anyagok újszerűsége (10 pont)

Ökotudatosság, fenntarthatóság: az ökológiai lábnyom minimalizálása, az újrahasznosított anyagok, az újrahasznosítást szolgáló technológiák alkalmazása (10 pont)

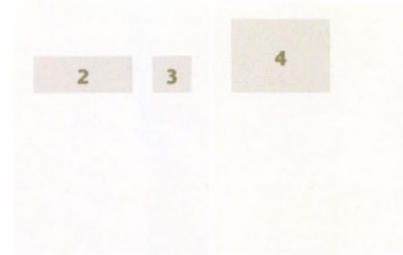
Építés minősége: a „profi” kivitelezés mértéke (20 pont)

Növényhasználat: illeszkedés a filozófiához, a dizájnhoz és az egyéb szempontokhoz. A dekorativitás mellett kiemelten fontos a szakmailag is helyes növénykiültetés (10 pont)

Összhatás: az egységesség, a forma és tartalom harmóniája, a „hogyan érzem magam a kertben” kérdés (15 pont)

Általános értékelés

Összesen 7 profi és 7 diákcsapat vett részt a versenyen. Sajnálatos, hogy kevés volt a profi versenyző, de ki kell emelni, mennyire örvendetes, hogy a gazdasági válság ellenére egyáltalán voltak indulók és megrendezésre kerülhetett a verseny – a szakközépiskolások és egyetemisták örömtelien nagyarányú részvételével. Általánosságban egyértelmű volt, hogy a versenyzők tartották a tavalyi magas szintet, kiegyenlített volt a verseny köztük; kiemelendő, hogy a diákok felzárkóztak a profikhoz és a tavalyihoz képest gyakorlatilag eltűntek a túlzottan is naiv kertek. A legtöbb versenyző a verseny témájának megfelelő alkotást hozott létre, bár sokan túlságosan is szó szerint jelenítették meg az ellentétek vonzását – vagyis a konceptuális háttér sokszor nem érte el a kivitelezés magas színvonalát. Kritikaként szinte általánosan elmondható, hogy a növénykiültetések sokszor szakmailag nem helyesek, inkább dekorációként hatnak és szolgálnak (Pl.: nem szerencsés a szobanövények és a Magyarországon csak üvegházi körülmények között megélő növények keverése a szabadban megélő és a kertépítésben valóban használt növényekkel). Pozitív példaként a Falusi idill című alkotás említhető, amely honos fajok alkalmazásával természetes összhatásra, visszafogott, de végtelenül harmonikus növénykiültetésre törekszik.

2 kép/pict.:

A 2010. évi Magyar Kertépítő Verseny nagydíjának győztese: „Városi lebegés” / The winner of the Grand Prix at the 2010 Hungarian Landscape Contractor's Competition: „Urban levitation”

3-4. kép/pict.:

Profi kategória, aranyérem: Day-Break / Professionals' category, gold medal: Day-Break

the jury after last year's competition – had to be created on a given topic which this time was „In the attraction of opposites”. The scoring has changed somewhat as well: eco-minded planning and sustainability which figured separately in the announcement became one single view-point to be rated by a maximum of 10 points. Further evaluation categories are (a total of 100 points):

Philosophy of the garden, its idea and its spirituality (15 points)

Planning and design: how successfully the idea was turned into a plan, form and way of representing the idea. (20 points)

Innovation: innovativeness and novelty of the garden ideas and garden materials (10 points)

Eco-minded planning, sustainability: the priority to reduce the ecological footprint, with respect to recycled materials and technologies (10 points)

Quality of construction: 'professionalism' of the execution (20 points)

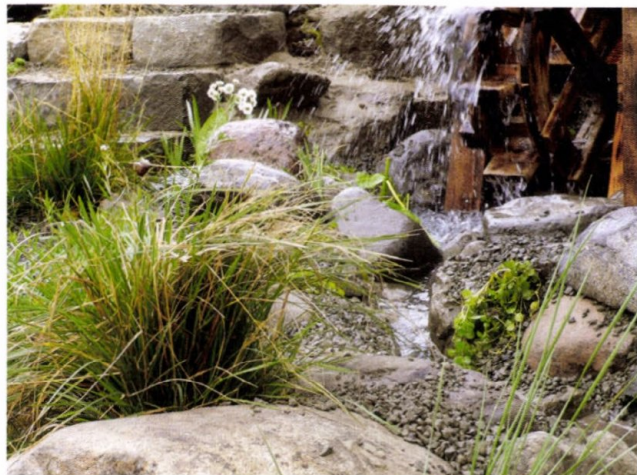
Planting design: conformity of the planting to the philosophy, design and other aspects. Besides the decorative effects the planting should be professionally correct. (10 points)

Ambience: the whole appearance of the garden, the question of „how do I feel in the garden” (15 points)

General rating

Altogether 7 groups of professionals and 7 groups of students participated in the competition. It is to be regretted that there were only a few professional competitors, but it also needs to be stressed how glad we were to have any contestants at all and that we could launch the competition despite the economical crisis – with a fortunately high participation of technical-college and university students.

In general it was clear, that competitors kept last year's high level, the competition was balanced; it is also important that the students caught up with the professionals and compared to last year, there were practically no gardens giving evidence of too much naivety. Most competitors created their work in accordance with the competition's topic, although many of them represented the attraction of the opposites rather literally – that is, the conceptual background often did not reach the high quality of the implementation. As a general criticism we could say that the outplantings were not perfect from a professional point of view, they rather made the impression of serving as a decoration. It is for instance unfortunate to combine houseplants and species that in Hungary can only subsist in greenhouse conditions with outdoor and garden plants. As a positive example we could mention the work entitled 'Rural idyll', which, applying native species, strives for a natural overall effect with moderate, but still endlessly harmonic outplantings.

A 2010. évi Magyar Kertépítő Verseny nagydíjának győztese a „Városi lebegés” című alkotás.⁴

Részlet az alkotók kertleírásából: „Ebben a kertben azt mutatom meg, hogy kis területeket is milyen sokoldalúan ki lehet használni, több, különböző stílusú és hangulatú rész kialakításával. Az alsó egy árnyékos rész, formális, letisztult alaprajzzal, mely eleganciát sugall, ezt a hatást tovább erősítik a felhasznált stílusos, minőségi alapanyagok, mint például az acél és a csiszolt mészkölapok, valamint a modern térplasztika. Ezekkel nagyon jó kontrasztot alkot a gazdag növénybeültetés és az organikus pókháló mintázó függőágy. (...) A növényzet főleg változatos levélformájú árnyéki évelőkből áll, melyek színvilágát uralja az erdei aljnövényzetre jellemző megnyugtató zöld. (...) Az emeleti részt egy napozóterasz alkotja, amit az alsótól merőben eltérő hangulatúra és stílusúra terveztem, ahol a napsütés és a színek a főszerep. Itt a vonalvezetés sokkal oldottabb, erre az íves játékos formák a jellemzőek, amit a napfényben tündöklő színes egynyári- és évelővirágok látványa tesz még vidámabbá.”

Értékelés:

Rendkívül átütő erejű, jó filozófiájú, harmonikus kert, amely kiváló előadómódjával egyfajta életérzést, életstílust is közvetít. A ragyogó ötleteket természetes módon sikerült megjeleníteni, a kert terében tartózkodó szemlélődő kényelmesen és harmóniában érezheti magát. A látogatóban tett pozitív benyomást a minőségi anyagok használata is erősíti – az élmény intenzív, de mégsem válik zavaróan tömennyé. A kontraszt ki-finomult módon a különböző térszintek között jelenik meg, színekben, anyaghasználatban, formavilágban egyaránt.

Profi kategória, aranyérem: Day-Break⁵

Részlet az alkotók kertleírásából: „A mai felgyorsult világban az ember és a kert – mint a pihenést, kikapcsolódást szolgáló tér – sokszor távol állnak egymástól a hétköznapokban. Kertünk elsősorban azoknak kíván megfelelni, akik csak egy rövid időre, munka közben, kávé-, tea-szünet idejére használják. Azért adtuk a Day-Break nevet, mert formavilágának ellentétei úgy törik meg egymást, ahogy a kis szünetek napjainkat vagy a hajnalhasadás (day-break) az éjszaka sötétjét. A kertben az ellentéteket a forma és anyag határozza meg. Mozgalmas alaprajzi hullámvázát, térbeli mozgását egy visszafogott szín- és növényvilággal tesszük finomabbá, egységesebbé. Ez jelképezi a lágy természeti formákat, melybe két penge hasít bele épített „tömegével”. A narancssárga pengék térbútorként emelkednek ki a kert középpontjából.”

Értékelés:

A kert filozófiája a mezőnyben a legkiválóbb ötlet, frappáns, igazi, kertkiállításra való, friss, innovatív gondolat, amelyhez jó dizájn is párosul. A formai és tartalmi kontraszt az alaptematika harmonikus, nem tolazkodó, de mégis kifejező megfejtése. Az anyaghasználat, kivitelezés néhol vitatható – pl. deszka támfal – a vízarchitektúra talán kissé túlépített, de mint kompozíció és mint tartózkodótér is nagyon kellemes. A választott forma és a funkció határozott egységet mutat, olyan nagy potenciál van benne, amely nagyobb térben még hatásosabban érvényesülne. Előadómódjában, a kivitelezés minőségében színvonalas, hatásos.

⁴ csapatnév: Prime Garden, Tervező: Maros Krisztián, Kivitelező: Prime Garden Bt. <http://www.kertepitoverseny.hu/334.kertepitoverseny>

⁵ Tervező: Hess Alexandra (Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar), Hess Nóra Kivitelező: STIPA Bt., Pusztai László, Varga András, Darnyik János

5

6

7

5-6. kép/pict.:
 Profi kategória,
 ezüstérem: Falusi
 idill / Professionals'
 category, silver medal:
 Rural Idyll

7. kép/pict.: Profi
 kategória,
 bronzérem:
 Garden-eye /
 Professionals' category,
 bronze medal:
 Garden-eye

The winner of the Grand Prix at the 2010 Hungarian Landscape Contractor's Competition is the work entitled 'Urban levitation'.⁴

A detail of the creators' description of the garden: „In this garden I am trying to reveal the multiple usages of small areas, configuring multiple parts of different style and ambience. The lower, shadowy part, with a clear and formal layout, suggests elegance which gets even more enhanced by the use of stylish, high-quality materials, such as steel and polished limestone plates as well as modern spatial sculptures. These form a perfect contrast with the rich implantation and the hammock modeling an organic spider web. (...) The vegetation is mainly composed of shade perennials of different leaf shapes among which the calming green of forest undergrowth represents the dominant color. (...) The upper part bears a sun-deck which I planned to be completely different in ambience and style from the lower one, and where the sunshine and the colors dominate. Here the lines are more unbound, the shapes arched and playful and all this becomes even more vivacious by the sight of the colorful herbaceous and perennial flowers that blaze in the sunshine.”

Assessment:

A garden of brilliance, well-elaborated philosophy and harmony, which, by its excellent expression, conveys a certain feeling and lifestyle. The splendid ideas are presented in a natural way; the observer in the garden space is eased by its comfort and harmony. The positive impact on the visitor is enhanced by the use of high-quality materials - the experience is intense, without becoming disturbingly congested. The contrast, in a very sophisticated way, appears among the different levels through their colors, materials and design.

Professionals' category, gold medal: Day-Break⁵

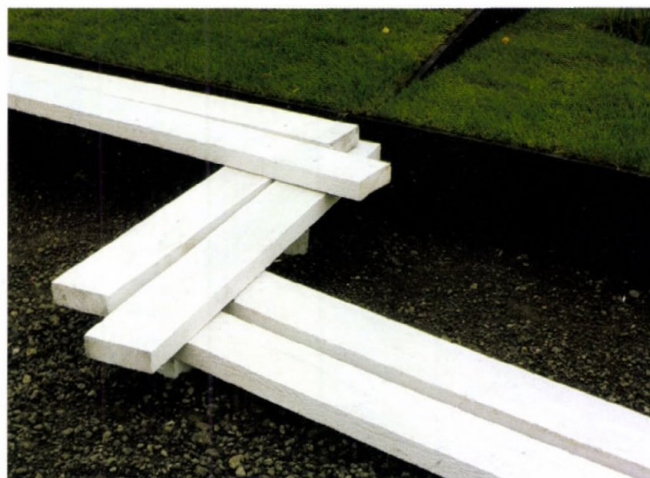
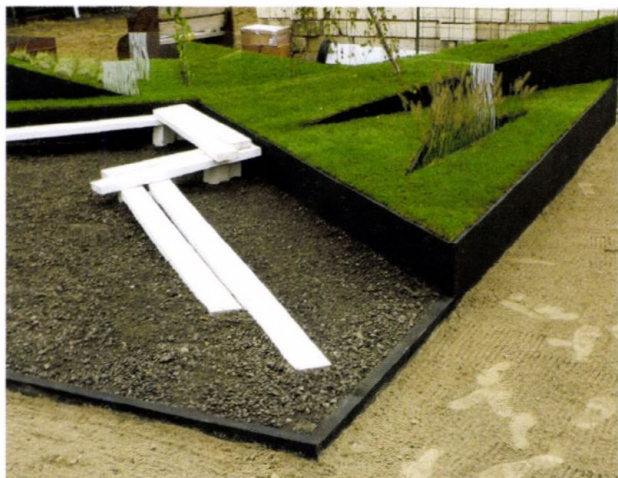
Detail of the creators' description of the garden: „In today's accelerated world, man and garden - as space for resting and relaxation - are often at a great distance from each other in everyday life. Our garden tries to serve particularly those who only use it for a short time, during work, in their coffee- or tea-break. We called it Day-Break because the contrasts in its design refract each other just like the short breaks do our days or the day-break refracts the darkness of the night. The garden's contrasts are defined by form and materials. The intense fluctuation of its ground plan and its spatial agitation is rendered more delicate and homogeneous by a moderate selection of colors and plants. This represents the subtle natural shapes, cleft by the constructed "mass" of two blades. Orange blades emerge from the center of the garden as spatial furniture.”

Assessment:

This garden's philosophy is the best in the field; it's just the right thing for a garden exhibition, a striking, innovative idea coupled with fine design. The contrasts in form and content are harmonic, not too obtrusive, but still expressively unfold the fundamental topic. The use of materials and the execution may be subject to criticism - e.g. the plank retaining wall -, the water architecture is possibly somewhat overdone, but as a composition and as well as a residential space it is very enjoyable. The selected form and function depose a firm unity with such a great potential that could even better prevail in a larger space. Its expression and the quality of its execution are impressive.

4 Group name: Prime Garden, Design: Krisztián Maros, Implementation: Prime Garden LP

5 Design: Alexandra Hess (Corvinus University of Budapest, Faculty of Landscape Architecture), Nóra Hess Implementation: STIPA Bt., László Pusztai, András Varga, János Darnyik

Profi kategória, ezüstérem:

Falusi idill⁶

Részlet az alkotók kertleírásából: „A vízimalom kereke az élet körforgását és napjaink monotonitását jeleníti meg. A kovácsműhelyben égő tűz és a vízimalom kerekét hajtó víz ellentéte a csörgedező patak látványával szelődül harmonikus egészé. (...) A lépcső jelképezi fáradságos életutunkat. A dombtetőn lévő kis pad a napi „robotból” való kiszállást és életünkről való rendszeres gondolkodás szükségességét hangsúlyozza. A vízikerek, a kovácsműhely, és a legelésző bárány hármasa egyben figyelemztetés is. Ha nem emelkedünk felül a hétköznapiakon, könnyen áldozati bárányá válhatunk.”

Értékelés:

A legkiválóbb előadásmódú, részleteiben is szép és összességében is attraktív kert. Rendkívüli harmónia uralkodik a kertben, valóban megnyugtató érzés a víz forrása mellett elhelyezett padon ülni és letekinteni a kertre. A következetes anyaghasználattal, a természetes, tájba illő „öko” stílusirányzatba illeszkedő honos-harmonikus növényalkalmazással tünt ki a mezőnyből. Az ellentétet az alapvető elemek – tűz és víz – szintjén ragadta meg, az innovatív oldal azonban kevésbé domináns. A témaválasztásnál a már többször bizonyított „biztos receptet” választotta – ugyanakkor a falusi idill megidézésének jól sikerült példáját hozta létre, amely el tudta kerülni a helyzet közhelyessé válását, giccsbe fordulását.

Profi kategória, bronzérem:

Garden-eye⁷

Részlet az alkotók kertleírásából: „A kert alap gondolata a globális felmelegedésre utaló elsivatagosodás és az élet alapját képező, egyre csökkenő édesvízkészlet

problémáját mutatja be. Az installációhoz érkező néző egy szem formájú nyíláson keresztül nézhet be az általunk vizionált világba, ahol a nedves és száraz, a nyugalmas és a mozgalmas felületek közötti feszültség egy új dimenziót vetít elénk. A hullámok hátán jelennek meg a vízből táplálkozó gyepfelületek. Változó világunkban a pad a nyugalom szigetét, a könnyed paraván és a lugas szerkezet az eget és az univerzum végtelenségét szimbolizálja, mely egyben a saját, harmonikus belső világunkat határolja le és a töredezett, széteső természet jelképezi. Az anyag-, a növényhasználat és a színek megjelenítik az öt elemet, fokozzák a kertben rejlő ellentéteket és egy „új” harmóniát hoznak létre: az elemek egyensúlyát az ellentétek tükrében.”

Értékelés:

Rendkívül erős filozófiai háttérű kert, amely a fenntarthatóság gondolatával is foglalkozik. Nagymértékben innovatív: újszerű, organikus formákkal és anyagokkal dolgozik. Friss színeivel, a megfelelő mértékben bevont művészi elemekkel, az ötletes növénykiültetésével valódi bemutató kert. Nem csak az egyes elemek, ötletek jók, a kert összehatásában is kiváló, kerek egészé áll össze – bár a kivitelezés nem minden részletében tökéletes.

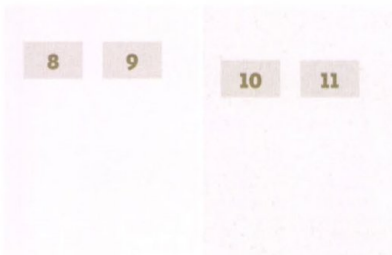
Profi kategória, bronzérem és diák kategória, aranyérem: A fehér folyó⁸

Részlet az alkotók kertleírásából: „A statikus sík és a mozgalmas – tört, ferde, kiemelkedő és besüllyedő – felületek találkozási pontját, az ellentétek metsződési terét imitálja a kert. Ezen a ponton az ellentétes hatások kioltják egymás homogenitását, egy harmonikus tér jön létre, amely nyitott, ugyanakkor bensőséges, megnyugtató. A filozófia

6 Tervező: Maros Krisztián, Kivitelező: Biotó Kft.

7 Tervező: Geiger Nóra, Pannon Expert Kft., Kivitelező: Garden 2000 Kft.

8 Tervezők: Bihari Ágnes Julianna, Kéki Norbert, Szabó László Zoltán (Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar)

8-9. kép/pict.: Profi kategória, bronzérem és diák kategória, aranyérem: A fehér folyó / Professionals' category, bronze medal and students' category, gold medal: The White River

10-11. kép/pict.: Diák kategória, ezüstérem: Tetőkert az ellentétek vonzásában / Students' category, silver medal: Roof-garden in the attraction of opposites

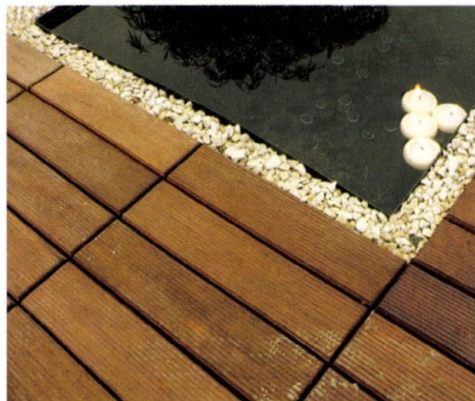

Professionals' category, silver medal: Rural Idyll⁶

Detail of the creators' description of the garden: "The wheel of the water mill represents the cycle of life and the monotony of our days. The fire burning in the smithy and the water turning the wheel of the water-mill build a contrast that is melting into a harmonic whole by the sight of the trickling stream. (...) The stairs are a symbol of our laborious walk of life. The small bench on the hilltop accentuates the need for pauses in our daily "drudgery" and for regular reflection about our lives. The trio of the water wheel, the smithy and the grazing lamb is also a warning. If we do not overmount our everyday problems, we can easily become sacrificial lambs."

Assessment:

As a garden of the most excellent execution, it is beautiful in details but also attractive as a whole. An extraordinary harmony reigns in the garden, it is indeed a calming experience to sit on the bench next to the water source and look down on the garden. It excelled by its consequent use of materials, the harmonic application of endemic plants that fit the landscape-friendly natural eco-style well. The contrast is seized through the basic elements - fire and water - though the innovative side is less dominant. At the selection of the subject a "sure recipe" tried many times before have been chosen - at the same time a very good example for evoking the rural idyll was created - all this without turning the whole into a cliché, or into kitsch.

Professionals' category, bronze medal: Garden-eye⁷

Detail of the creators' description of the garden: "The fundamental concept of the garden reflects the problem of desertification as a proof of global warming and the ever shrinking freshwater supply - the basis of life. The observer approaching the installation, has the opportunity to take a glance through an eye-shaped opening on this world of our vision, where the tension between wet and dry, calm and stirring surfaces unveils a new dimension in front of us. The lawn surfaces nourished from the water seem to ride on the waves of the ground. In our changing world, the bench symbolizes an island of calmness, as the wispy folding screen and the arbor structure represent the sky and the endlessness of the universe which also sets an impoundment to our own harmonic inner world and shows the way as our damaged nature is falling into pieces. The use of materials, plants and colors represent the five elements, they intensify the contrasts inherent to the garden and create a „new" harmony: the balance of the elements in light of the contrasts."

Assessment:

A garden with a very strong philosophical background that also tackles the question of sustainability. It is extremely innovative, as it uses novel, organic shapes and materials. Due to its fresh colors, a proper amount of artistic elements, its ingenious outplantings it can be considered a real 'show-garden'. Not only the single elements or ideas

⁶ Design: Krisztián Maros, Implementation: Biotó Ltd.

⁷ Design: Nóra Geiger, Pannon Expert Ltd., Implementation: Garden 2000 Ltd.

orientális eszközrendszerrel, de a nyugati igényeknek megfelelően ölt alakot."

Értékelés:

Jól átgondolt, letisztult szerkezetű, minimalista stílusú – ugyanakkor figyelemfelkeltő, gondolatébresztő kert, amelynek kevés, de jól eltalált vonal határozza meg felépítését. Bátor gondolat, de telitalálat a durván megmunkált pallószervezetek, mint „folyó”, ill. mint ülőalkalmatosságok használata. A fehér „padokhoz” jó kiegészítő az újrahasznosított aszfaltzúzalék, amely a fenntarthatóság szempontjából is pozitív gondolat. A kontrasztok harmonikusan jelennek meg a formák és anyagok szintjén, jó példája ennek a plexi lapok és növények ellentéte. Rendkívül innovatív gondolatvilágú, igazi „show garden” – ugyanakkor a növényalkalmazás lehetne sokkal bátrabb, sokrétűbb.

Diák kategória, ezüstérem:

Tetőkert az ellentétek vonzásában⁹

Részlet az alkotók kertleírásából: „A kert egy letisztult, modern formákat mutató tetőkert, amely felelteti a használóval a zajos városi életet, és emberközelbe hozza a természetet, teljesen modern formában. A kertbe vitt víz nyugtató hatását kiemeli a bazaltkő és a görgetegkő csobogók.”

Értékelés:

Részleteiben jól összeállított, figyelemfelkeltő, összhatásában kellemes benyomást keltő kert. A terv egysíkúságát, direktségét hatásos, finom részletek, korrekt megoldások ellensúlyozzák (pl. professzionálisan alkalmazott fa paneles burkolat). Ötletes, hangulatos elemek a vízben elhelyezett üveggyöngyök és úszó gyertyák, amelyek tűz és víz alapvető kontrasztját jelenítik meg. A kert arányaiban túlburkolt, sok a rendezési tárgy, növényekben, zöldfe-

lületben szegényes, hiányoznak az erőteljes vertikális tagoló elemek. Stílustörést okoz, hogy nem egyforma anyagból készültek az ültetőedények és anyagában a bútor sem illik azokhoz.

Diák kategória, bronzérem:

Életút kert¹⁰

Részlet az alkotók kertleírásából: „Kertünk az élet lefolyását szimbolizálja. Mennyország és pokol – két fogalom, melyet senki sem ismer igazán, senki sem látott, érintett vagy ízlelt soha, mégis minden embert különös érzés fog el hallatukra. Kimondva e két szót akaratlanul is összekapcsoljuk őket a múltadósággal és az étellel.(...) Elgondolkodtató installációt kívántunk felállítani az útról, amin járunk és egy másik útról, ami még előttünk áll – az ismeretlenről.”

Értékelés:

Érdekes gondolatvilágra épülő, figyelemfelkeltő, kissé hatásvadász kert. Érdekes, izgalmas részletmegoldásokat vonultat fel, mint például a kétszínű kavics „hímzés”. Mind az anyag, mind a növényhasználat terén igaz, hogy a kevesebb több lenne: túl intenzív a növényhasználat és a sarokban is kár a pergoláért, amely arányaival negatívan hat a kert teljes egészére. ©

9 Magyar Gyula KSZI

10 Csapatnév: „Andreina meséi”, Láng Andrea, Bilek Andrea, Juhász Zsuzsanna, Mészáros Csaba, Nazimecki Norbert, Pal-kovics Zsófia, Juhász Anett és Szabó Mik-lós (Budapesti Corvinus Egyetem)

12-13. kép/pict.:

Diák kategória,
bronzérem: Életút
kert / Students'
category, bronze
medal: Walk of Life
Garden

are nice, but also the overall effect forms a rounded whole – although the execution is not completely perfect.

Professionals' category, bronze medal and students' category, gold medal: The White River⁸

Detail of the creators' description of the garden: *"The garden imitates the crossing of static plain and stirring – broken, biased, emerging and slumped – surfaces, the intersection of contrasts. At this point the conflicting effects dissolve each other's homogeneity, creating a harmonic space, which is open, but at the same time intimate and comforting. The philosophy takes shape through oriental tools but adapts to western needs."*

Assessment:

A deliberate, clearly structured, minimalist garden that captures one's attention and inspires reflection at the same time; its structure is defined by a few, but well chosen lines. The brave idea of using the roughly wrought footbridges as a „river” or as seats proved to be a direct hit. The recycled asphalt grit serves as a good complementary to the white „benches” and it is also a positive idea concerning sustainability. The contrasts appear harmoniously on the level of shapes and materials, a good example for this is the contrast of the plexi plates and the plants. An extraordinarily innovative, real 'show-garden' – although the application of plants could be a lot more courageous and manifold.

Students' category, silver medal: Roof-garden in the attraction of opposites⁹

Detail of the creators' description of the garden: *"The garden is a roof-garden of clear, modern design that makes its user forget about the loud city life and brings man and nature closer to each other in a completely modern way. The calming effect of the water introduced to the garden is enhanced by the basalt and boulder bubbler fountains."*

Assessment:

It is an eye-catching garden of well-composed details, with an agreeable overall effect. The unilateral and direct plan is compensated by the impressively fine details, correct solutions (e.g. professionally applied wood panel cladding). Witty and charming elements such as glass beads are placed in the water alongside with floating candles which evoke the fundamental contrast of fire and water. The garden is proportionally over-cladded, with too much furniture but a lack of plants and green surfaces; powerful vertical outlining elements are missing. The planting pots are not all of the same material and the furniture's material doesn't match them either, which leads to a stylistic incongruity.

Students' category, bronze medal: Walk of Life Garden¹⁰

Detail of the creators' description of the garden: *"Our garden symbolizes the course of life. Heaven and hell – two notions, barely known, seen, touched or tasted by anybody, at the sound of which strange feelings come upon all of us. Pronouncing these two words, we automatically attach them to transcendence and life. With our installation we wanted to give food for thought about the road we walk on and another one which is still ahead of us – the unknown."*

Assessment:

It is a garden based on interesting thoughts, very eye-catching, somewhat meant for effect. It deploys remarkable, exciting details, like the two-color "embroidery" of pebbles. Concerning the use of materials as well as that of plants, we can say that less would be more: the use of plants is too intense, it is a pity for the pergola in the corner, which by its proportions, has a negative influence on the whole of the garden. ©

8 Design: Ágnes Julianna Bihari, Norbert Kéki, László Zoltán Szabó (Corvinus University of Budapest, Faculty of Landscape Architecture)

9 Gyula Magyar KSZI

10 Group name: „Andreina's Tales”, Andrea Láng, Andrea Bilek, Zsuzsanna Juhász, Csaba Mészáros, Norbert Nazimecki, Zsófia Palkovics, Anett Juhász and Miklós Szabó (Corvinus University of Budapest)

SZERZŐK ÉS TÁMOGATÓK / AUTHORS & SPONSORS

BENKŐ MELINDA PH.D.

egyetemi docens / *associated professor*

BME Építészmérnöki Kar
Urbanisztika Tanszék / *Department of Urban
Planning and Design*
Faculty of Architecture, Budapest University of
Technology and Economics
E-mail: benko.melinda@gmail.com

DR. FEKETE ALBERT

egyetemi docens / *associated professor*

Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
Kert- és Szabadtértervezési Tanszék /
Dept. of Garden and Open Space Design,
Faculty of Landscape Architecture,
Corvinus University of Budapest
Budapest, 1118 Villányi út 35-43.
Tel.: +361-482-6288
E-mail: albert.fekete@uni-corvinus.hu

SZABÓ GYÖNGYVÉR

okl. tájépítész-mérnök, Ph.D. hallgató /
landscape architect, PhD student

Budapesti Corvinus Egyetem Tájépítészeti Kar
Kert- és Szabadtértervezési Tanszék /
Dept. of Garden and Open Space Design,
Faculty of Landscape Architecture, Corvinus
University of Budapest
1118 Budapest
Villányi út 35-43.
Tel.: +36-30-856-4896
E-mail: gyongyver.szabo@uni-corvinus.hu

BOROMISZA ZSOMBOR

okl. tájépítész-mérnök, egyetemi tanársegéd /
landscape architect, assistant lecturer

Budapesti Corvinus Egyetem
Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék /
Dept. of Landscape Protection and Reclamation,
Faculty of Landscape Architecture,
Corvinus University of Budapest
1118 Budapest, Villányi út 35-43.
Tel.: +36-1-482-6510
E-mail: zsombor.boromisza@uni-corvinus.hu

BALOGH PÉTER ISTVÁN PH.D.

egyetemi docens, táj- és kertépítész vezető
tervező / *associated professor, registered*
master landscape architect

Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
Kert- és Szabadtértervezési Tanszék /
Dept. of Garden and Open Space Design,
Faculty of Landscape Architecture,
Corvinus University of Budapest
1118 Budapest, Villányi út 35-43.
Tel.: +361-482-6289
E-mail: peter.balogh@uni-corvinus.hu

MAGYAR ÉPÍTÉSZ KAMARA

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP

ORMOS IMRE ALAPÍTVÁNY